

پښتو ژبه او گرامر

ليكونکي : عبدالعلي رسولزاده

د عنوانو لست

شمېره	عنوان	مخ
۱	تر پیل له مخه خبری	
۲	د پښتو ژبې گرامر	۱
۳	ژبه	۲
۴	مورنۍ ژبه	۳
۵	د کوچنيانو په ژبه خبری کول	۴
۶	د کوچنيانو په ژبه خبری کول په هیواد کي دنه	۵
۷	د کوچنيانو په ژبه خبری کول په مهاجرت کي	۶
۸	معياري ژبه	۷
۹	انسانان او ليکنۍ ژبه	۸
۱۰	د عربي ژبي الفې	۹
۱۱	د پښتو ژبې اوسنې الفې	۱۰
۱۲	د پښتو ژبې اته توري	۱۱
۱۳	د عربي ژبي خاص توري	۱۲
۱۴	واول يا رغ لرونکي توري	۱۳
۱۵	د واول تعريف	۱۴
۱۶	هیجا يا سېلاب	۱۵
۱۷	اوړده واول	۱۶
۱۸	لنډ واول	۱۷
۱۹	واول الف	۱۸
۲۰	کونسونانت الف	۱۹
۲۱	(و)	۲۰
۲۲	معروف يا لنډ (و)	۲۱
۲۳	کونسونانت لنډ (و)	۲۲
۲۴	واول لنډ (و)	۲۳

۲۹	اوېد يا مجھول (و)	۲۵
۳۰	لنډه او اوېدە (ي ، ئي)	۲۶
۳۰	واول لنډه (ي)	۲۷
۳۲	کونسونانت لنډه (ي)	۲۸
۳۳	اوېدە (ي)	۲۹
۳۵	د پښتو ژي پنځه (ي ، ئي ، ئه ، ئئ) ګانې	۳۰
۴۱	پښتو (ي) ګانې په تفصیل سره	۳۱
۴۶	نرمه (ي)	۳۲
۵۲	لنډه (ي)	۳۳
۵۴	اوېدە (ي)	۳۴
۶۲	درنه (ي ، ئئ)	۳۵
۷۲	(هـ، هـ، هـ، هـ) په پښتو کېي	۳۶
۷۳	ملفوظه (هـ، هـ)	۳۷
۷۳	غیر ملفوظه (هـ، هـ)، خج	۳۸
۷۶	غیر ملفوظه او ملفوظه (هـ، هـ، هـ، هـ) په پښتو کېي	۳۹
۸۸	د پښتو ژي یو شمېر ځانګړتیاوی (خج)	۴۰
۹۶	کلمه word	۴۱
۹۶	اسم يا نوم	۴۲
۹۶	عام او خاص اسم	۴۳
۹۷	مفرد او جمع	۴۴
۹۷	اسم د جنس له مخه	۴۵
۹۸	مذكر اسم	۴۶
۱۰۸	موئنث اسم	۴۷
۱۱۷	اسم د حالت له مخي	۴۸
۱۱۸	د اسم فاعلي حالت	۴۹
۱۱۸	د اسم مفعولي حالت	۵۰

۱۱۹	د اسم اضافي حالت	۵۱
۱۱۹	د اسم ندائی حالت	۵۲
۱۲۰	د ندا د کلمو تاثیر پر اسمو	۵۳
۱۲۳	ضمیر	۵۴
۱۲۳	شخصی ضمیرونہ	۵۵
۱۲۶	منفصل ضمیرونہ	۵۶
۱۳۱	متصل ضمیرونہ	۵۷
۱۳۶	استفهامی ضمیرونہ	۵۸
۱۳۸	مبهم ضمیرونہ	۵۹
۱۳۹	مشترک ضمیرونہ	۶۰
۱۴۰	صفت	۶۱
۱۴۱	د صفت ڈولونہ	۶۲
۱۴۱	اصلی صفت	۶۳
۱۴۴	عده‌ی صفت	۶۴
۱۴۵	استفهامی صفت	۶۵
۱۴۶	مبهم صفت	۶۶
۱۴۸	اشاری صفت	۶۷
۱۴۸	نسبتی صفت	۶۸
۱۵۰	فعل	۶۹
۱۵۰	مصدر	۷۰
۱۵۱	د فعل ڈولونہ	۷۱
۱۵۱	متعدی فعل	۷۲
۱۵۱	لازمی فعل	۷۳
۱۵۲	معروف فعل	۷۴
۱۵۲	مجھوں فعل	۷۵

١٥٣	مثبت فعل	٧٦
١٥٣	منفي فعل	٧٧
١٥٤	با قاعده فعل	٧٨
١٥٥	بِ قاعدي فعل	٧٩
١٥٥	کومکي فعل	٨٠
١٥٩	فعل د زمانی له مخي	٨١
١٥٩	حال زمانه	٨٢
١٦٠	د حال ډولونه	٨٣
١٦١	مطلق حال	٨٤
١٦٣	افتداري حال	٨٥
١٦٥	احتمالي حال	٨٦
١٦٦	شرطوي حال	٨٧
١٦٧	تمنائي حال	٨٨
١٦٧	استمراري حال	٨٩
١٦٧	التزامي حال	٩٠
١٦٩	ماضي	٩١
١٧٠	مطلقه ماضي	٩٢
١٧٤	قريبه ماضي	٩٣
١٧٧	بعيده ماضي	٩٤
١٨٣	استمراري ماضي	٩٥
١٨٥	افتداري ماضي	٩٦
١٨٧	شرطيه ماضي	٩٧
١٨٩	تمنائي ماضي	٩٨
١٩١	احتمالي ماضي	٩٩
١٩٣	توبيخي ماضي	١٠٠

۱۹۵	مستقبل (را تلوونکې زمانه)	۱۰۱
۱۹۶	مطلق مستقبل	۱۰۲
۱۹۷	استمراري مستقبل	۱۰۳
۱۹۹	اقتداري مستقبل	۱۰۴
۲۰۰	امر	۱۰۵
۲۰۱	حاضر امر	۱۰۶
۲۰۳	د متکلم او غایب امر	۱۰۷
۲۰۴	د متکلم استمراري امر	۱۰۸
۲۰۴	د غایب استمراري امر	۱۰۹
۲۰۴	دعائیه امر	۱۱۰
۲۰۵	قید	۱۱۱
۲۰۶	د قید ډولونه	۱۱۲
۲۰۶	د وضعیت یا فعل قید	۱۱۳
۲۰۶	د زمان یا وخت قید	۱۱۴
۲۰۷	د مکان یا خای قید	۱۱۵
۲۰۷	د مقدار قید	۱۱۶
۲۰۸	د عطف (وصل) کلمې	۱۱۷
۲۰۹	مساوي د وصل کلمې	۱۱۸
۲۱۰	تابع د وصل کلمې	۱۱۹
۲۱۰	مستقله جمله	۱۲۰
۲۱۰	تابع جمله	۱۲۱
۲۱۱	د ربط کلمې	۱۲۲
۲۱۵	جمله	۱۲۳
۲۱۷	لیک شبی	۱۲۴

بسم الله الرحمن الرحيم

له پيل خخه مخکي خبری

د پښتو ژبي د نېټي زدکړي لپاره ئکه د دغسي کتابو ليکل ضروري
دي چې لوستونکي او خبری کونکي د خپلي ژبي هغه مهم اجزا نه
يواخېي و پېژنې بلکې د هغو د استعمال ئای هم زده کړي. دا په دي
معنا لکه: یو ترکان چې خپل د کسب او کار سامانونه پېژنې او د
هغو کارول هم ور معلوم وي. یو بزگر ته د کښت او کرهنېي قول
سامانونه او د هغو د استعمال ئای ور معلوم دئ. نه يواخي ترکان
او بزگر بلکې قول د کسب او کار خښتنان سربېره پر دي چې د خپل
کار سامانونه ور معلوم دي، بلکې د هغو کارول ئې هم زده وي او د
نور نبه کولو په لته کي ئې هم وي. همدا ډول هغه کسانو ته چې
غواړي سم و بغېږي، سم و لولي او سم و ليکي باید د دغه کار
سامان او افzar ور معلوم وي. دغه سامان د ژبي توري (بغونه)،
کلمې، جملې او په جملو کي د کلمو سم اوډل او کارول (ګرامر) دئ
چې باید په نبه توګه ور معلوم وي. یو له هغو لارو خخه چې دغو
کسانو ته توري (د بغونو سمبولونه)، کلمې، ليک نښي، جملې او د
هغو د استعمال ئای ور وښي د ژبي ګرامر دئ.

د دغه کار لپاره زه عبدالعلي رسولزاده کوبنښ کوم چې د ژبي د

هغې زدکړي لپاره چې ما ئې اړتیا احساس کړپدہ دلته څه و ليکم.

هغه ليکنه به یو مرستندوی ګرامر وي. دغه ګرامر به زياتره د یو شمېر بنوونکو سره هم مرسته و کې چې د تدریس په وخت کې ئې د زدکوونکو سره د لوست او ليک په وخت کې و کاروی.

په دغه ليکنه کې د پښتو ژبې مختلفو لهجو ته اشاره سوي ۵ه، خو دا به د دي معنا و نه لري چې ګواکي خدای دي نه کړي د کومي سيمې ژبې يا لهجې ته په سپکه کتل دي. نه! دا خاص د دغه لپاره دي چې سړۍ د یو او بل په لهجه څه نا څه و پوهېږي.

بله خبره دا ده چې زياتره موب د معیاري پښتو خبری اورو. معیاري په یواحې سر نه سې را منځ ته کېډلای. د معیار لپاره باید یو باصلاحیته اړگان د پښتنو د ډیرو سیمو څخه د پښتو صلاحیت لرونکې کسان سره را ټول کې او غونډي جوري کې. په دغو غونډو کې به هر خوک په دموکراتیکه فضا کې پر اړوندو ټکو خپل نظر بنکاره کې. د نظر تر بنکاره کېدو وروسته به په ګډه تصمیم و نیول سې.

دا باید دا سې نه وي چې یو یا دوه کسان په خپله تصمیم و نیسي او پر نورو ئې و مني او یا په پښتو کې داسي یو تغییر را منځ ته کړي چې ه هغه کې له ګرامري قاعدو ترتیب له منځه تللې وي. پدغه وخت کې نو بیا ځینې دا سې ټکي منځته را ئې چې په یوه لهجه کې یوه

معنا او په بله لهجه یا سیمه کي بله معنا و لري. د مثال په توګه دغه لاندي خو کلمې:

گواښ: دغه کلمه چي د خطر یا مشکل په معنا نن کارول کېږي دغه خو کاله کېږي چي په دغه معنا را منځته سوي ده. په لوپدیئه لهجه کي دغه کلمه له او بدو کلونو را هیسي د سولي او د جنګي خواوو د یو او بله د ليري کولو په معنا کارول سوي ده.

ننګونه: مصدر ئې ننګول دئ. په لوپدیئه لهجه کي د پير يا کوم بزرګ سړي له قبر خخه د مرستي غوبنستلو په وخت کي ويل کېږي او غوبنستونکي وايي پيره را و رسپه. اما اوس ئې په رسنيو او خبرو کي د مشکل يا خنډ په معنا کاروي.

گوندي: په لوپدیئه لهجه کي د اميدواري په معنا را ئي، لکه عبدالباري جهاني چي د مورک شعر په یوه نيم بيتي کي وايي: گوندي ستا غوبني د زړه سوده را و کي

دغه کلمه اوس د گواکي پر ئاي کارول کېږي.

بله خبره دا چي ډيري داسي او azi او ګنګوسې او بدل کېږي چي دا خبره داسي فیصله سوي ده. کله چي پسپه و ګوري هغه فیصله شتون و نه لري. د دي خبری یو مثال د (د) کارول دي، چي وايي (د) په مه کاروئ. په دغه خبره نه کومه فیصله سته او نه نوره شرحه. اوس

نو دا خبره هغه چا ته په لاس ور غلې ده چي (د) منع دئ نو ئې يو
ئای ليکلي دي:

(حضرت ابوبکر صديق مسجد جامع). په دغه کربنه کي اسمونه او
صفتونه سره را غلي دي. که دلته د اضافت مهم (د) ور و لوپوي د
جملې ګرامر به سم سی لکه. (د حضرت ابو بکر مسجد جامع). دا سی
به نوري ډيري خبری د دغې ليکني په هره برخه کي پر خپل ئای را
سي.

د اضافت پر هغه (د) بنديز لګول سوی دئ چي ئيني خلک داسي
وايي: (د خپل د پلار کتاب مي و لوستي). دلته د پلار له نامه
مخکي چي کوم (د) را غلى دئ هغه بېخایه دئ.

ښکاره ده چي دغه کتاب ډيري پاني لري. سړۍ کولاي سی چي يو
حئ ئې و لولي، خو دا د دي معنا نه لري چي هر وخت بايد دغه ټول
څه د سړۍ پياد وي. کېداي سی چي دغه ليکنه يو څه سړۍ زده کړي
او نور ئې د ماخذ په توګه سړۍ و لري.

عبدالعلي رسولزاده
تلفون: 0046709384755
alirasulzada@hotmail.com
www.pashto.se

د پښتو ژبي ګرامر

د ګرامر کلمه د یوناني ژبي له ګراماتيکي (γραμματική) د هغه سیستم خخه عبارت ده کوم چې لومړي کلمې او د هغو اجزاوي جوړي کړي او وروسته له هغو خخه معنا لرونکي جملې جوړي کړي . ګرامر له چا سره دغه مرسته کوي خو د نورو په لیکل سوو او شفاهي اطلاعاتو و پوهېږي او نورو ته لیکلی او شفاهي اطلاعات ورکړای سی او هغه په و پوهولای سی .

شفاهي سم اطلاعات د بغ له لاري کنتروليږي ، خو لیکل سوی اطلاعات د اړونده ژبي د تورو (د بگونو د سمبولونو) او نښو له لاري اخیستل او ور کول کېږي . په دغو دواړو حالاتو کي د اطلاعاتو اخیستونکي او ور کوونکي باید د اړونده ژبي د بگونو سمبولونه او نښي نه یواحېي سم و پېژني بلکې پر ئای ئې سم و کارولای هم سی . دلته باید و وايم : په پښتو کي چې کوم خاص بگونه (ټ، خ، ئ، ډ، ټ، ډ، بن، ن) سته د هغو سم تلفظ ډېر مهم دئ . که یو په بل واوري د لیکلو او خبرو کولو په وخت کي به لویه کمبودي را منځته سی .

د مخه تر دي چې د بگونو په سمبولونو (د الفېي تورو) او لیک نښو پیل و کړو نښه به دا وي چې د ژبي په اړه خو لنډي خبری و کړو :

ژبه :

ژبه د انسانانو تر منئ د مخابري او مکالمې وسیله ده . د ژبي له لاري سپری خپل پیغام نورو ته رسوي او د نورو پیغام ځانته را اخلي . کله چي انسان فکر کوي ، نو باید یوه ژبه و لري چي فکر په و کړي . هره ژبه ځانته یو شمېر بگونه لري چي د هغو بگونو له یو ځاي کولو څخه کلمې او له کلمو څخه جملې یا خبری جوړي سوي وي . د مهکي پر مخ لوړنۍ ژبه د ادم (ع) ژبه وه ، چي خدائی پاک په قران شريف کي په یوه ايت کي یاده کړي ده .

د پوهانو له نظره نن ورڅه په نړۍ کي ۶۰۰۰ ژبي سته . دا چي د ادم (ع) له هغې یوې ژبي څخه خرنګه دغه ټولي ژبي را منئته سوي هیڅ خوک نه پوهېږي .

د هغو ۶۰۰۰ ژبو له جملې څخه یوه هم پښتو ده . پښتو له اريک ژبي څخه را پیل سوي ده . اريک د اريایيانو ژبه ده . اريایيان له نن څخه نژدي ۵۰۰۰ کاله پخوا د سپین پوستو خلکو یو جمعیت وو چي د آمو رود له شمالي خوا څخه د اوسيني افغانستان بخدي يا اوسيني بلخ ته را و کوچېدل . دوی خپله ژبه اريک بلله .

په افغانستان کي خلک په ډیرو ژبو خبری کوي ، خو پښتو او دري ژبي ئې دوې رسمي ژبي دي .

دری ژبه چې په افغانستان کي تر ۱۳۴۳ هل مخکي د فارسي په نامه
يادپه ، په دغه کال کي د يوې فيصلې له مخي ئې نوم په دري
واوبنت .

مورنى (په کورنى کي ژوندى) ژبه :

مورنى ژبه هغه ژبه ده چې د ماشوم مور خبری په کوي . پوهان په دي
نظر دي چې ماشوم د مور په ګېډه کي لا هغه ژبه زده کوي کوم چې
مور ئې خبری په کوي . ماشوم تر زېږيدو وروسته د مور په غېړه کي
د مور د ميني او ګرانښت خبری اوري . د مور دغه ژبه نه یواځي
ماشوم د یوه هویت خبتن کوي بلکي مينه او ګرانښت هم ور زده
کوي . له همدي امله کولای سو وو ايو چې مورنى ژبه د هر ماشوم
انسانې حق دئ .

يونسکو په ۱۹۹۹ م کال کي د فيبروري مياشتني ۲۱ مه د مورنى ژبي
د نړۍ والي ورځي په نامه و نوموله . دغه ورځ تر هغه وروسته په نړۍ
کي هر کال په نومورې نېټه لمانڅل کېږي .

د پورتنیو خبرو له مخي به دا نېه وي چې کوچنیانو ته د هيوا د په
دنه کي د هيوا د رسمي ژبي تر خنګ په مورنى ژبه هم د زدکړو
امکان برابر سی .

د کوچنیانو په ژبه خبری کول:

پښتنې میندي، پلرونه او کورني کوچنیانو ته د خبرو د زده کولو په وخت کي په یوه خاصه ژبه خبری کوي. شاید میندي او کورني به دا کار يا د ډيري میني له امله کوي او يا دا چي دوي به فکر کوي کوچنیانو ته د ټئينو بگونو تلفظ او د کلمو زدکړه اسانه نه ده. حال دا چي د کوچنیانو پر ژبه باندي چي یو تحقیق سوی دئ هغه بنکاره کوي چي کوچنیان د ورځي یو زیات شمېر کلمې زده کولای سی. د کوچنیانو دغه خاصه ژبه یواحې په پښتو کي ډپر رواج لري، خو نور قومونه دغه کار په دغه کچه نه کوي. که ئې و کړي هم به د ګوتو په شمار یو خو کلمې وي. په پښتو کي د کوچنیانو د ژبي یو خو کلمې لکه:

پاپۍ پښه
چګه سترګه
لاس چکو
نانا ډودۍ ....

په ډپر کوچنیوالی کي کوچنیان دغه یو شمېر بگونه یو په بل اړوی لکه:

(ر) په (ل)
(س) په (ش)
(ډ) په (ژ)

(بن) په (ش) او داسي نور . د مثال په توگه په لومندي سر کي :
 د (را سه !) پر ئاي (لا شه !)
 د (بنه) پر ئاي (شه)
 (موږ) په (موژ)
 (خ) په (س)
 (خ) په (ز) اړوي .

بيا کله چي کوچنۍ لوښېري کرار کار دغه د کوچنیوالی د ژبي تلفظونه او کلمې د خپلي لهجې اصلي بېغونه او کلمو ته اړوي . خو بنه به دا وي چي کورنۍ په لومندي پیل کي لا د کوچنیانو سره د پورتنیو بېغونو سم تلفظ ته پاملننه و کړي . که نه دغه د کوچنیوالی نا سم تلفظونه به يا تر ډېره وخته او يا حتا د ژوند تر پایه ور سره پاته وي . که کورنۍ دغه کار ته توجه و نه کي بيا دغه کار بسوونځي ته پاته کېږي . هغه دا چي بسوونکي باید له لومندي ټولنګي خخه متوجه وي چي د زدکوونکو سره مرسته و کړي خو د دغه بېغونو تلفظ سم زده کړي . البتہ په دغه وخت کي دي بسوونکي پام و کي چي دغه زدکوونکي نه پخپله د بسوونکي له خوا او نه د نورو زدکوونکو له خوا تحقیر سی .

په هيواد کي دنه د کوچنیوالی ژبه :
 د کوچنیانو دغه د کوچنیوالی ژبه په خپل هيواد کي کوم چي ماشوم له هري خوا له خپلي مورنۍ ژبي سره اړيکي لري ډېر ژر دغه د

کوچنیانو ژبه د لویانو په ژبه اوږي. دلته بیا هم د دغې اړونۍ په وخت کې د مور او پلار پاملنې ته اړتیا ده. لویان باید کوچنی په ډېر احتیاط د کلمو سمو اړولو ته متوجه کړي، نه دا چې په قهر او تحقیر امیزه لهجه له کوچنی سره چلنډ و کې. که چیري کوچنیان له قهر او تحقیر سره مخامنځ سی امکان لري چې کوچنی بیخی تر خبرو کولو تېرسی. په دغه حالت کې د کوچنی ژبه له پر مختګه لویېږي او په نتیجه کې به کوچنی یا انزوا(له نورو څخه جلا والی) غوره کړي او یا دا چې څه ئې په زړه کې وي د هغه د بنسکاره کولو په وخت کې د کلماتو د کمنښت په سبب عصبانی سی او لاس خوشونت یا حملې ته وا چوي. کله کله کېداي سی چې د کوچنیوالی د ژبې ټینې کلمې تر ډېر وخت پوري له کوچنی سره پاته سی. په دغه حالت کې په بنوونځی کې د بنوونکې دنده ده چې د کوچنی دغه کمنښت په ډېر احتیاط ور اصلاح کې. حتا تر دې ځایه چې کوچنی له نورو زدکوونکو څخه را جلا کې او یواحې ور سره خبری و کې. دغه یواحې خبری به ډېر مؤثریت و لري تر دې چې د نورو په منځ کې کوچنی ته د هغه کمنښت ور په گوته سی.

په دې کې شک نه سته چې زموږ یو شمېر زدکوونکې د بېسوا دو کورنیو څخه بنوونځی ته را ځئي. دغه زدکوونکې به په ژبه کې یو شمېر کموالۍ و لري. دغه کموالۍ به یا د ژبې د ګرامر نا سم استعمال یا د کلمو نا سم تلفظ او یا د نا مناسبو کلمو کارول وي. دلته د

بنوونئي يعني د بنوونکي دنده ده چي د دغو زدکوونکو ژبي ته له
لومړي ټولګي خخه لا پاملننه و کي.

په ټولنه کي چي کومه ژبه کارول کېږي دوه ډوله ده. یوه ئې ورځني
يا عاميانه ژبه ده او بله د بنوونئي يا ادبی او يا د زدکري يا علمي
ژبه ده. په ورځني ژبه کي یو شمېر کلمې ګلهي ودي ويل کېږي. د
دغو عاميانه کلمو یو خو مثالونه لکه:

تلل	کلل
اهميٽ	امنيت
ځنڍي	جیندي

د دغه ډول تېر وتنو مثالونه خورا ډېر دي.

د کوچنيوالې ژبه په مهاجرت کي:

مهاجرت په زياتو هيوادو کي د کوچنيانو او ټوانانو د مورنۍ ژبي
په مخ کي یوه ستونزه ده. حتا تر دي ځایه چي په ځينو هيوادو کي
یو شمېر مهاجر کوچنيان یواحې د کوربه هيواد په ژبه او یوه يا دو
نورو پرديو ژبو خبری کولاي سی، خو د مورنۍ ژبي خخه بې برخې
پاته وي. سربېره پر دي ځيني مهاجري کورنۍ په مهاجرت کي له خپلوا
کوچنيانو سره د کوربه هيواد په ژبه خبری کوي. هغوي داسي فکر
کوي چي هم به (مور او پلار) او هم به ئې کوچنيان هغه ژبه نسه زده

کپی . حال دا چي نه ئې دوى زده کپي او نه ئې کوچنيان . بلکي کوچنيانو ئې د کوربه هياد د ژبي له زدکپي سره هم ستونزي لري . دا په دې چي کوچنيانو ئې مورنى ژبه نه ده لرلې ، نو د کوربه هياد ژبه ئې هم نه وي زده کپي . په دغه صورت کي بنوونکي د ماشومانو د ژبي د دغى ستونزي د حل په لار نه پوهېږي . بنوونکي نه وي خبر چي له لویه سره کوچنيان هیڅ ژبه نه لري . د یوې ژبي د زده کولو په وخت کي باید کوچنى مورنى ژبه و لري .

مهاجرت د کوچني د ژبي په وړاندي یوه بله ستونزه وي . کله چي په مهاجرت کي کوچنى پيدا سې تر یوه کال پوري د مور په غېړ کي د مور د ميني او ګرانښت ژبه زده کوي . بنکاره ده چي د مور دغه د ګرانښت ژبه هغه د کوچنيانو ژبه ده . د دغه یوه کال په موده کي ئې خو کلمې زده کپي دي او د خو نورو زدکپو ته ئې تیاري نیولي ده .

اوسم نو وخت د دې را رسپدلۍ دئ چي کرار کرار دغه د کوچنيانو ژبه د لویانو په ژبه واړوي . دلته د کوچنى په ژوند کي یوه نوې پانه خلاصېږي هغه د کوربه هياد په ژبه د وړكتون پیل کول دي . کوچنى د لویانو ژبي ته د کوچنيوالې د ژبي د اړولو پر ځای د کوربه هياد د ژبي په زده کولو پیل کوي . په دغه وخت کي کوچنى د یوې ستونزي سره مخامن کېږي او دغه کار د لویانو ژبي ته د کوچنيانو د ژبي اړول زيانمن کوي . دا به نبه وي چي په مهاجرت کي مور ، پلار او کورنى

کوچني ته يا دغه د کوچنيوالی ژبه هیخ ور زده نه کري او يا په دغه
وخت کي ډبر زييات کار ور سره و کي . که نه نو بيا دغه د کوچنيوالی
د ژبي تاثير د ژوند تر پايه ور سره پاته کيري او په لويوالي کي به
هم لب يا ډبر د کوچنيانو د ژبي کلمې کاروي .

هغه شمېر زدکوونکي چي د با سوادو کورنيو څخه بنوونځي ته
شامليري ، هغوي به شايد دومره ډيري پاملنۍ ته اړتیا و نه لري .

دا به نه وي چي د ژبي بنوونکي په ارامي سره د دواړو کورنيو
زدکوونکو ژبه هم د ورځنۍ ژبي څخه د بنوونځي نسبتاً معياري ژبي
ته ور وا روی او هم نور پر مختګ ور کي .

معياري ژبه خنګه منحته را ځي ؟

د یوه هيوا د مختلفو سيمو او لهجو ژبيوهان او باصلاحите کسان
يو ئاي سره کښېني او یوه معينه او تولو ته د منلو وړ د ليکلوا ژبه
را منحته کوي . دغه ژبه به په بنوونځيو او رسمي ادارو کي کارول
کيري او د ورځنۍ منطقوي ژبي څخه به توپير لري . دغېي ژبي ته
معياري ژبه ويل کيري .

د دغېي معياري ژبي له لاري باید په بنوونځي کي هغه ګډ و ود تلفظونه
او غلط ګرامر اصلاح سې .

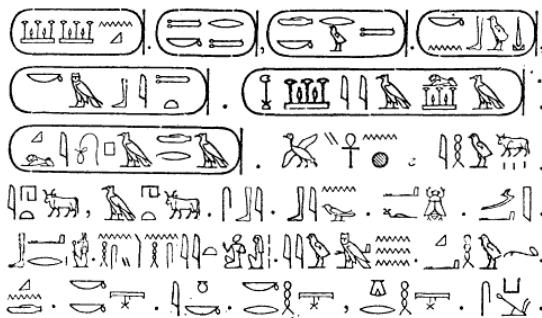
د دې وروستیو ۴۰ کلنو د نا ارامیو په نتیجه کي په ژبه کي يو شمپر گلهو ډی را منحته سوي دي. کډای سی چي دلایل ئې يا د بنوونځيو نه شتون، يا د کورنيو نا پامي، يا نورخه وي.

اوسم باید کوبنښ و سی چي دغه اوښتنی اصلاح سی. د ژبي د سمون لپاره د بنوونځي او بنوونکو زیاتي پاملنی ته ډېره اړتیا ده.

انسانان او ليکنۍ ژبه:

انسانانو د خبرو د ژبي تر خنګه يوې ليکنۍ ژبي ته هم اړتیا پیدا کړه. دوى د دې لپاره چي انسانان خپله ژبه و ليکلای سی لوړۍ د هر رغ یا کلمې لپاره يوې نښي یا يوه سمبلو ته اړتیا وه.

مخکي تر دې چي دغه اوښني د ليکلو توري جورې سی په اوښني عراق کي د بین النهرين خلکو ۳۲۰۰ کاله د مخه تر ميلاد دغه میخي ليک جور او په کار وا چاوه.

د مصر خلکو بیا دغه
شکلونه د خپلو خبرو
د ليکلو لپاره په کار
وا چاول.

د دغو شکلونو شمېر د ۸۰۰ په شا و خوا کي وو . دغه لیک د هیروغلیف په نامه یادېدی .

د عربی ژبی الفبی :

تر هیرو غلیف او میخی لیک ډېر وروسته د عربی ژبی الفبی منحته را غله . کله چې د اسلام سپېخلی دین افغانستان ته را غنى اسلامي زدکړي په مسجدو کې په عربی ژبه پیل سولې . په عربی ژبه د اسلامي زدکړو د لوست او لیک لپاره د عربی ژبی الفبی را منحته سوه . خه موده وروسته پښتو د عربی ژبی له الفبی خخه په مرسته اخیستو سره پښتو ژبی ته د الفبی په جورولو پیل و کړ .

داسي ويک کېږي چې د مخه تر دي چې پښتو په دغه اوسنی الفبی و لیکل سی وختي لا هغه پخوانی الفبی چې پښتو په لیکل کېده له منحه تللې وه . په دغه وقهه کې تول پښتو معلومات او ادبیات د خلکو تر منځ د نظمونو په توګه پاته ول . گومان کېدای سی چې دلته به نو د پښتو ډېر خه له منحه تللې وي .

عربو د عربی ژبی د بگونو لپاره دغه لاندي توري (سمبولونه) جوړ کړي ول :

ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ
ع غ ف ق ک ل م ن و ه ڻ ئي

په عربی ژبه کي يو بل توري ، همزه (ء) دئ چي په عربی ژبه کي په خاصه توګه کارول کېږي .

د پښتو ژبي او سنۍ الفې :

په افغانستان کي د عربی ژبي تر منځته را تلو وروسته پښتنو اړينه و بلله چي د خپلي ژبي (پښتو) لپاره د عربی ژبي د الفې له تورو خخه کار واخلي او پښتو ژبي ته یوه الفې جوړه کړي . لومړي ئې د پښتو لپاره د عربی ژبي هغه توري را واخیستل کوم چي بډونه ئې په عربی کي ول . هغه توري چي د پښتو او عربی تر منځ ګډ ول :

(اب ت ج خ د رزس ش غ ک ل م ن و ه ه م ه ي)

د دغو بډونو لپاره له عربی الفې خخه توري په اسانی سره را واخیستل سول . د نورو هغو بډونو لپاره چي په پښتو کي ول او په عربی کي نه ول د تورو (سمبولونو) جوړول پښتنو ته ور پاته سول لکه :

هغه بډونه (پ ت ج خ د ر ب ڙ بن ګ ن ۍ ې
ئ، ئ) ول .

دغه توري بيا پښتنو وروسته له عربی الفې خخه د ګټه اخیستو له لاري جوړ کړل . د پښتو ژبي د او سنۍ الفې توري په لاندي ډول دي :

ا ب پ ت پ ٿ ج چ ح خ ڙ خ د ڏ ذ ر ڦ ز ڦ
ڙ س ش بن ص ض ط ظ ع غ ف ق ک ڳ ل م
ن ٻ و ه ڻ ه ڻ ڀ ڀ ڀ ڀ

د الفبی د تورو شرح په لاندی ډول ده:

۱- د پښتو ژبی خاص توري: دغه اته توري (ت خ ئ ڏ ر ب نس ن) چي دغونه ئې په پارسي او عربي کي نه سته ئکه ور ته د پښتو خاص توري ويل کيري.

په هره کلمه کي چي يو يا خو د دغو بگونو را غلي وي هغه پښتو
کلمه ده لکه :

- تغّر ، تيّر ، تول ، تاكل ...

- خپلی، خوک، خنگ ...

- ورخ، حم، حوراند ...

- چو ڈی، چپر، ڈار ....

- روند، ربپ (زحمت)، پرور ...

- نیزه، نور، کور ...

- بیمار، بیخه، بیکنحل ...

- رنا ، منه ، كون ...

(ن) د کلمې په سر کي نه را حېي . يو شمېر پښتنه ئې په (ر) تلفظ
کوي ، خو (ن) خپل ځانته ځانګړۍ بېغ لري .

په هغو کلمو کي چې يو يا خو د پورتنيو ۸ پښتو تورو څخه راغلي
وي ، هغه پښتو کلمه ده او يا له کومي بلې ژبي څخه را پور سوې
کلمه وي لکه موټر ....

د هري ژبي خاص توري د هغې ژبي د اصيليت بسکارندوي دي . لکه :
د عربي ژبي توري چې د عربي ژبي اصيليت بسکاره کوي .

دغه ډول د پښتو ژبي اته توري (ټ، څ، ئ، ڙ، ٻ، ڏ، ٻن او ن) د
پښتو ژبي اصيليت بسکاره کوي . دا ډېره مهمه ده چې د پښتو ژبي
دغه اتو تورو ته هم په خبرو او هم په ليکلو کي ټینګه توجه و سې .

په دې وروستيو جنګي کلنو کي مو په ژبه کي هم منفي تاثير ليدل
کيږي . د ډېرو کوچنيانو حتا ځوانانو په خبرو کي د پښتو د اتو خاصو
برغونو له جملې څخه د (څ او ئ) تلفظ په خاصه توګه په لوړديئه لهجه
کي چې پخوا ډېر بسکاره اور ډېل کېدی نن کمزوری سوی دئ . دا چې
که دغه بې غوري نوره هم ادامه و مومي دا کار به په دغه سيمه کي
د پښتو ژبي اصيليت ته تاوان و رسوي . په دې اړه د ګرانو والدينو او
ښيونکو توجه اړينه ده .

۲- د عربی خاص توري : په پښتو الفبې کي دغه لس توري (ث ح
 ذ ص ض ط ظ ع ف ق) د عربی ژبي خاص توري
 (بغونه) دي . د دي معنا دا ده چي په هغو کلمو کي چي يو يا خود
 دغه تورو (بغونو) را غلي وي هغه کلمې عربی وي . دغه تورو ځکه
 په پښتو الفبې کي ځای نیولی دئ چي پښتو ته يو شمېر عربی کلمې
 د اسلامي زدکرو په وخت کي را اخیستل سوي دي . د دي لپاره چي
 هغه کلمې سمي تلفظ او و ليکل سی ځکه نو دغه لسو تورو ته په
 پښتو الفبې کي ځای ور کول سوي دئ . د هغو کلمو يو خو مثالونه
 لکه :

- ثواب
- احتياج
- مذکر
- صادق
- ضرب
- طیاره
- ظالم
- علم
- فرض
- قوه ....

په کومو کلمو کي چي يو يا خو له دغو لسو تور خخه را غلي وي هغه کلمه پښتو کلمه نه ده بلکي عربي کلمه ده . هغه کلمې چي دغه د عربي ژبي خاص توري پکښي را غلي وي پښتو ته له عربي خخه را پور سوي دي .

دلته به د عربي ژبي د دغو خاصو تورو د تلفظ په اړه خو ټکي را وړل سی .

(ث ، ص)

دغه توري هر يو ځانته خاص تلفظ لري ، دا چي د پښتو ژبي خبری کوونکي ئې سم نه سی تلفظ کولای ، نو دواړه په (س) تلفظ کوي .
(ط) په (ت) تلفظ کوي .

(ذ ، ض او ظ)

پورتنې درې سره توري په (ز) تلفظ کوي . په دغو کي د (ض) تلفظ هېر سخت دئ .

(ح ، ع ، ف او ق)

دغه خلور توري هم يو ځانته خپل تلفظ لري ، خو که د پښتو ژبي خبری کوونکي لې کونښن و کړي و به کولای سی چي د دغو خلورو تورو تلفظ سم و کولای سی . که نه نو (ح) به په (ه) یا الف) او (ع) به په (الف) تلفظ کړي .

(ف) په (پ) او (ق) په (ک) تلفظ کوي، خو په حئينو حالاتو کي د (ف او ق) د سم تلفظ د زده کولو په وخت کي خطر سته چي په هغۇ کلمو کي چي (پ) را غلى وي په (ف) او (ک) په (ق) تلفظ کرپه سي. دا په دي معنا چي (پلار) په (فلار) يا (كار) په (قار) تلفظ کرپه سي. ماھر خبرى کوونكىي کولاي سى چي په خپلو خبرو کي پام و کي چي په را تلونكىي کلمه کي (ف) را غلى ده او که (پ)، يا (ق) را غلى دئ که (ک). دا داسىي معنا لرى چي گواكىي مخ ته سرى يوه تخته تصور کوي او اپوندە کلمې پر ليكىي او هغسىي ئې تلفظ کوي. د دغۇ کلمو سم تلفظ بە د خبرى کوونكىي وينا ھېرە خوندورە بىڭارە کي. په زياتە بىا په ليكىنە کي د دغۇ تورو مراجعتول ھېر اپىن دى.

د (ع) تلفظ هم بايد په دغە چول مراجعت سى.

د قران شريف د سم لوستلو لپارە به بىنه دا وي چي د عربي ژبى د خاصو تورو تلفظ کوچنيانو ته په ھېر کوچنيوالى کي لا سم ور زده کرپه سى تر خو لومرى د قران شريف او بىا په پېنتو کي د عربي کلمو تلفظ هم غلط نه کرپي.

٣ - دغە خلور توري (پ چ ڙ گ) د پېنتو او پارسيي تر منځ گه يا شريک توري (بغونه) دى.

واول يا دغ لرونکي توري :

د پښتو ژبي د الفې په تورو کي [ا، و، ي] او [ې] واول يا دغ لرونکي توري دي. نور پاته توري ئې کونسونانت يا بې بغضه توري دي لکه :

(ا) ب پ ت پت ج چ ح خ خخ د ډ ذ ر ڙ ز ٻڙ س
ش بن ص ض ط ظ ع غ ف ق ک گ ل م ن ن (و) و ه
ه ه ي (ي) (ې) ي ئ

د واولو له جملې خخه مو [ا، و، ي] په کوچنيو قوسو کي نيولي او تر (و) وروسته مو يو بل (و) هم ليکلی دئ. دا خکه چي [ا، (و)، (ي)] په ھينو ھايyo کي واول او په ھينو کي کونسونانت دي. تر (و) وروسته دوهم (و) او برد يا مجھول (و) دئ چي تل واول دئ او هېڅ وخت کونسونانت نه وي.

سر بېره پر دغو واول تورو [ا، (و)، و، (ي) او [ې] چي خو کربنېي لوړ و بنودل سول زور (ـ)، زېږـ، پېښـ او زورکي او د آ پر سر مد هم واول دي. د زورکي لپاره کومه نښه نه سته.

د واول تعريف او دنده :

واول هغه توري يا نبئي دي چي په کلمو کي هيجاوي (خپې) يا سېلابونه جوروي ، يا کولاي سو چي و وايو : واول يو بل بې بگه يا کونسونانت توري ته يا حرکت ور کوي او يا ئې له يو بل بې بگه توري سره نبىلوي ، يو خو مثالونه ئې :

- د کونسونانت د حرکت مثالونه ئې :

را : دلته (ر) کونسونانت او (الف) او بُد و اول دئ.

تا : دلته (ت) کونسونانت او (الف) او بُد و اول دئ.

نو : دلته (ن) کونسونانت او (و) او بُد و اول دئ.

دي : دلته (د) کونسونانت او (ي) او بُد و اول ده.

دې : دلته (د) کونسونانت او (ې) او بُد و اول ده.

د : دلته (د) کونسونانت او (زور کي) لنه و اول دئ.

ر : دلته (ر) کونسونانت او (زېر) لنه و اول دئ.

م : دلته (م) کونسونانت او (پېبن) لنه و اول دئ.

- د دوو کونسونانتو د نبىلولو مثالونه :

بس : دلته زور و اول دئ او (ب او س) ئې سره نبىلولي دي.

تار : دلته واول (ا) (ت او ر) سره نبىلولي دي.

نور : دلته واول (و) (ن او ر) سره نبىلولي دي.

تير : دلته واول (ي) (ت او ر) سره نبىلولي دي.

ڇپر : دلتنه (ې) (ڏ او ر) سره نښلولي دي . (ې) واول ڏه .
تل : دلتنه (زور) (ت او ل) سره نښلولي دي . زور ( ) واول دئ .
تل : دلتنه (زورکي) (ت او ل) سره نښلولي دي . زورکي نښه نه لري .
مل : دلتنه (زپر) (م او ل) سره نښلولي دي . زپر ( ) واول دئ .
پُل : دلتنه (پېبن) (پ او ل) سره نښلولي دي . ( ) واول دئ .
دا چي په پښتو کي زورکي ستنه اما نښه ئې نه ستنه ئكه ئې مثالونه
نه دي راغلي .

هنجا يا سېلاپ خه ته وايي ؟

هغه يو يا خو توري دي چي په ادا کولو ئې خوله يو خل حرڪت کوي
او يا ويلاي سو چي پر هر سېلاپ خوله يو خل دريږي لکه :
(هغه) : دوه سېلابه دي . يو سېلاپ (ه) او بل سېلاپ (غه) دئ .
سېلاپ کله کله يو توري وي خو اکثره وختونه سېلابونه له يوه ، دوو
يا خو تورو څخه جوړ سوي وي .

دلته ئكه پر سېلاپ خبري کوو چي په سېلاپ کي واول بسکاره رول
لري . يعني د سېلاپ له مخي واول بسکاره کوو . سېلاپ نه یواخي په
نظم (شعر) کي ستنه بلکي کېدای سی چي په هره هره کلمه کي يو ،
دوه ، درې یا خلور سېلابه وي چي دغه هر هر سېلاپ يوه واول جوړ
کړي دئ . د دي معنا دا ده چي په يوه کلمه کي چي هر خو سېلابونه
وي هغومره واول پکښي دي .

هغه سېلابونه چي د دوو تورو خخه جور وي لکه:
ور، لَر، بَر، بو، لَو، با، ما، تا، مي، خو او داسي نور.

(ور، لَر، بَر، بو، لَو) له (با، ما، تا، مي، خو) که خه هم دوه دوه توري
دي، خو دواپي کتگوري يو يو سېلاب دي. (ور، لَر، بَر، بو، لَو)
سېلابونه له دوه دوه تورو او يوه (زور يا زېر يا پېبن) خخه جور سوي
دي. (با، ما، تا، مي، خو) که خه هم دوه دوه توري دي، خو وروستى
تورى ئې پخپله يو واول توري دئ.

هغه سېلابونه چي له درو تورو خخه جور سوي وي لکه:
مور، خور، شور، پور، شال، کار، تېر، وير او نور.

هغه يو يو سېلابونه چي له خلورو تورو خخه جور سوي وي لکه:
ثرور - يو سېلابه کلمه ده. لومړۍ (ت) ئې ساكن^(۱) او کونسونانت
تورى ده او (و) ئې واول دئ چي سېلاب ئې جور کړي دئ.

پُلار - يو سېلابه کلمه ده. (پ) ئې کونسونانت او ساكن توري ده او
تر کونسونانت (ل) وروسته (ا) ئې واول دئ چي سېلاب ئې جور کړي
دئ.

---

^(۱) ساکن توري هغه توري دئ چي نه ئې تر وروسته کوم اوږد واول (ا، ي، ئي،
و) او نه لنډه واول (زور، زېر، پېبن، زورکي) را غلى وي. کونسونانت هغه توري
دئ چي د واول په ډول کار نسي ور کولاي. بلکي د واول په مرسته حرکت کوي.

هغه کلمې چي له دوو سېلابو خخه جوري سوي وي لکه : سېلاپ (سې - لاب)، لوَنگ (ل - وَنگ)، باتور (با - تور)، آختر (آخ - تر) او نور.

هغه کلمې چي د دربيو سېلابو خخه جوري سوي وي لکه : پرزپدل (پر - زې - دل)، خوَجِدل (خو - ئې - دل)، آخرت (آ - خ - رَت)، پروانه (پر - وا - نَه)، بنوونئى (بنو - وَن - ئى) او داسى نور.

(زوركى) : زوركى د زور او پېښ تر منع يو لنھ واول دئ لکه : تل (هر وخت ، همېشە) : د (ت) پر سر زوركى را غلى دئ. دا چي د زوركى لپاره کومه نبىه نه سته، ئىكە ئې موب نه سو ليکلائى، خو پر كونسونانت (ت) ئې تاثير معلومىزى.

خداي بخنلي مولوي صالح محمد چي كله د حبىبىي لېسى لپاره لومرى تدرىسي كتاب ليكلى دئ، په هغه کي ئې زوركى تر زور لې افقي كربنى ليكلى ده.

پل (بخنې) : هغه چي خلک سفر ته د روانيدو په وخت کي وايي: (حق را پل کئ!) . پدغه (پل) کي د (پ) پر سر زوركى را غلى دئ.

مخكي له دي چي د هر واول په اره خه و وايو يو ئحل بىا بايد و وايو چي [ا، لنھ (و)، (ي)] هر يو په ئىينو ئاييو کي واول دى او په ئىينو

خایو کی کونسونانت دی، خو مجھوله یا اوبردہ (ي) او اوبرد (و) لکه:
په بیزو کی، واول دی اما د بې رغه یا کونسونانت توری په شان هیخ
وخت نه را حئی.

په پښتو کی واول دوه ډوله دی. یو ئې اوبردہ او بل ئې لنډ واول دی.

اوبردہ واول:

[الف، لنډ (و)، اوبرد (و)، لنډه (ي)، اوبردہ (ي)] اوبردہ واول دی.
اوبرد واول چې د یوې کلمې په هر سپلاب کی راسي دغه واول اوبرد
ویل یا تلفظ کیرې لکه:
تیر، پال، غار، چور، جوړ، ډېر ....

لنډ واول:

(زور، زېر، پېښ، زورکی) لنډ واول دی. که د یوې کلمې په یوہ
سپلاب کی یو له دغو واولو خخه راسی دغه واول تل لنډ تلفظ کیرې
لکه: تِر، پَل، غَر، چُر ....

مخکی مو و ویل چې [الف، لنډ (و) او لنډه (ي)] کله واول او کله
کونسونانت را حئی. دلتہ لاندی به و بنیو چې [الف، لنډ (و) او لنډه
(ي)] چیرې واول او چیرې کونسونانت وي.

لومړی (الف) :

۱- (الف) د واول په ډول :

(الف) که د کلمې په منځ یا پای کي را سی په کلمه کي هیجا یا سېلاپ جورووي ، واول وي لکه :
بابا، بسوروا، بیدیا، دا، واده، سکاره، خواره، پراته، کاته، درانه، لار،
لاری او نور . په دغو ټولو کلمو کي (الف) یا د کلمې په منځ او یا
پای کي را غلی دئ ، سېلابونه ئې جوړ کړي دي او واول دئ .

۲- (الف) د کونسونانت په ډول :

(الف) که د کلمې په سر کي را سی واول نه بلکي بې بغه توری یا (کونسونانت) توری دئ ، حکه په هغه وخت کي بیا یو بل واول توري (ا، و، ی، ې یا مد) یا واول نبښی (زور، زېر، پېښ یا زورکي) ته اړتیا ده چې دغه (الف) ته حرکت ورکړي او یا ئې له کوم بل کونسونانت سره و نبلوی . دا باید و وايو چې (ا) په بل واول (ا) په حرکت نه را حئي حکه ئې ور ته د واول (الف) پر حائی (مد آ) غوره کړي دئ . یو خو مثالونه به ئې دلته لاندي را ورو :
انګور : د انګور په کلمه کي (الف) واول نه دئ حکه چې د زور له لاري ئې حرکت کړي دئ او یا د بل توري سره نبستي دئ . وینو چې د انګور کلمه د دوو سېلابو خخه جوړه سوې ده چې یو (آن) او بل ئې (ګور) دئ .

اېملى : دلتە (الف) كونسونانت ، (ب) واول او (مل) دوھم سېلاب دئ
چىي د (م) پر سر زوركىي جورپ كېرى دئ .

ايىلە : دلتە تر (ا) وروستە (ي) واول ده . (ايىلە) د دوو سېلابو خخە
جورپ كلمە ده چىي يو ئې (اي) او بل ئې (لە) دئ .

ارادە : دغە كلمە د درو سېلابو خخە جورپ ده چىي يو (ا) بل ئې (را)
او دريم ئې (دھ) ده .

آس : د (آس) په كلمە كې بايد (الف) په بل (الف) ولاپ سوي واى چىي
سېلاب ئې جورپ كېرواى . دا چىي (الف) او (الف) خنگ تر خنگ خە
بې موازنى بىكارى ئەكە ئې د دوھم (الف) پر ئاي د لومپى (الف) پر
سر (مد) غورە كېرى دئ . يعنى (ب) په (الف) سره (با) ، (ت) په (الف)
سرە (تا) ، خو د (الف) په (الف) لپارە (آ) منل سوي دئ .

دوھم (و) :

په پېنتو كېي (و) دوه ھولە دئ چىي يو ئې معروف (و) او بل ئې مجھول
(و) دئ . معروف ئې ئەكە بولى چىي د عربي الفېي خخە د پېنتو الفېي
د جورپدو په وخت كېي عربو تە معروف (معلوم) وو يعنى په عربي كېي
وو او هغە بل مجھول (و) چىي په عربي كېي نە وو نو مجھول و بلل
سو . بىا دغۇ دواپو تە پېنتو نومونە غورە سوي دىي :
معروف خىڭىد (و) تە لنە او مجھول (و) تە او بىد نوم غورە سوي دئ

مثالونه ئې لکه :

الف-

معروف خرگند يا لند (و) لکه :

که و ، بارخو ، جارو ، ناجو ، کارتوس ، تیپوس ، ناموس ....

لند (و) هم د واول په شان کار ور کوي او هم د کونسونانت په شان کارول کيږي .

دلته لاندي به د کونسونانت او واول په شان شرحه سي . مثالونه ئې لکه :

۱- معروف (و) د کونسونانت په ډول لکه :

ورور : په (ورور) کي لومړي (و) کونسونانت او ساکن دئ او دوهم (و) واول دئ . کلمه له خلورو تورو خخه جوره ده او یو سېلاپ ده . دوهم (و) چې او بد (و) دئ ، سېلاپ ئې جوړ کړي دئ .

واده : (واده) دوه سېلابه کلمه ده (وا) او (ده) . لومړي سېلاپ تر (و) وروسته (ا) او دوهم سېلاپ د (د) پر سر زورکي جوړ کړي دئ . دا چې زورکي په ليکنه کي نښه نه لري ټکه ئې (ه) ور ته ليکلې ده او (ه) واول نه ده .

لپور : لپور دوه سېلابه کلمه ده (لپ) او (ور) . لومړي سېلاپ (په)

او دوهم سپلاب د (و) پر سر زور جوړ کړي دئ .

ولوَر : (ولـ - وـر) دوه سپلابه دی . دواړه سپلابونه د کونسونانت (و) پر سر (زور) جوړ کړي دی . په دواړو سپلابو کېي (و) کونسونانت توری دئ ئکه چې د زور له لاري د (ل او ر) سره نښتی دئ .

واوره : دغه کلمه له دوو سپلابو خخه جوړه سوې ده . لوړۍ سپلاب (واو) او دوهم سپلاب (ره) دئ . لوړۍ (و) بې بغه يا کونسونانت دئ ئکه چې د (الف) په مرسته ئې سپلاب جوړ کړي دئ او له دوهم کونسونانت (و) سره نښتی دئ . دوهم سپلاب د (ر) پر سر زورکېي جوړ کړي دئ . دا چې زورکېي نه ليکل کېږي ئکه (ه) را غلې ده .

- کونسونانت يا بې بغه توري : هغه توري يا بغونه دي چې هيجاوې (سپلاب) نه سې جوړولای لکه (ب ، پ ، ج ، د ...) .

(الف ، و ، ي) سربېره پر دې چې واول دي ، خو کله کله کونسونانت وي چې یوه بل واول توري يا نښي (زور ، زېر ، پېښ يا زورکې) يا په حرکت را وستلى وي او يا ئې له یوه بل کونسونانت سره نښلولى وي .

- ساکن توري : هغه کونسونانت (بې بغه) توري يا بغونه دي چې تر وروسته ئې کوم واول نه وي را غلې یعنې پر سر ورغندې (غروندې)

و لري . د دې خبri معنا دا ده چي ساكن توري هغه توري دي چي
پر سر ورغندى لري مثالونه ئې لكه :

لمر - په لمر کي (ل) ساكن دئ ، ئىكەن چي پر سر ئې ورغندى
(غۇوندى) را غلى دئ . كە ورغندى پر و ليکو داسىي (لمر) به سى .
تر (ل) وروسته (م) په (زور) سره حركت كېرى دئ او (ر) ساكنه ده .

ورور - په (ورور) کي لومنپى (و) هم كونسونات او هم ساكن توري دئ .

۲ - معروف (و) د واول په شان لكه :

اوړه : اوړه دوه سېلا به (او) او (ړه) کلمه ده . په (او) کي (الف)
كونسونانت (بې بېغه) او وروسته راغلى معروف يا لنډ (و) ئې واول
دئ ، ئىكەن چي لومنپى سېلا ب (او) ئې جوړ كېرى دئ او دوهم سېلا ب
(ړه) دئ ، چي د (ړ) پر سر زور کي جوړ كېرى دئ .

کَپو : د (کَپو) کلمه دوه سېلا به (کَ) او (دو) ده . په (دو) سېلا ب کي
تر (څ) وروسته لنډ (و) واول دئ .

کوزه : تر (ک) وروسته (و) واول دئ ئىكەن چي د (کو) سېلا ب ئې جوړ
كېرى دئ .

بوره : تر (ب) وروسته (و) واول دئ ئىكەن چي د (بو) سېلا ب ئې جوړ
كېرى دئ .

(ب) -

مجھول یا اوبد (و) لکه :

بنارو، پشو، کاکو، هو، نازو، خور، تور، کور، نور (خه لا نور)، لور (داس)، پور او نور. اوبد (و) چي په هر ئاي کي را غلى وي واول دئ او د کونسونانت په ډول نه را ئي.

مثالونه ئې لکه :

خور : یو سپلاب دئ، چي اوبد (و) جور کړي دئ.

ورور : لوړۍ (و) ساکن (پر سر ئې وړغندی دئ)، دوهم (و) اوبد (و) واول توري دئ چي د (رور) سپلاب ئې جور کړي دئ.

مور : تر (م) وروسته (و) اوبد (و) دئ او سپلاب ئې جور کړي دئ.

گَبوری : (گر)، (بو) او (ری) درې سپلابه دي. په (بو) کي (و) اوبد یا مجھول (و) دئ.

خَرورَی : دلته (خ) یو سپلاب، (رو) چي (و) ئې اوبد (و) او واول دئ او دوهم سپلاب ئې جور کړي دئ او (ری) درېيم سپلاب دئ، چي د (ر) پر سر زور جور کړي دئ او وروستي (ی) کونسونانت او ساکنه ده ځکه چي تر مخه توري (ر) زور لري.

په پښتو کي پنځه ډوله (ی، ی، ې، ی، ئ) لیکلې سوي دي. د

دغو پنخو خخه ئې (ى ، ئى ، ئئ) بې بىغە يا كونسونانت تورى دى .
لندە (ي) پە ئىينو ئايىو كىي واول او پە ئىينو كىي كونسونانت دە ، خو
او بىدە (ي) هر وخت واول دە او هيچ كله كونسونانت نە دە . پە دې اپە
بە دلتە لاندى و لولو :

درېيم واول (ي ، ئې) :

كە خە هم پە پېنتو كىي (ى ، ي ، ئى ، ئئ) گانىي پنخە دى ، خو پە
دوى كىي (ي او ئې) واول او (ى ، ئى ، ئئ) كونسونانت تورى دى .

لومرى بە د (ي ، ئې) پە اپە چىي واول دى خبىي و كىرو او بىا بە د
كونسونانتو (ى ، ئى ، ئئ) پە اپە معلومات را ورپل سى .

لومرى :

معروفە يا لندە (ي) :

مثالونە ئې : پشىي ، مامىي ، كىېرىي ، راۋپىي ، خوارىي ، ڇىرىي او بە ، يو ،
كىېرىي ، يوم ، او نور .

لندە (ي) هم لكە (الف او لندە و) پە ئىينو ئايىو كىي واول او پە ئىينو
ئايىو كىي كونسونانت تورى دە .

لندە (ي) د واول پە توڭە :

- اىپسىدل : پە اىپسىدل كىي (اي) تر (الف) وروستە (ي) واول دە ئىكە

- چي لومړي هیجا ئې جوړه کړې ده .
- (تیر) : په تیر کي تر (ت) وروسته لنډه (يې) واول ده .
- (خیره) : دغه کلمه دوه سېلا به ده . لومړي سېلا به ئې (خې) دئ چې (يې) ئې واول ده او دوهم سېلا به ئې (ره) دئ .
- (بېرہ) : (بېرہ) دوه سېلا به ده ، (بېر) او (ره) .
- کړي : په کړي کي (ک) ساکن ، (ر) کونسو نانته او (ي) واول ده .
- ټري : (لري) دوي هیجا یې کلمه ده . یوه هیجا (ل) او بله (ري) چې (ي) ئې واول ده .
- کېږي : په (کېږي) کي یوه (يې) تر (ک) وروسته او بله (ي) تر (ب) وروسته واول دي .
- مینه : په مینه کي تر (م) وروسته (يې) واول ده .
- (دي) : لکه دواړه ملګري را غلي دي . د (دي) کلمه یو سېلا به کلمه ده او سېلا به ئې واول (ي) جوړ کړي دئ .
- (کالي) : د کالي کلمه دوه سېلا به ده ، چې یو ئې (کا) او بل ئې (لي) دئ .

لنده (ي) د کونسونانت توري په توګه لکه :

- (يو) : يو قلم . دلته (ي) کونسونات ده او د (زورکي) له لاري د کونسونانت (و) سره نبنتي ده .

دا چي (ي) او (و) دواړه هم واول او هم کونسونانت دي، خو په (يو) کي دواړه کونسونانت دي او يوه زورکي سره نسلولي دي او هغه يو سپلاب ئې جوړ کړي دئ .

- (يو) : موږ را غلي يو . دلته (ي) کونسونانت ده . تر (ي) وروسته لنده (و) واول را غلى دئ او هيجا (سپلاب) ئې جوړه کړي ده .

- (ميَن) : دوي هيجاوی دي چي يوه هيجا ئې د (م) پر سر زور جوړه کړي ده او بله ئې د (يَ) پر سر زور جوړه کړي ده . د (ميَن) په کلمه کي (ي) واول نه بلکي کونسونانت ده او دواړه زورونه لنده واول دي .

- (بيَا) : په بيَا کي (ب) ساکنه او (ي) کونسونانت ده . د بيَا کلمه يوه هيجا ده او دغه هيجا (الف) جوړه کړي ده نه (ي) .

- (يار) : دلته (ي) کونسونانت ده . تر (ي) وروسته (الف) واول او (ر) کونسونانت ده .

- ئايي : ئايي د (ح) او (ي) دوو هيجاوو خخه جوړه کلمه ده .

دغه کلمه اصلاً د ئای (اسم) خخه د صفت د جورپدو په وخت کي په ئایي اوونبستې ده . دا چي د (ئای) په پاي کي نرمە (ى) را غلې ده او د صفت د جورپدو په وخت کي باید د نرمى (ى) سره يوه لنه (ى) و نبلي، ئكە هغه نرمە (ى) په يوه بلە كونسونانت لنه (ى) اوونبستې ده ، دا ئكە چي تر مخ ئې واول (الف) را غلې دئ .

دوهم :

مجھوله يا اوږده (ې) :

مثالونه ئې لکه : ادي ، پايخي ، خوربي ، ڏېر ، تېر وخت ، لري ، کربې ، را وړې ، سېرمې او نور .

اوږده (ې) واول ده ، خو هيچ د كونسونانت او ساكن توري په ډول نه را ئي . بل دا چي د کلمې يا سېلاپ په سر کي نه را ئي .

د کلمې په منع کي لکه :

- (تېر) : تېر سوي وخت بیا نه را گرئي . تېر يوه هيجا ده .

- (ڏېر) : ڏېر خلک کابل ته تللىي دي . ڏېر يوه هيجا ده .

- (لېړل) : لېړل دوه سېلاپه کلمه ده لکه : (لې) او (ړل) .

- (څېړل) : څېړل دوه سېلاپه کلمه ده لکه : (څې) او (ړل) .

- (پربنسودل) : پربنسودل درې سېلاپه کلمه ده لکه : (پرې) ، (بنو) او (دل) .

د کلمې په پای کې لکه :

(آدی) : ادی دوہ سپلابه کلمه ده ، چی (آ) یو سپلاب او (دی) بل سپلاب دئی . دلته یو سپلاب د (الف) پر سر زور او بل سپلاب تر (د) وروسته (ب) جو پ کپی دئی .

(سېرمې) : دوه سېلا به کلمه ده ، چې (سې) يو سېلا ب او (مې) بل سېلا ب دئ.

په ئينوکلمو کي د او بدې (ي) او لندي (ي) په کارولوکي د ختيحې او لو بدېحې لهجې تر منځ يو خه تو پير سته. ئيني کلمې په ختيحې لهجه کي په او بدې (ي) او په لو بدېحه لهجه کي هغه کلمې په لنډه (ي) تلفظ او ليکل کيري لکه:

لوبِدھه لهجه	لھجہ لهجے د
د بسحی کتاب	د بسحی کتاب
ڦپري ڙبی	ڦپري ڙبی
زه چي راغلم	زه چي راغلم
کالی می را وو	کالی می را ورل
په کابل کي	په کابل کي
په کتاب کي	په کتاب کي

تر دی ئایه مو د لندي (ي) او او بدې (ي) په اړه معلومات په لاس را وړل. او س به نه یو ائې د مليني يا نرمي (ي)، ثقيلې يا درني

بَسْحِينه (ي)، او ثقيلي يا درني فعلي (ئ) په اړه معلومات را وړل سې بلکي د پنځو (ي، ي، ي، ي، ئ) ګانو په اړه به یو څه معلومات را وړل سې.

(ي، ي، ي، ي، ي، ئ) په پښتو کې :

په پښتو کې (ي) دغه لاندي ډولونه لري. که څه هم لنهه (ي) او اوږده (ي) مخکي د واول او کونسونانت په برخه کي را وړلي سوي، خو بدہ به نه وي چي دلته ئې یو شمېر نوري ځانګړتیاوي هم را وړلي سې:

۱ - ملينه يا نرمه (ي)

۲ - معروفه يا لنهه (ي)

۳ - مجھوله يا اوږده (ي)

۴ - ثقيله تانيشي يا درنه بَسْحِينه (ي)

۵ - ثقيله فعلي يا درنه فعلي (ئ)

که څه هم دلته پورته د (ي) ګانو ډولونه پنځه را وړل سوي دي، خو درنه يا ثقيله (ي، ئ) اصلاً د تلفظ له مخي یوه ده. دا چي په کارولو کي سره جلا دي ټکه دوي را غلي دي.

(ي، ي، او ئ) د الفبي د نورو کونسونانتو تورو لکه: (ت، خ، ر، س

...) په شان کارول کیږي . دیغ د (ي) ورکوي ، مګر د واول په ډول نه را ئېي ، خو یوه بله ټانګړتیا ئې دا ده چې : د تر مخ توري د زور يا زورکي تعیینونکي هم دي .

څوک چې غواړي په لنډ ډول د پښتو ژبي (ي) ګانې زده کړي دلته لاندي د مثالو سره را غلي دي لکه :

۱- ملينه يا نرمه (ي) لکه : نرمه (ي) هغه کونسونانت يا بې بډه توري دئ چې تر مخ توري ئې يا زور و لري يا (الف) او يا لنډ (و) وي لکه :

د زور مثال : سړۍ ، غږۍ ، لړګۍ ، منګۍ ، سېپۍ ، دې ....
د (الف) مثال : ځای ، چای ، پای ، لای ....
د لنډ (و) مثال : زوي، خوي، لوی، بوی او نور .

ملينه يا نرمه (ي) دغه لاندي خواص لري :

❖ په کلمه کي د نرمي (ي) تر مخ توري يا زور لري ، يا (الف) او يا معروف يا لنډ (و) وي .

❖ دغه (ي) د کلمې په سر کي نه را ئېي او که د کلمې په منځ کي را سې دوه ټکي اخلي .

❖ ملينه (ي) که د اسمونو په پاي کي را غلي وي هغه اسمونه مذکر

(نرينه) مفرد اسمونه وي او يا د هغو نسبتي حالت وي لكه: کابلي،
کندهاري، مزارى او نور.

مثالونه ئې :

سپى پر خپله لار ئى.

په (سپى) کي تر (ى) له مخه توري (ر) زور لري.

د ملالى د امېل غمى بىرىنى.

په (غمى) کي تر (ى) له مخه توري (م) زور لري.
احمد لرگى ارە كر.

په (لرگى) کي تر (ى) له مخه توري (گ) زور لري.

لېونى سپى ھېر خطر ناك وي. په (لېونى) او (سپى) کي تر (ى) له
مخه توري (ن او پ) زور لري.
د دغه ئاي تول خلک په پېستو پوهىرى.

په (ئاي) کي تر (ى) له مخه توري واول (الف) دئ. كه (الف) واول نه
واى نو معلومداره كونسونانت واى او پر سر به ئې زور للاي لكه:
په (آى) کي. هغه چي وايى: آى! خنگه دى خپل هياد تُك تُك كر؟
دې د ملالى ورور دئ.

په (دى) کي تر (ى) له مخه توري (د) زور لري.
احمد ھېر بد خوى لري.

په (خوى) کي تر (ى) له مخه توري لند (و) دئ.

ملالی په هغه لوی کور کي ژوند کوي .
په (لوی) کي تر (ی) له مخه توری لنده (و) دئ .

۲- معروفة يا لنده (ی) : لکه پشي ، نالي ، کالي ، دي ، پاکي ، لري او نور . معروفة (ی) دغه لاندي خواص لري :
❖ د کلمي په سر ، منع او پاي کي را ئي .
❖ معروفه (ی) د کلمي يا هېجا (سېلاپ) په پاي کي تر واول (الف)
او واول مجھول او معروف (و) وروسته نه را ئي ، ئىكە دوه واوله
يو ئاي نه سره را ئي .

مثالونه ئې :

پشي مورىك ته غلى ده .
ملالى پر نالي ناسته ده .
سدو خپل کالي پاك ساتي .
د بدن پاکي انسان ته گتىه لري .
د دغه کلي خلك غښتلي دي .
دوی په خپل کور کي يوه پشي لري .

كله چي معروفه يا لنده (ی) د کلمي يا سېلاپ په سر کي راسي
کونسونات ده او په خپله يوه بل واول ته اړتيا لري چي دي ته حرکت
ور کي لکه :

په (یو) یعنی (۱) کي (ي) زورکى لري او تر وروسته چي ئې (و)
raghli دئ ساكن او كونسونانت دئ.

په (بیا) کي (ب) ساكنه ده او (ي) كونسونانت ده ، (الف) واول دئ .

معروفه (ي) هم واول او هم كونسونانت را ئي .

۳- مجھوله يا اوبرده (ي) : لكه ادي ، شيدى ، مستى ، ڏپر ، مېز ،
کاسې او نور . مجھوله (ي) دغه لاندي خواص لري :

مجھوله يا اوبرده (ي) د کلمې په سر کي نه را ئي ، خود کلمې په
منځ او پاي کي را ئي .

مثالونه ئې :

د احمد ادي ڏپره سپین سري ۵۵ .

د غوا شيدى پروتین لري .

مستى له شيدو خخه جورپيزى .

مور ڏپر كتابونه لرو .

ستا كتابچى پر مېز پرتى دي .

د ده د پتلون پايىخې اوبردى دي .

۴- ثقيله يا درنه بىخينه (ي) : د مونشو يا بىخينه نومونو او هم
د هغو مونشو اسمو د چىنۇ صفتۇ لپاره رائىي لكه : ملالى ، گاپلى ،

لنگۍ ، غالى ، لکى ، بېرىنى ، لېونى او نور . د هغو مونشو اسمو جمعي په جوړېږي چې د مفرد په پاي کې ئې (ي) وي لکه :

کلې	کلى
سېزنى	سيزنى ....

دغه (ي) دغه لاندي خواص لري لکه :

- ❖ هغه کونسونانت (ي) ده چې تر مخ تورى ئې (زورکى) لري .
- ❖ دغه (ي) د کلمې په سر کي نه را ئې .
- ❖ ثقيله (ي) هم د کلمې په پاي کي تر (الف) وروسته نه را ئې .

د بنځينه اسمو او صفتو لپاره را ئې .

مثالونه ئې :

ملالى په پوهنتون کي ده .

پاچا امان الله خان غونبستل چې هيوا د ته رېل ګاهى را ولې .

ميرويیس خان د افغانی غيرت لنگۍ تړلي وه .

افغانی غالى نړۍ وال شهرت لري .

هغه کوچني هلك پشي تر لکى کش کړه .

د ارغندادو د اولسوالي مئکي بنه حاصل ور کوي .

۵ - ثقيله يا درنه فعلي (ئ) : (ئ) د فعلونو لپاره را ئې لکه :

مه کوئ!، و خورئ!، را ورئ!، خورئ او نور. ثقيله فعلي (ئ) دغه
لاندي خواص لري :

- ❖ هغه كونسونانت (ئ) ده چي تر مخ توري ئې زوركى لري .
- ❖ ثقيله فعلي (ئ) د كلمې په پاي کي تر (الف) وروسته نه را ئي .
- ❖ ثقيله فعلي (ئ) د كلمې په سر او منع کي نه را ئي .
- ❖ د فعل د جمع په ڏول زياتره د امر او نهي لپاره د جملو په پاي
کي را ئي .

مثالونه ئې :

کوچنيانو، بد کارونه مه کوئ!
ژر را سئ! ڏوھي و خورئ!
خپل كتابونه مو کور ته را ورئ!
کوم خواره چي تاسي خورئ بنه گتيه نه لري .

ئيني خلک دغه (ئ) امريه (ئ) بولي . په هر صورت دغه (ئ) د مونث
اسمونو لپاره نه را ئي بلکي يواحى د فعلونو لپاره را ئي .

يو شمېر خلک په خپلو ليكنو کي درنه بئينه (ئ) د فعلي (ئ) پر
ئاي کاري . دوي ليکي چي : خپل كتابونه مو را ورئ . دا سم نه دئ .

د پښتو ڙبي (ئ) گاني په تفصيل سره :
له عربي الفبي خخه پښتو ڙبي ته د الفبي د هفو تورو را اخيستل
کوم چي بگونه ئې په دوارو ڙبو کي يو شان ول کومه ستونزه نه وه .

دلته ستونزه د هغو تورو جورول وه کوم چي بگونه ئې په عربي کي
نه ول. د هغو له جملې خخه يو د پښتو ژبي هغه (ى، ې، ئ، ئ)
وې کوم چي په عربي کي ئې بگونه نه ول. که خه هم (ى) په عربي
کي وه، خو هلته د مقصوره (الف) په نامه کارول کېدہ لکه: موسى
(موسا)، يحيى (يحيى)، ادنی (ادنا) او نور. خو دغه (ى) په پښتو کي
ئانګړۍ خصلت لري.

دا چي دغه (ى، ې، ئ، ئ) ګانو ته سمبولونه خه وخت او د چا له
خوا جوړ سوي دي پوره نه پوهېږو. په پخوانيو ليکنو کي به و ګورو
چي د دغه (ى، ې، ئ، ئ) ګانو سمبولونه له کومه وخته را پیل سوي
دي.

په پخوانيو ليکنو کي لکه: تذكرة الاوليا^(۱) د (ى) ګانو د مختلفو
ډولونو خرك نه ليدل کېږي. تولي (ى) ګاني چي د کلمو په پاي کي
راغلي دي په (ى) یعنی ملينه یا نرمه (ى) ليکلې سوي دي. حتا په
حئينو ئایو کي چي (ى) باید د کلمې په پاي کي را سی، نه ده راغلي
بلکي تر (ى) له مخه توري بېله (ى) ليکل سوي دي او هغو تورو ته
نه زور او نه زېر او نه زورکي ليکل سوي دئ.

---

^(۱) تذكرة الاوليا د سليمان ماکو د یوه کتاب نوم دئ چي نزدي اته سوه کاله پخوا
ليکل سوي دئ. د دغه کتاب یواخي اته مخونه موندل سوي دي.

يو مثال ئې د تذكرة الاوليا په يوه جمله کي گورو :
”نا خاپه شيخ ملکیار راغى او پر دبمن یرغل و کاوه او پير زښت و
وژل .“.

که ئې (ى) گانی سمي و لیکو نو به دغه لیکنه دا ډول وي :
”نا خاپه شيخ ملکیار راغى او پر دبمن [دبمنې يعني (دبمن يې)]
یرغل و کاوه او پير (پېر) زښت (زښتې يعني زښت يې) و وژل .“.

تر تذكرة الاوليا وروسته نو بیا د خوشحال خان په لیکدود کي د (ى)
گانو په برخه کي دوست محمد دوست په (د افغانستان ژبي او توکمونه)
نومي کتاب کي لیکي چي :

”د پښتو تولني په کتابخانه کي د خوشحال خان د اشعارو درې قلمي
نسخي موجودي دي . هلته خوشحال خان ثقيله يا درنه (ئ) کله په (ئ)
او کله په (ھ+ى) لیکلې ده .“.

خدای بخشلى ګل پاچا الفت په (لیکوالی) نومي کتاب کي لیکي چي :
”وروسته تر تذكرة الاوليا د پير روښان خيرالبيان د پښتو زوره کتاب
دي . نارويژي مستشرق (مارگین سټرن) په يوه مقاله کي لیکي چي په
دغه کتاب کي د حرکاتو (زور ، زېر ، پېښ) د اظهار لپاره (ھ، ى، و)
نه دي لیکل شوي . (نشته ، اسپي ، باسى) په (نشت ، اسپ ، باس)
لیکل شوي دي .“.

خدای بخنلی ګل پاچا الفت د نورو کتابو نومونه هم اخيستي دي
چي (ي) چنداني نه پکبني بسکاري .

خدای بخنلی مولوی صاحب صالح محمد چي ګله د پښتو لومړي
تدریسي کتاب و ليکي او په ۱۳۱۶ هـ کال کي د پښتو ټولني له خوا
چاپ سو ، په هغه کي ئې د (ي) گانو مختلف ډولونه په لاندي ډول
را وړي دي :

سرۍ (سرۍ) : د مليني يا نرمي (ي) لپاره ئې تر (ي) له مخه توري پر
سر زور ليکلى دئ .

بنګړۍ (بنګړۍ) : د معروفي يا لندې (ي) لپاره ئې تر (ي) له مخه توري
لاندي زبر ليکلى دئ .

شیدے (شیدې) : د مجھولي يا اوږدې (ي) لپاره ئې (ي) په کار وړې
. ۵۵

مشوانۍ : د مونشو اسمونو لپاره ئې (ي) په کار وړې ده .

raigلی (raigلی) : د ثقيلی فعلی (ي) لپاره ئې د مليني (ي) له مخه
توري پر سر زورکي ليکلى دئ . زورکي ئې د زور په شان لمړ افقي
خط ليکلى دی .

په ۱۳۱۶ ل کال کي ګله چي پښتو ادبی انجمن په پښتو ټولنه وا وښت ،

خه موده وروسته ئې د پښتو ژبي د (ي) گانو په اړه نوي فيصلې و کړلې او دغه او سنې (ي ، ي ، ي ، ئ ، ي) سمبولونه ئې ور ته غوره کړل . په هغو فيصلو کي هغه د مولوي صاحب د كتاب (ي) گانې په لړ تغيير منلي سوي دي .

د هغو له جملې خخه ملينه (ي) بېله دي چي د (ي) له مخه توري پر سر زور و ليکل سی منل سوې ده .

معروفه يا لنده (ي) ئې داسي منلي ده چي تر مليني (ي) لاندي دوه خنګ تر خنګ تکي و ليکل سی نه دا چي د مليني (ي) له مخه توري دي زبر و لري .

د او بدې (ي) هغه شکل چي مولوي صاحب غوره کړي وو (ي) له منځه ولاړ او پر ئای ئې تر مليني (ي) لاندي دوه سر پر سرتکې (ي) منلي دي .

د مونشو اسمونو ثقيله (ي) ئې په هغه شکل منلي ده کوم چي د مولوي صاحب په كتاب کي هم دغسي ليکل سوې وه (ي) .

د ثقيلې فعلي (ي) لپاره ئې د (ي) پر سر همزه (ي) قبول کړي دئ .

اوس چي مور د دغو پنځو (ي ، ي ، ي ، ئ ، ي) لپاره د سمبولونو د جوړولو خبره روښانه کړه ، را ټو دي خبری ته چي ولې مور د دغو

(ئى ، يى ، ئى ، ئى) گانو خخه په خپلو ليكنو كي كار نه اخلو ؟ ايا
د هغو د کارولو زدکره ڈېرہ سخته ده او كه خرنگه ؟

په نورو ژبو کي هم دغسيي رېغ لرونکي (واول) توري سته او هغوي ئې
په تىينگه کاروي . دا چي په پېښتو کي د (ئى ، يى ، ئى ، ئى) گانو د
دغونو لپاره سمبولونه جور سوي دي نو ڈېر به بنسه وي چي موب ئې هم
مرااعت کړو .

که په ليكنه کي د يوې (ئى) پر ئاي بله (ي) و کاروو نو د کلمې معنا
به له هغې خخه چي موب ئې غواړو بلې ته واورې .

يو مثال ئې دغه لاندي دوې کلمې دي لکه :
مينه (ګرانښت ، محبت) .

مېنه (کور ، د اوسبېدو ئاي) .

دلته لاندي به لوړۍ هره هره (ئى) معرفي کړو بیا به د هري هري (ئى)
د استعمال ټيیني ځایونه او د هغو تلفظونه و ګورو :

لوړۍ - ملينه يا نرمه (ئى) :

دغه (ئى) د نورو کونسونانتو تورو په شان کارول کېږي ، خو یو خاصیت
ئې دا دئ چي تر مخ توري ئې تل يا زورلري ، يا الف او يا لنډ (و)
وې .

مثالونه ئې لکه: سپَرِي، غمَى، لرگَى، سپَپِى، خاي، خوى، لوى،
بوى، دَى، غتَى، مرىبَى، غوَبَى او نور.

ملينه (ى) زياتره د مذکر (نرينه) اسمونو او د هفو د صفتونو د مفرد
په پاي كي راخي.

ملينه (ى) د کلمې په سر كي نه را ئي، ئكە د دغىي (ى) له مخه
تورى بايد زور و لرى. دا ئكە چى دغە (ى) سربېرە پر دې چى
كونسونانت ده تر دې له مخه تورى بايد يا (الف) يا لند (و) او يا زور
لرونكى تورى وي، د کلمې په سر كي ئكە نه سى راتلاي چى له
مخه تورى نه سى لرلاي.

د مليني (ى) حئيني خواص:

۱ - خاصيت:

كله چى د کلمې په پاي كي را غلى وي او په هغې کلمې پوري كوم
بل تورى يا خو تورى و نىسلى، په دغو لاندى ھولو تغيير كوي لکه:

سپى	سپيتانه
سپرى	سپيتوب
غرپى	غرپيتوب
لپونى	لپونتوب

د (لَيْلا يَا لَيْلَى) کلمه له دوو هيجاوو خخه جوره ده لکه (لَيْ)، او (لا) يَا

لی). دا چي دغه دوې هيجاوې جلا نه سره ليکل کېږي ټکه په (ليلا
يا ليلي) کي تر لوړمي (ل) وروسته د نرمي (ى) شکل په (ي) اوښتى
دئ، خو خپل تلفظ ئې د (ل) په زور سره ساتلى دئ. د لوړمي (ل)
زور بیا هم پر خپل ئای پاته دئ او نرمه (ى) ئې که خه هم په لنډه
(ي) ليکل سوي ده، خو خپل د نرمي (ى) خصلت ئې ساتلى دئ او
په (لې) تلفظ کېږي. دلته که (ى) د کلمې په پاي کي نه ده را غلي
خو د يوې هيجا يا سېلاپ په پاي کي را غلي ده.

د نوري شرحی لپاره باید و وايو چي نرمه (ى) د نورو کونسونانتو
تورو لکه: (خ، ر، ت، ز...) په ډول کار ور کوي، خو یواخنۍ دنده
ئې دغه ده چي:

- د تر مخه توري زور ساتي.
- تر واول (الف) وروسته را ځي.
- تر واول لنډ (و) وروسته را ځي.
- که تر کونسونانت (الف) او کونسونانت (و) وروسته را سې دواړه
(الف) او (و) به زور و لري لکه:
په (آي آي، دا دي خه و کړه) کي. دواړه الفان زور لري يعني
دواړه الفان کونسونانت دی.

په (وَيْ وَيْ)، پښه مې ڇېړه خوبېږي) کي هم دواړه (و) زور لري.

تر واول (الف) او واول لنډ (و) وروسته خپل کونسونانت حالت ساتي

لکه: په (خای) او (لوی) کي .
 دا ئکه چي په ئای او زوی دواړو کي دواړه (الف) او لند (و) واول
 را غلي دي .

۲ - خاصیت : ملينه يا نرمه (ي) د یو شمېر نرينه (مذکر) اسمونو
 او صفتونو د مفرد حالت په پاي کي راهي مهم خاصیت ئې دا دئ چي
 تر منه توري ئې (زور) لري لکه :

سپري

سپي

غمى

لرگى ....

۳ - خاصیت : کوم اسمونه چي په پاي کي ئې ملينه (ي) را غلي وي
 جمعي ئې په معروفه (ي) جورېږي لکه :

<u>مفرد</u>	<u>جمع</u>
سپي	سپي
سپري	سپري
لرگى	لرگى
زمرى	زمرى
ټوخي	ټوخي

٤ - خاصیت : ملينه (ي) د کلمې په سر کي نه را ئېي، دا ئىكەنچى د دغىي (ي) خصلت دا دئىچى تر مخ تورى ئې زور لرى، دا چى تر دې لە مخە تورى نه سته، ئىكەنچى د کلمې په سر کي نه سىي را تلای.

٥ - خاصیت : د مليني (ي) بىل خاصیت دا دئىچى كله د اضافت (د) ور سره را سىي د مفرد په حالت کي په معروفه (ي) اوپرى لکە:

د سپىي شملە.

د سپىي لکى.

د لرگىي كوندە.

د زمرىي پىنە.

په پورتنىو جملو کي چى د (سپىي، سپىي، لرگىي او زمرىي) کلمې را غلىي دى تولىي کلمې مفرد اسمونە دى، نه جمع.

٦ - خاصیت : د مليني (ي) بىل خاصیت دا دئىچى: هغە اسمونە چى دغە (ي) ئې په پاي کي را غلىي وي په ئىينو متعددي ماضىي زمانو کي ئې دغە نرمە (ي) په معروفه يا لنډە (ي) اوپرى لکە:

حال متعددي ماضىي

سپىي هلپوكى خورى

سپىي خر واهە

زمرىي غونبىي خورى

زمرىي غونبىي خورى

په پورتنیو جملو کي (سپي، سري او زمري) جمع اسمونه نه دي، خودا چي (سپي، سري، او زمري) په متعدی مطلقه ماضي کي را غلي دي د (سپي، سري او زمري) په مفرد حالت اوښتي دي.

يادښت: متعدی او لازمي فعل:

- متعدی فعل هغه فعل دئ چي فاعل او مفعول دواړه و لري لکه:
سربي احمد ته و ويـلـ. دلته (سرـيـ) فاعـلـ او (احـمـدـ) مفعـولـ دـئـ اوـ وـ
ويـلـ متـعـديـ فعلـ دـئـ.

- لازمي فعل هغه فعل دئ چي مفعول ئي په جمله کي نه وي را غلى او یواخي فاعل و لري لکه: سري کندهار ته ولاړ. دلته سري فاعل دئ او (ولاړ) ئي لازمي فعل دئ او مفعول نه لري.

۷- خاصيت: د مليني (ي) يو بل خاصيت دا دئ چي د ندا په حالت کي په معروفه (ي) اوړي لکه:

سرـيـ سـرـيـهـ!

زـرـگـيـهـ! زـرـگـيـهـ!

سـپـيـ سـپـيـهـ!

غمـيـهـ! غـمـيـهـ!

دا ندا په حالت کي پورتنی کلمي يو شمېر خلک له (ي) خخه د له مخه توري په (زېر) تلفظ کوي. يعني دغه کار چي د (سرـيـهـ) د (رـ)

زور په زیر اروي او (سَ ، بِ ، يه) ور خخه جوروسي ، چي دا کار د پورتنيو کلمو اصليت ته تغيير ور کوي .

دوهم - معروفه يا خركنده يا لنهه (ي) :

لکه پشي ، نالي ، کالي ، پاکي ، دي ، خوري او داسي نور . معروفه (ي) د کلمي په سر ، منع او پاي کي را ئي . په پښتو کلمو کي معروفه (ي) د کلمي په پاي کي تر (الف) وروسته نه را ئي .

د معروفې يا لنهه (ي) تر مخه توري زور يا زورکي (لنډه واؤل) نه سې لرلاي ، دا ئكه چي د کلمي يا هيجا (سېلاپ) په پاي کي لنهه (ي) واؤل وي . د دي معنا دا ده چي تر مخه توري ئې کونسونانت وي لکه په لاندي کلمو کي :

- د (پشي) په کلمه کي (ش) کونسونانت او (ي) واؤل ده .
- د (نالي) په کلمه کي (ل) کونسونانت او (ي) واؤل ده .
- د (کالي) په کلمه کي (ل) کونسونانت او (ي) واؤل ده .
- د (پاکي) په کلمه کي (ك) کونسونانت او (ي) واؤل ده .

كله چي معروفه يا لنهه (ي) د کلمي په سر کي را سې د کانسونانت په شان کار ور کوي . دا په دي معنا چي دغه (ي) پخپله یوه بل واؤل ته اړتیا لري چي دي ته حرکت ور کي . دا خبره تر مخه د واؤل په برخه کي را غلي ده .

د معروفي يا لندي (ي) حيني خواص :

۱- خاصيت : کوم نرينه اسمونه چي ملينه يا نرمه (ي) ئې په پاي کي را غلې وي جمعي ئې په معروفه (ي) جورپيزې لکه :

مفرد	جمع
سپى	سپى
سرپى	سرپى
كالي	كالي
لرگى	لرگى

۲- خاصيت : لکه د مليني (ي) په برخه کي چي و ويل سوه د هغو اسمونو په پاي کي چي ملينه (ي) راغلې وي په اضافي حالت کي [له اسم سره چي (د) را غلى وي] ملينه (ي) په نرمه (ي) اوپري ، که خه هم اسم جمع نه وي لکه :

د سپى ۋوچى ئې راولە .

د سپى لکى ئې ور لنده كرە .

۳- خاصيت : لکه د مليني (ي) په برخه کي چي و ويل سوه د هغو مفردو مذکرو اسمونو په پاي کي چي ملينه (ي) راغلې وي د متعددي ماضي په ئينو جملو کي په داسي حال کي چي اسم جمع نه وي ملينه (ي) په معروفه (ي) اوپري لکه :

سپی موبه ته و ویل .
سپی خلکو ته و غپل .

د لازمي فعل د ماضي په صورت کي ملينه (ي) په معروفه (ي) نه
اوږي لکه :
سپی کابل ته ولار .
سپی و تښېد .

۴ - خاصيت : د معروفي (ي) یو بل خاصيت دا دئ چي : د کومي
کلمې په پاي کي چي د بسخينه اسمونو ثقيله (ي) را غلي وي او و
غواړو چي د یو بل نوم يا کلمې سره ئې یو خای کړو دا چي ثقيله
بسخينه (ي) د کلمې په منځ کي د بلې کلمې سره نه نښلي ، ئکه د
لنډي (ي) په شان ليکل کېږي لکه :
ګاډۍ ګاډيونان

هګي د هګيو . هګي مفرد او جمع اسم دئ .
د هګي په اضافي حالت کي په (د هګيو) کي تر (ي) له مخه توری د
څپل زورکي تلفظ ساتي او په لنډه يا معروفه (ي) نه تلفظ کېږي .

درېبیم - مجھوله يا اوږده (ي) لکه :
ادې ، شیدې ، مستې ، ڇېر ، مېز او نور .

د مجھولي يا اوبدې (ي) حيني خواص :

۱- خاصيت : مجھوله (ي) د کلمې په سر کي نه را ئي ، خو د کلمې په منع او پاي کي را ئي . دا ئكه چي د کلمې يا سېلاپ په سر کي واول نه را ئي .

۲- خاصيت : دغه (ي) هم د پښتو کلمو په پاي کي تر واول (الف)، واول (و) او واول (ي) وروسته نه را ئي . دا ئكه چي دغه (ي) تل واول ده او دوه واوله يو ئاي نه سره را ئي، خو تر کونسونانت (الف)، کونسونانت (و) او کونسونانت (ي) وروسته را تلای سي لکه په (اـي، ورورهـ)، (وـي ويل)، او (ـتـه كتاب واـيـي)، کـيـ . تـولـيـ هـغـهـ پـښـتوـ کـلمـېـ او سېلاـبونـهـ چـيـ پـهـ پـايـ يـاـ منـعـ کـيـ ئـيـ مجـھـولـهـ (يـ)ـ رـاـ غـلـيـ ويـ تـرـ مجـھـوليـ (يـ)ـ لـهـ مـخـهـ تـورـيـ کـونـسـونـانـتـ ويـ لـکـهـ : پـهـ لـانـديـ کـلـيمـوـ کـيـ:

د (ادـيـ)ـ پـهـ کـلمـهـ کـيـ (دـ)ـ کـونـسـونـانـتـ دـئـ.

د (شـيـدـيـ)ـ پـهـ کـلمـهـ کـيـ (دـ)ـ کـونـسـونـانـتـ دـئـ.

د (مسـتـيـ)ـ پـهـ کـلمـهـ کـيـ (تـ)ـ کـونـسـونـانـتـ دـهـ.

پـهـ (يـيـ)ـ کـيـ لوـمـپـيـ (يـ)ـ کـونـسـونـانـتـ معـرـوفـهـ يـاـ لـنـدـهـ (يـ)ـ دـهـ.

د (ډـېـرـ)ـ پـهـ کـلمـهـ کـيـ (ډـ)ـ کـونـسـونـانـتـ دـئـ.

د (ډـېـرـ)ـ کـلمـهـ سـرـبـېـرـهـ پـرـ دـيـ چـيـ تـرـ (ډـ)ـ وـرـوـسـتـهـ دـ اوـبـدـيـ (يـ)ـ دـغـ

اور بدل کېږي بیا ئې هم زیاتره لیکونکي په معروفه (ي) (ډير) لیکي.

۳- خاصیت: مجھوله یا او بدہ (ي) : د یو شمېر مونشو یا بنخینیوو
اسمونو د جمع په حالت کي د اسمونو په پای کي را ئې لکه :

۱- خاصیت: د هغو بنخینیوو اسمونو جمعی په او بدہ (ي) جو پېږي

کوم چې :

- په پای کي ئې (ه، ه) را غلې وي .
- تر (ه، ه) د مخه توري ئې زور و لري .
- د ګلمې پر وروستى برخه ئې خج را غلې وي .

دغه اسمونه بنخیننه اسمونه دي او جمعی ئې په مجھوله یا او بدہ (ي)
جو پېږي لکه :

مفرد	جمع
ګډوه	ګډوې
سرمه	سرمهې
پا يخه	پا يخې
کاسه	کاسې
کوزه	کوزې
کندوالې	کندوالې
جنازه	جنازې

خلورم - ثقيله يا درنه (ي، ئ) :

ثقيله يا درنه (ي، ئ) هغه کونسونانت (ي، ئ) ده چي پخپله د (ي) رغ ورکوي او تر مخه توري ئي زورکي لري . دا چيولي ئي ورته دوه سمبولونه (ي، ئ) غوره کرپي دي دليل ئي دا دئ چي :

- (ي) د بسخينه نومونو او د هغو د ھينو صفتوا په پاي کي را خي او بسخينه درنه (ي) ئي بولي .

- (ئ) د فعلونو په پاي کي را خي او د درني فعلي (ئ) په نامه ئي بولي .

دلته لاندي به هره يوه په جلا توگه را ورو :

الف -

درنه بسخينه (ي) : چي د مونشو يا بسخينه نومونو لپاره راخي لكه ملالى ، گاهى ، لنگى ، غالى ، هگى ، پېپى او نور .

د بسخينه اسمو درني (ي) ھيني خواص :

- 1 - خاصيت : په کلمه کي د (ي) مخکي توري تل زورکي لري لكه په لاندي کلمو کي :
- د (ملالى) په کلمه کي (ل) چي تر (ي) له مخه راغلى دئ زورکي لري .
- د (گاهى) په کلمه کي (ه) زورکي لري .

- د (لنگی) په کلمه کي (گ) زورکي لري .
- د (غالی) په کلمه کي (ل) زورکي لري .
- د (هگي) په کلمه کي (گ) زورکي لري .
- د (پېړي) په کلمه کي (ړ) زورکي لري .

د دي معنا دا ده چي دغه (ي) تل کونسونانت يا بې بغه توري ده ،
 ځکه چي تر مخ توري ئې زورکي لري او تر زورکي وروسته بل واول
 نه رائي . دا چي له نورو (ي ، ي ، بې ، ئ) ګانو خخه ئې توپير وسي ،
 ځکه ئې يوه لکي پوري نښولې ده يعني (ي) .

۲ - خاصيت : هغه اسمونه چي په پاي کي ئې (ي) را غلي وي مومنت
 يا بسخينه نومونه دي . د دغو لاندي بسخينو اسمونو جمعي او مفرد
 دواړه په (ي) را حې لکه :

مفرد	جمع
يوه هگي	څلور هگي
يوه ګاډي	پنځه ګاډي
يوه افغانۍ	شپږ افغانۍ
يوه کړي	لس کړي
يوه ټوډي	درې ټوډي
يوه تنۍ	اته تنۍ

هېر ئې باید نه کړو چې په ژبه کې حیني استشاوري سته لکه : د نجلی
جمع نجلی نه ده بلکي نجوني دي لکه :
نجلی نجوني

۳ - خاصیت : کله چې د بسحینه اسم په ثقیله (ي) پوري کومه بله
کلمه يا توری (الحاقیه) و نبلي ، ثقیله (ي) خپل شکل بدلوی او په
معروفه يا لنډه (ي) ليکل کېږي ، مګر له (ي) خخه مخکي توری بیا
هم خپل د زورکي دغ ساتي او (ي) ئې په لنډه کونسونانت (ي) اوږي
او د یوه بل واول له لاري په حرکت را حېي لکه :
تول خلک په گاډيو کي ولاړل .

په پورتنى جمله کي چې کله له (گاډي) سره (و) و نښت ، (ي) ئې په
(ي) واښته او کلمه په (گاډيو) واښته . په گاډي کي (ي) چې کله
له (و) سره و نښلېده په (ي) واښته ، خو خپل د کونسونانت (ي) دغ
ئې و ساتي . دا حکه چې تر مخ توری ئې زورکي وو . لامل ئې دا دئ
چې د (گاډيو) کلمه درې سېلا به ده لکه : (گا ، ډ ، يو) . دلته په گاډي
کي پر (ډ) زورکي را غلى وو او په (گاډيو) کي چې (ي) له (و) سره
و نښته ، (ډ) له زورکي سره سېلا به جوړ کړ او (ي) په کونسونانت
(ي) واښته او له (و) سره ئې (ي) سېلا به جوړ کړ .

په دغه ډول په لوونګيو ، غاليو ، هګيو او پېړيو کي د پورتنى قاعدي

په شان کارول کېږي لکه :

- رېدي د ټولو لنګيو پیسې ور کړلې .
- د دغو هګکیو پوستکی ډېر کلک دي .
- په دې وروستیو پېړیو کې د تخنیک په برخه کې ډېر پر مختګونه سوی دي .
- ټول نړیوال د Ҳینو نارو غیو څخه ډار لري .

دلته Ҳینی کلمې سته چې په پای کې ئې(ې) را غلبې وي ، که وال يا وان پوري و نښلوو بیا ئې Ҳینی خلک په معروفه(ې) تلفظ کوي او Ҳینی ئې د بنځینه اسم په ثقیله(ې) تلفظ کوي . د مثال په توګه:

- د نړۍ څخه نړیوال
- د ګاډۍ څخه ګاډیوان
- د رېږۍ څخه رېږیوان
- د هتې څخه هتېیوان
- د بتې څخه بتېیوان

که (هګکیو) په (هګکیو) واورې د (ګ) زورکی تغییر نه کوي او (ې) ئې Ҳکه په لنډه کونسونانت (ې) اوږي چې وروسته ئې واول لنډ (و) را Ҳې . دغه قاعده په پېړیو ، ګاډیو ، کېږدیو ، لنګکیو کې هم دغسي ده . په پېړیو ، ګاډیو ، کېږدیو ، لنګکیو ، هګکیو ... کې تر(ې) له مخه توري د زورکی اړول په زور وېره نه لیدله کېږي . اوسم که له نړۍ سره وال،

له گاډی سره وان ، له رېپړی سره وان ، له هتی سره وال ، له بتی سره وال الحاقیې و نسلی بیا وپره سته چې لوستونکی تر درنې (ي) د تر مخه توري زورکی لیری کړي او (ي) چې په (ي) اوښتې وي په زېر وا روی او کلمې په لنډه (ي) سره تلفظ کي . بنه به دا وي چې د (وان) او (وال) توري د اصلی کلمو خخه جلا و لیکل سی لکه : نږي وال ، گاډی وان ، رېپړی وان ....

٤- خاصیت : هغه اسمونه چې ثقیله تانیشي (ي) ئې په پای کي را غلې وي په مفرد حالت کي د اضافت يا ملکیت په حالت کي په خپل حالت را ئې لکه :

- د هګۍ پوسکی ډېر کلک دئ .
- د تڼی غوتهه دي خلاصه سوه .
- د ګاډی آس سپین دئ .

٥ - خاصیت : کله چې دغه اسمونه د اضافت په حالت کي په جمع اوړې ثقیله (ي) ئې په معروفه (ي) اوړې او په پای کي ئې (و) را ئې . دغه کار نه یواځې (ي) اوړې بلکې کلمه د دوو سېلابو خخه په درېبیو سېلابو یا هیجاوو اوړې او معروفه (ي) ئې په کانسونانت (ي) اوړې لکه :

د هګکیو پوستکې کلک دی . (هګکیو) درې سېلابه دی لکه (هـ) ، (ګ)

او (یو) . د (گ) پر سر زورکی او (ی) کانسونانت (بې بېغه) ده او (و) واول دئ.

- د تېيو غوتېي دی خلاصي سولي . (تَ ، بَ ، يو)
- د گاپيو آسونه سپین دی .

په (تنېيو او گاپيو) کي هم د له مخني مثال په شان کېږي . یو څه چي پر خپل حال پاته کېږي هغه د ثقيلې (ی) د له مخه توري زورکي دئ چي تر پایه له منځه نه ئې .

په یاد ئې باید ولرو چي دلته ځینې استثنایې حالتونه سته لکه : د نُجلې جمع په نجوني او د جمع د اضافت په وخت کي معروفه (ی) په لنډ (و) اورې لکه : نجوني د اضافت په حالت کي په نجونو اورې لکه : د نُجونو بنوونځی .

د (نُجوني) د جمع په اضافي حالت کي لنډه (ی) له منځه ولاړه او پر ځای ئې واول لنډ (و) را غې .

دلته لاندي به د هغو صفتونو یو خو مثالونه را وړو چي د دغو مفرد نومونو سره را ځې کوم چي په پای کي ئې (ی) را غلې وي :
ورسته هګۍ
زړه افغانۍ
ژیوه کړي

پخه ڏوهي

خلاصه تئي

سره گاډي

که چيري پورتنی اسمونه د جمع په حالت کي راسي ارونده صفتونه
ئي ھيني په مجھوله (ي) او ھيني ئې په معروفة (ي) را ھي لکه :
زَرَه هگى جمع ئې (زَرَبِي هگى) . (زَرَه) په پاي کي خج لري .
ٿيڙه گاډي جمع ئې (ٿيڙي گاډي) . (ٿيڙه) خج نه لري .

يو اسم چي زموږ زياتره پښتane ورونيه او خويندي ئې غلط تلفظ کوي
هغه (ښوونځي) دئ چي په (ښوونځي) ئې تلفظ کوي .

دغه کلمه په اصل کي ښوونځاي دئ چي په محاوره کي ښوونځي ور
څخه جور سوي دئ . ښوونځي مذکر يا نرينه اسم دئ . سڀري نه پوهيربي
چي دا ولې په بنهينه اسم (ښوونځي) اوښتی دئ .

کونښن باید و سی چي دغه په (ښوونځي) تلفظ سی او د جمع او
اضافت په حالت کي په (ښوونځي) تلفظ سی .

ب -

درنه فعلي (ئ) : هغه کونسونانت (ئ) ده چي د فعلونو لپاره را
ھي لکه :

مه کوئ!، و خورئ!، را وړئ!، خورئ او نور.

دغه ډول د (کوئ!، و خورئ!، را وړئ!، خورئ) په کلمو کي له ثقيلې (ئ) خخه مخکي توري زورکي لري. دغه دواړي (ه، ئ، ګاني د کلمې په سر کي او تر (الف) وروسته نه را ئخي.

د پښتو ی ګانو یوه لنډه معرفې:

بواخې کونسونانت	هم واول هم	بواخې واول
ئ ی ه	ی	ې

په پښتو کي (ه، ټ، هـ، هــ):

د پښتو ژبي په الفې کي یو بل توري (ه، ټ، هـ، هــ) ده چې دلته به خبرې پر و کړو: دغه توري په عربي او پارسي کي هم سته چې په دغو شکلو لیکله کېږي (ه، ټ، هـ، هــ). دغه (ه، ټ، هـ، هــ) په ځینو ځایو کي ملفوظي [چې په (هـ) تلفظ کېږي] او په ځینو ځایو کي غیر ملفوظي [چې په (هــ) نه تلفظ کېږي] وي.

د پښتو ژبي د ګرامر په ځینو کتابو کي د کلمې په پاي کي واول بلل سوي ده او په ځینو کي بیا د کلمې په پاي کي د مونث او مذکر اسمو

تعیینوونکی بلل سوی ۵۵

په پښتو کي (ه) په دغو ڏولو لیکل کيږي (ه، ه، ه، ه). د دغو له جملې خخه کومه چي د کلمې په سر کي را سي (ه) لیکل کيږي او که د کلمې په منځ کي را سي (ه) لیکل کيږي. (ه، ه) دوه شکلونه ئې د کلمې په پاي کي لیکل کيږي. لومړي شکل (ه) ئې تر (ا، د، چ، ذ، ر، ز، ڙ، ب، و) وروسته را ئي. (ه) شکل ئې د کلمې په پاي کي بله (ا، د، چ، ذ، ر، ز، ڙ، ب، و) خخه د الفبي له نورو تورو سره نښتي را ئي. (ه، ه) دوه ڏوله ده: یوه ملفوظي (ه، ه، ه) او بله غير ملفوظي (ه، ه، ه) ده.

۱- ملفوظي (ه) :

(ه) چي په هر ئاي کي د (ه) رغور کي ملفوظي ده لکه: په هيلى، هگني، هوسي، هوبه، هر، بهر، ګهیئ، پوه، تره (دار يا وبره) او داسي نورو کلمو کي. د کلمې په پاي کي په پښتو کي بله د [پوه (ه) او تره (تره)] او په یو شمپر لبو نورو کلمو کي بل ئاي دومره ڇېره نه تر سترګو کيږي. او د (پوه) په کلمه کي په دوه سترګي (ه) نه لیکل کيږي او په ګردي (ه) اوري. دا به بنه واي چي په (ه) لیکل کېدای. (ه، ه) چي کله د پښتو کلمو په پاي کي را غلي وي په هر ئاي کي د (ه) رغونه ورکوي. ځکه په هغو ئايوي کي ور ته غير ملفوظي (ه) وايي.

۲- غیر ملفوظی (۵، ۶) :

هغه (۵، ۶) ته وايي چي د پښتو کلمې په پاي کي را ئي او هيڅکله د (۶) رغ نه ور کوي لکه : بسخه ، اوره ، خوله ، ګډوه ....

ملفوظي او غير ملفوظي (۵، ۶) په عربي کي :

- ملفوظي (۵، ۶) :

د يو شمېر عربي کلمو په پاي کي چي (ه يا ۶) را غلي وي د (۶)
رغ ور کوي او که کوم بل توري يا کلمه ور سره و نښلي (۵) خپل
تلفظ د (۶) په شان ساتي لکه : په (المدرسةانا) کي . دلته د
المدرسه (۶) په (ة) وا وښه .

- غير ملفوظي (۵، ۶) :

کله چي (ه يا ۶) د کومي عربي کلمې په پاي کي راسي د (۶) په
شان رغ نه ور کوي بلکي د (ت) رغ ور کوي لکه : په (في المدرسة
انا) کي ، ئكه ئې غير ملفوظي (۶) بولي .

ملفوظي او غير ملفوظي (۵، ۶) په پارسي کي لکه :

- ملفوظي (۵، ۶) :

(۵، ۶) چي کله په کلمه کي د دوه ستړگي (ه، ۶) په شکل را سې
هر وخت (ه) تلفظ کېږي يعني ملفوظي وي . کله چي د کلمې په
پاي کي د (ه يا ۶) په شکل را سې بيا نو په ځينو کلمو کي ملفوظي

(تلفظدونکې) او په ئينو کلمو کي غير ملفوظي (نه تلفظدونکې) وي لكه: په دغو لاندي پارسي کلمو کي ملفوظي ده:
د (اگاه) یعنى با خبر صفت په پاي کي چي کومه (۵) را غلي ده په
(ه) تلفظ كيربي. كله چي د اگاه صفت په اسم اوري په پاي کي ئې
(ى) ورلويربي او (اگاهى) ورخخه جورپيربي. په دغه نوي کلمه کي د
(ه) ور سره ملگري وي او تلفظ هم ور سره ملگري وي.

د (چاه) خا خخه د و حدت د (ى) د يو ئاي کېدو په وخت کي
(چاهى) جورپيربي.
د (راه) لار (راهى) يوه لار.
د (ماه) مياشت (ماهانه).
د (گناه) خخه گناهكار (گنهگار).

په پورتنيو کلمو کي د کلمې په پاي کي چي کومه (۵، ۶) را غلي ده
لومړۍ هلته خپل رغ ساتي او بيا د نښلېدو (الحاق) په وخت کي هم
خپل ئاي او هم رغ ساتي. ئكه ور ته ملفوظي وايبي.

- غير ملفوظي (۵، ۶):

د پارسي کلمو په پاي کي چي (۵، ۶) راسي هغه وخت غير ملفوظي
(۵، ۶) ور ته ويل کيربي چي د کلمې په پاي کي خپل رغ و نه
ساتي او حتا د بل توري يا کلمې سره د نښتلوا (الحاق) په صورت

کي يخي خپل ئاي پرپردي او له منخه ولاره سي لكه په لاندي مثالو
کي :

(بچه)

(شدہ)

(خانه)

(تشنه) او نوري کلمي .

د پورتنيو کلمو په پاي کي چي کومه (ھ، ھ) را غلي ده هيغ وخت د
(ھ) بع نه ورکوي . اصلاً (ھ، ھ) دلته د دمخني توري د واول (زور)
د ئاي د ساتلو په خاطر د يوه قرارداد په شكل را غلي ده .

کله چي د پورتنيو کلمو سره کومه بله کلمه يا توري و نسبلي (ھ، ھ)
ئې ئكه چي غير ملفوظه ده له منخه ئي او پر ئاي ئې هغه تر (ھ) د
له مخه توري زور چي واول دئ د مخكنى توري د حرکت په شكل
ساتي لكه :

له بچه خخه بچ + گي - بچگي

له شدَه خخه شدَ + نى - شدنى

له خانه خخه خانَ + گي - خانگي

له تشنه خخه تشندَ + گي - تشنكى

ملفوظي او غير ملفوظي^(۵) په پښتو کي:

دلته چي مور د ملفوظي او غير ملفوظي^(۵) په اره خه وايو هغه دا چي^(۵) د کلمې په پاي کي کله تلفظ کيربي او کله نه تلفظ کيربي. هلته چي تلفظ کيربي (ملفوظي) او چي نه تلفظ کيربي (غير ملفوظي) بلل کيربي. د مثال په توګه د پوه (پوه) او تره (تره) يعني وېره، دار په کلمو کي^(۵) د^(۶) بوغ ور کوي حکه ور ته ملفوظي ويل کيربي. د پسه، وراره، بنسخه، تره (اكا) په کلمو کي نه تلفظ کيربي حکه ور ته غير ملفوظي^(۵) وايي.

که خه هم د ملفوظي او غير ملفوظي^(۵) په اره د پښتو گرامر ئيني
كتابونه داسي ليکي:

۱ - ملفوظي^(۵):

هغې ساکني^(۵) ته وايي چي د کلمې په اخر کي را ئي او په تلفظ
کبني اواز پوره ادا کيربي او په پښتو کبني عموماً د مذکر نښه ده
مثلا پسه، بيده، وابنه او نور.

۲ - غير ملفوظي^(۵):

هغې ساکني^(۵) ته وايي چي د کلمې په اخر کي را ئي او په تلفظ
کبني ئې اواز پوره نه ادا کيربي بلکي د يو زور په شان ادا کيربي او
په پښتو کبني عموماً د تانيث علامه ده مثلا بنسخه، پزه، سترګه او
نور.

په پورتنيو مثالو کي په يوه کي لا ملفوظي^(۵) نه بسکاري چي د (ه)
رغ دي ور کي دلته به و بنيو چي د کومو اسمونو په پاي کي چي
(ه) راغلي وي مونث او مذکر ئې تر^(۵) له مخه د توري په زور يا
زورکي او خج پوري اړه لري.

په پښتو ژبه کي زور ، زبر ، پښن او زورکي سته او ليکل کيربي نه .
که د کومي کلمي د پاي پر توري زور يا زورکي راغلي وي دا چي
زور يا زورکي نه ليکل کيربي پرڅای ئې د کلمي په پاي کي (ه يا ه)
ليکل کيربي لکه :

د (وراره) د کلمي تر^(۵) له مخه پر (ر) زورکي راغلي دئ ، دا چي
زورکي نه ليکل کيربي ټکه ئې په ليکنه کي د زورکي پرڅای په پاي
کي (ه) ليکلې ده او (وراره) ئې ورڅه جوړ کړي دئ . که موږ زورکي
ليکلائي نو ، پسه او وښته ته به مو (ه) نه ليکلائي او د (س او ت)
پر سر به مو زورکي ليکلائي لکه :

پس په پسه

وښت په وښته

وراندي مو و ويل چي د ګرامر د کتابو ځينو ليکونکو د مونث يا
بسخينه او مذکر يا نرينه اسمونو مشخص کول له ملفوظي او غير
ملفوظي^(۵) سره تپلي دي . دلته (ه ، ه) نه ده بلکي تر (ه ، ه) د له
مخه توري پر سر چي کوم زور يا زورکي را غلي دی هغه د هغې کلمي

مونث یا مذکر تعیینوی . هبر ئې باید نه کرو چي د کلمو د مذکر او
مونث په بنودلو کي نه يوازي زور یا زورکي رول لري بلکي یوه بله
خبره چي مهمه ده هغه (حج) یا accent دئ .

(حج) : د یوي کلمې پر یوه هيچا یا سپلاب باندي د بوغ یا اواز زور
یا فشار دی چي لاندي به ئې یو خو مثالونه را ورو .

بنهه (د مرغه بنکه) . په دغه کلمه کي پر (ن) باندي يوازي زورکي
راغلى دی .

بنهه (خپره یا چهره) . په دغه کلمه کي پر (ن) باندي لو مری زور او بیا
د کلمې یو خه کش سوی دئ . یا په بل عبارت کلمه په پای کي کش
سوی ده ، چي دغه کش ته حج ويل کيږي .

پتهه : که د دغې کلمې پر هغه توري چي تر (۵) له مخه را غلى دئ
زورکي وي او پر پای ئې حج نه وي راغلى دغه کلمه صفت دئ د
مونث اسم لپاره لکه :

پتهه سترگه

پتهه خبره

پتهه خونه

پتهه : که په دغه کلمه کي تر (۵) د مخه توري (ت) زور و لري او د

کلمې پر پای خج را غلی وي دغه کلمه بسخینه اسم دئ لکه:
د ھینې پته.

يو شمېر نوري هغه کلمې چي په پای کي ئې (ي) را غلی وي:

الف ب

زارى	زاري
خوارى	خواري
بېكارى	بېكاري
چتلى	چتلي
مغوروى	مغورووي
نا حقي	نا حقي

(الف) ستون خجونه لري او (ب) ستون خجونه نه لري . د (الف) ستون کلمې چي خجونه لري اسمونه دي او د (ب) ستون کلمې چي خجونه نه لري صفتونه دي .

- د خج لرونکو اسمو يو خو مثالونه:

احمد په خوارى پسى تللې دي .

اوسم دلتە بېكارى ڏېره ده .

مغوروى بنه کار نه دئ .

دلته ڏېره چتلى ده .

- د بې خجه گلمو (صفتو) يو خو مثالونه :

خواري زاري مرغى چيري ژوند کوي ؟

په دغه ڏنه کي چتلي او به درېږي .

ملالي له يوي بېکاري بنئي سره مرسته و کړه .

اوسم به د گلمې په پاي کي د (۵، ۷)، زور، زورکي او خج اغېز د

مونشو او مذکرو اسمو په جوړولو کي و ګورو :

په پښتو کي مونث او مذکر اسمونه ډېر ډولونه لري لکه :

مونث اسمونه :

ادي،انا،ښه،خور،چوکي،لور او نور .

مذکر اسمونه :

بابا، پسه، ورور، مرغه، وراره، سېرۍ، سېپۍ او نور .

دا چي دلتہ خبری یواحی د گلمې په پاي کي (۵، ۷) په اړه دي ،

حکه موږ یواحی پر هغو نسخينو او نريينو اسمونو او د هغو پر صفتو

خبری کوو کوم چي په پاي کي ئې (۵، ۷) را غلي وي .

دلته به د مذکر او مونث اسمونو يو خو مثالونه راوړو چي په پاي

کي ئې (۵، ۷) را غلي وي او و به ګورو چي په کلمه کي زور، زورکي

او خج خومره اغېزه لري :

- ۱- (پسنه) : دغه اسم
- په پای کی (ه) لري
- تر (ه) له مخه (س) زورکی لري
- د کلمې پر پای خج را غلی دئ

دغه اسم مذکر دئ، ئىكە په پای کي (ه)، زورکی او خج لري.

- ۲- (بنجه) : دغه اسم
- په پای کی (ه) لري
- (غ) زورکی لري
- د کلمې پر پای خج نه دئ را غلى
- دغه اسم مونث اسم دئ.

پدې ئاي کي د کلمې د پای خج خومره اغېزمن دى. يعنى دا چي په دوازو اسمو کي په پای کي (ه) را غلبې ده او تر (ه) له مخه تورى زورکی لري، خو يواھنى توپپير ئې د کلمې د پای خج دئ چي اسم ئې له مذکر په مونث اړولى دئ.

بل مثال:

- (مرغه) : دغه اسم
- په پای کی (ه) لري
- (غ) زورکی لري
- د کلمې پر پای ئې خج را غلی دئ

دغه اسم مرغه (پرنده) مذکر اسم دئ.

بل مثال :

(مرغه) يعني وابنه : دغه اسم

- په پای کي (۵) لري په ليکلو کي
- پر (غ) زور لري
- د کلمې پر پای ئې خج را غلى دئ
دغه اسم مونث دئ.

که خه هم دغه دواوه اسمونه يو ھول ليکل کيږي ، خو دلته د (غ) زور او زورکى د مونث او مذکر بسکارندوى دي .

دلته باید و وايو چي دغه درې پېتے حرکتونه (زور ، زورکى او خج) د پښتو ژبي د يو شمېر کلمو د لوستلو په وخت کي ستونزه را منع ته کوي . که خه هم د جملې د نورو را تلونکو کلمو له لاري دغه ستونزه حلېږي . هغه خوک چي كتابونه لولي هغوی چي هري کلمې ته را و رسېږي د لوستلو له ڏېر تمرینه را تلونکي دوي درې را تلونکي کلمې لولي . د هغو کلمو له مخي د دغه ستونزمنو کلمو سم تلفظ غوره کوي . دغه ستونزه نه یواحې په پښتو کي سته بلکي په ڏېرو ژبو کي سته .

ئيني کلمې چي پخوا په حرکاتو ليکلي کېدلې او س په حروفو لکه : د زېر پر ئاي په (ي) او د پېبن پر ئاي په (و) ليکلي کيږي لکه :

لري په ليري ، لمرى په لومرى ، برتە په بيرته ... اوونستي دى .

يو بل مثال :

(وزه) : دغه اسم

▪ په پاي کي (۵) لري

▪ (ز) زور لري

▪ د کلمې پر پاي خج لري

مونث اسم دئ .

يادبنت :

هېر ئې نه كرو چي په (زه ، ته ، مه ، كه ، بنه ، به ، له ، نه) او داسي نورو کلمو کي تر (۵) له مخه توري زوركى لري او د کلمې پر پاي ئې (خج) راغلى دئ اسمونه يا صفتونه نه دى .

د يادولو ور ده چي نه يوائي اسمونه تر دغو قاعدو لاندى را ئىي بلکى صفتونه هم تر دغو قاعدو لاندى را ئىي . دلتە لاندى به ئې مثالونه را ورل سى :

د مونشو (بىخىنۇو) اسمونو او صفتونو لپاره يوه قاعده :

۱- كوم اسمونه يا صفتونه چي دغه لاندى تكىي پكىسى وي مونث اسمونه يا د مونشو اسمو لپاره صفتونه دى . دلتە لاندى به د دغىي

قاعدي دواړه اسمونه او صفتونه و لوئ :

❖ د کلمې په پاي کي ئې (۵ ، ۶) وي .

❖ تر (ه، ه) له مخه توری ئې زوركى و لري .
❖ پر پاي ئې خج نه وي را غلى .

مثالونه ئې :
لومړۍ - اسمونه :
بنځینه نوم

جمع	مفرد
څوکي	څوکه
ښئي	ښئه
ورئي	ورئه
پچي	پچه

و مو ليدل چي د پورتنې قاعدي د اسمونو جمعي په معروفه (ي)
جو پېږدي .
د وهم - صفتونه :

د مفرد اسم لپاره صفت	د اسم د جمع لپاره صفت	هغه صفتونه چي تر پورتنې قاعدي لاندي وي لکه :
پخه	پشي څوکي	
ورکه	ورکي ښئي	
توره	توري ورئي	
وچه	وچي مئکي	

کونډه

کونډي بنسخي

په دغو دواړو اسمو او هغه صفتو کي چي تر پورتنۍ قاعدي لاندي رائهي د اسم د جمع ، اضافت ، ندا او متعدی ماضي جملو په وخت کي ئې (۵) په معروفه یا لنده (ي) اوږي . دغه جمعي او د هغه صفتونه په ختيحه لهجه کي د معروفې (ي) پر ئاي په مجھوله (ي) جوري لکه :

پشي خوکې
ورکې بنسخي
تورې ورڅې
وچې څمکې
کونډې بنسخي

دلته به و ګورو چي د اسم د جمع ، اضافت ، ندا او ټينو ماضي جملو په وخت کي لوړۍ پخپله اسم او بیا ئې صفت خرنګه له یوه حالت خخه بل حالت ته اوږي :

﴿ د اسم د جمع په وخت کي :

فرد اسمونه	د مفرد اسم صفتونه	د اسم جمع	د جمع صفت
بسخه	وچه بنسخه	بسخي	وچې بنسخي
ورڅه	توره ورڅه	ورڅي	تورې ورڅې
پچه	وچه پچه	پچي	وچې پچي
مهچه	پته مچه	مهچي	پته مچي

﴿ د اسم د اضافت [چي (د) ور سره راسي] په وخت کي :

مفرد اسم	د پچه	د پچي	د ورخه (ابرو)	د تورو ورخو	د ورکه بنخه	د پخو خوكه	د جمع صفت
بنخه							
خوكه							
پچه							

﴿ په حال او ماضي حالتو کي :

مفرد اسم په حال کي	گيدرہ ئخي	گيدرپي و ٿغستل	بنخه ولاره	بنخئي وايي	مفرد اسم په ماضي کي	جمع په ماضي کي	جمع په حال کي

﴿ د ندا په وخت کي :

مفرد اسم	چرگه	کربنیه	مالداره	بنخه	مفرد اسم ندا	د جمع اسم ندا

۲- کوم اسمنونه يا صفتونه چي دغه لاندي تکي پکښي وي موٺ اسمنونه ياد موٺشو اسمو لپاره صفتونه دي :

- ❖ په پای کي ئې (۵ ، ۴) وي
- ❖ تر (۵ ، ۴) له مخه تورى ئې زور و لري
- ❖ د کلمى پر پای ئې خج را غلى وي

لکه :

اسمونه	جمع
مېۋە	مېۋى
نارە	نارې
گلهوھ	گلهوې
ناوه	ناوي
پايىخە	پايىخى
سېمىھ	سېمىپى
كاسمە	كاسىپى
كتابچە	كتابچى
لارە	لارې
تۇتە	تۇتىپى

دلته دغه دوه لاندي مذکر اسمونه كه خە هم د مونشو اسمو تر دغې قاعدي لاندي را حېي ، مگر مونث نه دي بلکي مذکر دي . هغه اسمونه

دغه دي :

مېلەمە

كۈربە

د دغۇ دوو اسمو جمعي مېلمانە او كوربانە دي .

هغه صفتونه چي تر پورتنى قاعدي لاندي وي لکه :

د مفرد اسم لپاره صفت   د اسم د جمع لپاره صفت

کېږي	کېږه
سپېږي	سپېږه
ړندي	ړنده
پخې	پخه
کنه	کنه
بېکاري	بېکاره
درني	درنه
ورې	وره
زړې	زره

پورتنى صفتونه د بخينيوو اسمونو لپاره را حئي .

دغه دواړه اسمونه او صفتونه چي تر پورتنى قاعدي لاندي رائي د اسم د جمع ، اضافت او حئينو ماضي جملو په وخت کي ئې (۵) په مجھوله يا اوږده (ې) اوړې .

دلته به و ګورو چي د اسم د جمع ، اضافت ، ندا او حئينو ماضي جملو په وخت کي لوړې پخپله اسم او بیا ئې صفت خرنګه له یوه حالت خخه بل حالت ته اوړې :

﴿ د اسم د جمع په وخت کي :

د جمع صفت	د اسم جمع	د مفرد اسم صفتونه	مفرد اسمونه
اوړدې بناخلي	بناخلي	اوړده بناخله	بناخله
زړې ګډوې	ګډوې	زړه ګډوه	ګډوه
کېږي ناوې	ناوې	کړه ناوه	ناوه
سپېرې کاسې	کاسې	سپېره کاسه	کاسه

﴿ د اسم د اضافت په وخت کي :

د جمع لپاره صفت	د مفرد اسم صفت	د مفرد اسم اضافت	مفرد اسم
د کړو بناخلو	کړه بناخله	د بناخلي	بناخله
د زړو ګډوو	زړه ګډوه	د ګډوې	ګډوه
د تېرو نارو	تېره ناره	د ناري	ناره
د پخو ټوټو	پخه ټوټه	د ټوټې	ټوټه

﴿ په حال او ځينو ماضي حالتو کي :

د مفرد اسم حال	د مفرد اسم ماضي	د جمع په حال کي	جمع په ماضي کي
سړمه بندېږي	سړمه بنده سوه	سړمي بندې سولي	سړمي بندې سولي
ورېړه وايېي	ورېړې و ويل	ورېړو و ويل	
کړه ^(۱) څغلي	کړې و څغستل	کړو و څغستل	
مېوه پخېږي	مېوه پخه سوه	مېوه پخې سولي	

^(۱) کړه د کاره (چي تر لپوه لوی یو حيوان دی او اصلی نوم ئې کوب دئ) بنجھه ده.

﴿ د اسم د ندا په وخت کي : ﴾

جمع اسم د ندا په حالت کي	مفرد اسم د ندا په حالت کي
ناوو ، و خخپرئ!	ناوي ، و خخپره!
ویالو ، و بهپرئ!	ویالي، و بهپره!
وزو ، و ئغلئ!	وزي ، و ئغلە!

تر دي ئايە مو د هغو مو نشو اسمونو او صفتونو په اړه د دوو قاعده
يادونه و کړه. او س بايد و وايو، کډاى سې چي د یوې قاعدي صفتونه
د هغې بلي قاعدي له اسمونو سره را سې . د مثال په توګه:
(زړه نسخه) د جمع په وخت کي (زړې نسخې) وي او یا (پخه چاره) د
جمع په وخت کي په (پخې چړې) اوږي.

په (بني نسخې) کي، (بني) د دوهمي قاعدي صفت دئ اما (نسخې) د
لومړۍ قاعدي اسم دئ .

مذکر (نرينه) اسمونه :

مذکر اسمونه ډېر ډولونه لري، خو دلته د هغو مذکرو اسمونو یو خو
مثالونه را وړو چي دا لاندي تکي پکښي وي:
 ♦ په پاي کي ئې (ه، ه) راغلې وي .
 ♦ تر (ه، ه) له مخه توري ئې زورکي و لري .
 ♦ د کلمې د پاي پر برخه ئې خج را غلى وي .

اسمونه

وراره

کارگه (کارغه)

پسه

لپوه

نيكه

تره

مبړه

وېښته

يادښت : یو اسم چي (لېمه) یعنی (سترګي) دئ ، موب ئې د (م) په زورکي تلفظ کوو . مفرد ئې د (م) په زور دئ (لېمه) ، خکه مو د نجلی لپاره د مفرد بنسخينه نوم په ډول غوره کړي دئ . دغه (لېمه) خلاف د قاعدي د (م) په زورکي جمع کېږي . که ئې مفرد په زورکي تلفظ کړو ، دغه اسم به د پورتنيو قاعدو له مخې مذکر اسم وي لکه :

هغه اسم مذکر اسم دئ چي :

• په پای کي ئې (ه، ه) را غلي وي

• تر (ه، ه) له مخه توری ئې زورکي و لري

• د پای پر هيجا ئې خج را غلي وي

که (لېمه) د (م) په زور تلفظ کړو بیا د لاندی قاعدي په حساب مونث

اسم ور خخه جورپېي لکه :

هغه اسم مونث اسم دئ چي :

• په پای کي ئې (ه، ه) را غلې وي

• تر (ه، ه) له مخه تورى ئې زور و لري

• د پای پر هيجا ئې حج را غلې وي

که چيري دغه نوم په زورکي تلفظ کرو ، مذکر نوم ور خخه جورپېي
چي د ندا په وخت کي بيا موبنے سو ور بوغ کولاي چي : (لېمې) لکه
نجيبيه ته چي ور بوغ کرو نجيبي ، ئكھه دغه کار د قاعدي خلاف دئ .

که (لېمې) د (م) په زور تلفظ کرو نو به مفرد بنهينه نوم ور خخه جور
سي او بيا به د ندا په وخت کي ور بوغ کولاي سو (لېمې) .

د دغىي كتگوري يو شمېر نرينه اسمونه مفرد اسمونه دي چي دلته
پورته راول سوه او يو شمېر ئې جمع اسمونه دي لکه دغه لاندي :

کاته

خاته

بانپه

رانجه

وانجه

وابنه

د پورتنیو اسمونو جمعی خه بېقاudi ئغوندي بىكاري لىكە:

جمع		مفرد
ورېرونە		ورارە
كارگان (كارغان)		كارگە (كارغە)
پسونە		پسە
لېوان		لېوه
نيكگان		نيكە
ترونە		ترە
مېرۇنە (مۇونە)		مېرە
وېبىستان		وېبىستە

► د اسم د جمع پە وخت كى:

مفرد اسمونە	د مفرد اسم صفتونە	د اسم جمع	د جمع صفت
ورارە	زۇپ ورارە	ورېرونە	زايە ورېرونە
لېوه	سترى لېۋە	لېوان	سترىي لېوان
كارگە	وبى كارگە	كارگان	وبىي كارگان
ترە	خواخورى ترە	ترونە	خواخورىي ترونە
مېرە	تىڭە مېرە	مېرۇنە	تىڭە مېرۇنە

﴿ د اسم د اضافت په وخت کي : ﴾

د جمع لپاره صفت	د مفرد اسم اضافت	د مفرد اسم اضافت	مفرد اسم
د زپو کارگانو	زپو کارگه (کارغه)	د کارگه (کارغه)	کارگه (کارغه)
د غښتلی نیکه	غښتلی نیکه	د نیکه	نیکه
د لنډو و پښتنو	لنډو و پښته	د و پښته	و پښته
د تکرو لپوانو	تکره لپوه	د لپوه	لپوه

﴿ د ندا په وخت کي : ﴾

جمع اسم د ندا په حالت کي	مفرد اسم د ندا په حالت کي
کارغانو (کارگانو) ، والوزئ!	کارغه (کارگه) ، والوزه!
لپوانو ، مه را خئ!	لپوه ، مه را خه!
پسونو (پسو) ، ما ته را سئ!	پسه ، ما ته را سه!

﴿ د ئينو ماضي زمانو په وخت کي : ﴾

جمع په ماضي کي	جمع په حال کي	جمع په ماضي	د مفرد اسم حال
کارغان والوتل	کارغان الوزي	کارغه والووت	کارغه الوزي
کارغانو و ځغستل	کارغان ځغلې	کارغه و ځغستل	کارغه ځغلې
ورپرونو و ويل	ورپرونه وايجي	وراره و ويل	وراره وايجي
ورپرونه بام ته و ختل	ورپرونه بام ته خيژي	وراره بام ته و خوت	وراره بام ته خيژي
لپوانو پسه و نيو	لپوان پسه نيسې	لپوه پسه و نيو	لپوه پسه نيسې
لپوان را غلل	لپوان را خي	لپوه را غني	لپوه را خي

د پښتو ژبي يو شمير ځانګړتیاوي

دلته به د پښتو ژبي يو شمير ځانګړتیاوي د پارسي ژبي په پرتله را په ګوته کړو . دا هغه ځانګړتیاوي دي کوم چي په پښتو کي سته ، خو په پارسي کي نه سته .

دا به د دي معنا و نه لري چي ګواکي خداي مه کړه دا به پارسي ژبي په کښته سترګه کتل وي ، بلکي له دغه څخه به و پوهېږو چي دغه بډغونه او تلفظونه په پښتو کي سته او په پارسي کي نه .

د پښتو ژبي ځانګړتیاوي :
لومړۍ -

د پښتو خاص توري : د پښتو ژبي خاص بډغونه (توري) چي په پارسي کي نه سته لکه :
ټ، څ، ځ، ڏ، ڦ، ٻ، ڻ

د دغو اتو تورو سم کارول پښتنو ته لومړۍ په تلفظ او بیا په خاصه توګه په ليکنه کي ډېر مهم دئ .

له بدہ مرغه د يو شمير عواملو له امله لکه د بېگانوو د تپريو ، جنګونو ، مهاجرتونو او نورو بد بختيو له امله داسي سوي دي چي د

سیمی پر ژبه ئې منفي اثر كى دئ .

يو ژوندى مثال ئې دغه او سنى خلوبىنت كلنە جىگە او مهاجرتونه دى
چى پە خاصە توگە ئې پە لوپىيە لەجە كى د زيات شىپەر كوچنيانو
او ھوانانو پر ژبه ئې ڈېر منفي اغېز كرى دئ . هغە دا چى :

د (خ) رىغ پە (س)

د (خ) رىغ پە (ز) او بىتىي دى . نە يواحى دغه بلکى :

(تې پە چى)

(دى پە جى)

(دى پە جې)

د دغۇ يادونه مىي خكە و كەرە چى دغە لا او س تازە دى كېداي سى
چى د مشرانو او بىوونكۇ د توجه ور و كرھى او پە ارامە توگە ئې
بىرته سمى خوا تە را واروي .

دوھم -

زوركى : پە پىنتو ژبه كى زوركى چى پە تىرو پانو كى مو ئې پە ارە
خبرى و كېلىپى ، پىنتو تە يوه خاصە ئانگىرتىيا ور كېرى ده . مثالونە ئې :
پە دغۇ كلمو كى : ئەم ، كاپل ، تىلل ، تە ، زە ، مە ، كە ، لە ...

د پىنتو ژبي خبىي كونكىي بايد د زوركى حرڪت پە قىينگە مراعت

کړي .

درېیم -

د پښتو ژبې درنې (ئ اوی) : دا ځکه چې د دغو دواړو (ئ، ی) تر مخ توری زورکی لري او په پارسي کې زورکی نه سته ، ځکه د دغو دوو (ی، ئ) ګانو تلفظ د پارسي ژبې خبری کوونکي نه سی کولای .

څلورم -

شروع په ساکن توري : ساکن هغه توری دئ چې وروسته ئې هیڅ واول نه وي راغلی . یعنی پر سر ئې وړغنندی (غړوندي) را غلی وي . دا هغه ځانګړتیا ده چې په فارسي ژبه کې نه سته . مثالونه ئې : زده ، نجلی ، زُمُور ، سپورمی ، لِمر ، سُتوری ، بُسکنحَل ، زُما ....

دغه کلمې چې کله د پارسي (دری) ژبې خبری کوونکي تلفظ کوي يو (ای یا ا) ئې تر مخ ور اچوي . دا ځکه چې که د لوړۍ ساکن له مخه يو بل کونسونانت او واول ور و لوږډي بیا هغه واول له لوړۍ کونسونانت له هغه ساکن توری سره نېټلوی او تلفظ ئې ممکن کېږي . مثالونه ئې لکه :

نجلی په انجلی یا اینجلی
زده په ازده یا ایزده
لمر په المِر

سپوږمۍ په اسپوږمۍ ...

داسي نوري کلمې له نورو ژبو خخه را غلي دي لکه :
ستوپ چي په ايسټوپ اوښتی دئ .
ستوپنۍ چي په ايسټوپنۍ

دغه د ساکن توري اړول د يو شمېر پښتو ژبو په محاوره کي هم را
ښکاره کېږي او حتا ليکلو ته ئې هم را انتقال کړي دي . موږ باید
کوبښ و کړو چي اینجلۍ (انجلي)، ايزده (ازده) او هغه نوري کلمې
په (ا) تلفظ نه کړو .

دلته يو بله خبره چي هم مهمه ده هغه په پښتو ژبه کي مختلفي لهجي
دي . لهجي یواحې په پښتو کي نه بلکي په هره ژبه کي سته . بدہ به
نه وي چي په پښتو ژبه کي د يو خو لوبيو لهجو په اړه ډېر لنډه
معلومات را ورو .

لهجه خشی ده ؟

لهجه په یوه ژبه کي د یوې سيمې او بلې سيمې تر منځ د يو شمېر
ړغونو د تلفظ او کلمو د ګرامري قاعدو مختلف کارول دي . په پښتو
ژبه کي زياتي لهجي سته لکه : لويدیئه لهجه ، ختيئه لهجه ، منځنۍ
لهجه ، وزيرى لهجه ، د ختيکو لهجه او نوري .

د دغه له جملې خخه به دغه لاندي لهجي لکه ختيئه ، لويدیئه ، وزیری او منځنۍ لهجي دلته را ورو :

۱- ختيئه لهجه :

دغه لهجه چي د ننګهاری لهجي په نامه هم يادېږي . په ننګهار ، مومندو ، باجور او ځینو نورو سيمو کي خبری په کېږي .

۲- لوپدېئه لهجه :

چي د کندهاری لهجي په نامه هم يادېږي . په دغه لهجه خلک په کندهار ، زابل ، اروزگان ، هلمند ، فراه ، کويته او د هرات په ځینو برخو کي خلک خبری کوي .

۳- وزیری لهجه :

په پکتیا کي خلک خبری په کوي .

۴- منځنۍ لهجه :

په لوګر ، غزنی او شا و خوا سيمو کي خلک خبری په کېږي .

دا چي په پښتو کي دغه مختلفي لهجي څه وخت را منځته سوي دي کره معلومات نه سته . دومره باید و وايو چي د هري سيمې په لهجه خبری کول د اړوندې سيمې د خلکو مسلم حق دئ . دا ټکه هغه لهجه چي خوک خبری په کوي هغه د چا د مورنې ژبې د خبرو لهجه ده . خوک حق نه لري چي خوک هغوی د خپلې لهجي خخه و یوې بلې

لهجي ته مجبور کري.

معلومه ده چي زموږ په لهجو کي د پښتو ژبي يو شمېر کلمې له خپل
اصل خخه د باندي په تپروتنه کارول کېږي . يو خو مثالونه ئې :

سي ، سول ، سوم ....

شي ، شول ، شوم ....

شول - دوى له بنوونئي فارغ شول .

سول - دوى له بنوونئي فارغ سول .

Shel - دوى له بنوونئي فارغ Shel .

بل مثال ئې د لنډي او او بدي (ي ، ې) د کارولو پر سر اختلاف دئ .

په لوپديئه لهجه کي د (ښه) جمع (ښي) دي .

په ختيئه لهجه کي د (ښه) جمع (ښي) دي .

بل مثال ئې د (په) او (پر) کارول دي .

په لوپديئه لهجه کي وايي : پر ما دي ظلم و کړ .

په ختيئه لهجه کي وايي : په ما دي ظلم و کړ .

يو بل مثال د يو اسم مختلف مترادفعه حالتونه کارول دي . مثال ئې :

کړک ، مرزا .

بل مثال ئې د (ب په ګ او بن په خ ، ڙ په ج) اړول دئ . داسي نور
مثالونه هم سته .

بل مثال ئې د اضافت د (د) کارول دی چي حئيني ئې په زورکي او
حئيني ئې زبر تلفظ کوي لکه :
د احمد كتاب . د (د) په زورکي .
د احمد كتاب . د (د) په زبر .
يو بل مثال ئې د (دى او ده) فعلونه دي .
د (دى) فعل چي د مذکر مفرد لپاره را ئي لکه : احمد جوړ دی .
د (ده) فعل چي د مونث مفرد لپاره را ئي لکه : ملالۍ جوړه ده .
خو په حئينو محاورو کي (ده) د مذکر لپاره کاروي لکه : دی جوړ ده .

تر اوسه داسي ويل کيربي چي دغه د لهجو اختلاف دي په خبرو کي
پر خپل ئاي پاته وي . په ليکنه کي دي هغه اصلي ګرامري او تر
اوسه ليکل سوپې ليکني ژبه و کارول سې .

د دغو اوښتنو له ستونزو سره زياتره په بنوونځي کي زدکونکي
مخامنځ دی . کله چي د هيوا د معارف د بنوونځيو لپاره تدریسي
كتابونه ، اخبارونه او نوري معلوماتي ليکني کيربي هغه به نو په کومه
لهجه و ليکلې سې ؟ بنه خبره دا ده چي لوړۍ باید د ليکني ژبه
معياري سې .

د ژبي د معياري کولو لپاره په ۱۳۱۶ ل کال کي پښتو ټولنه تاسيس
سوه . پښتو ټولني په لوړۍ سر کي يو شمېر پخوانې كتابونه چي ،

ليکل سوي ول اما چاپ سوي نه ول ، چاپ کړل .

پښتو تولني په لاندي کلو کي د یو شمېر کلمو د معیاري کولو لپاره
هلي ئالي و کړلي :

لومړۍ غونډه په ۱۳۲۱ ل کال کي .

دوهمه غونډه په ۱۳۲۷ ل کي .

درېيمه غونډه په ۱۳۳۶ ل کي .

څلورمه غونډه په ۱۳۳۷ ل کي .

تر دغه وروسته ئې خو نوري وړي غونډي هم کړي دي ، خو د هغو
څرک اوس نه سته .

د پښتو ژبي د معیاري کولو لپاره به دا بنه وي چي په اوسنې علومو
اکادمي کي د هيواد د مختلفو سيمو د پښتو با صلاحите کسان
غونډي و کړي او په کراره کراره معقولي او د هيواد اکثریت ته د
منلو وړ فيصلې و کړي . دغه فيصلې دي د یوه کتاب په بنه و ليکلي
سي او بيا دي د پوهنیخو چارو تر اړونده ادارو پوري د عملی کولو
لپاره و ليبلې سې .

د کلام اجزا Word

هره معنا لرونکې خبره چي انسان ئې له خولي را باسي کلمه بلل کېږي
لكه زه ، دوى ، مېز ، کتاب ، ته ، دي او نور .

کلمه لاندي ډولونه لري :

Noun	اسم (نوم)
Pronoun	ضمير
Adjective	صفت
Verb	فعل
Adverb	قيد
Conjunktion	د وصل يا يو ئاي کولو کلمې
Preposition	د ارتباط (ربط) کلمې

اسم يا نوم

اسم هغه کلمه ده چي د يو شي، انسان ، حيوان يا ئاي نوم وي لكه :
سړۍ ، کتاب ، بنوونځۍ ، کور ، موږک ، بنار ، کاغذ ، خوب ، ژړا ،
افغانستان ، خندا او نور .

اسم پر دوه ډوله دئ لکه عام اسم او خاص اسم :

(الف) - خاص اسم :

هغه اسم ته وايي چي د يو خاص سري، شي يا ئاي نوم وي لكه:
احمد، کابل، هرات، حلieme، جرمني، لمر، مئكه او نور.

(ب) - عام اسم :

عام اسم هغه اسم ته وايي چي د هغه جنس د تولو غرو نوم وي لكه:
مبز، کتاب، هلك، بسخه، بنار، قلم، غوا او نور.

اسم د شمير له مخي يا مفرد (يو) وي او يا جمع (دبر).

مفرد يعني (يو) لكه: يو قلم، يو بنوونخى، يوه بسخه....

جمع يعني (دبر) لكه: دوه قلمان، درې كاغذونه، خلور مېزونه، دوه سري، شپږ بسخى، اته نجوني او نور.

اسم د جنس له مخي : gender

اسم د جنس (نرينه يا بسخينه او يا نر او بسخه دواړه) له مخي درې ډوله دئ لكه:

لومړي - نر (مذكر) لكه: سپي، هلك، سپي، موږ، کاغذ او نور.

دوهم - بسخه (مونث) لكه: انا، بسخه، پشي، نجل، ګډوه، پښنه او نور.

درېبیم - مستوىي جنس: هغه اسم دئ چي نر او بسخه دواړه په نومول کېږي. لكه: مچ، لرم، غنې، غوماشه او نور.

لومړی - مذکر اسم :

دلته لاندی به د مذکر اسم مفرد او جمع را وړل سی .
مذکر یا نرینه اسمونه په پښتو کې دغه لاندی نښي لري :
(۱)

ملينه یا نرمه (ی) : د هر اسم په پای کې چې نرمه یا ملينه (ی) را
غلې وي هغه اسم مذکر دئ او جمع ئې په معروفه (ی) جو پېږدي لکه :

جمع	فرد
سړۍ	سړۍ
لړګي	لړګي
موږي	موږي
جونګي	جونګي
بُنزي	بُنزي
منګي	منګي
تندي	تندي
کوسې	کوسې
غوايې	غوايې
لمسي	لمسي
وابنکي	وابنکي
تورې	تورې

معروفه یا لندہ نسبتی (ی) : د هر اسم په پای کي چي معروفه نسبتی (ی) را غلبي وي هغه اسم مذکر اسم دئ.

یادبنت: معروفه نسبتی (ی) هغی معروفی یا لندی (ی) ته واایی چی د یو شی، ئای یا کسب نسبت و یوه بل شی یا سپی ته کوی لکه:

فرد	مع جم
دوبیان	دوبی
موچیان	موچی
چرسیان	چرسی
توبیچیان	توبیچی
غازیان	غازی
سپاهیان	سپاهی
بنکاریان	بنکاری
راضیان	راضی

معروف سا لنڈ (و) :

مفرد	جمع
کدوں	کدوں
پیتوا	پیتوا

تیتوگان	تیتو
بارخوگان	بارخو
تاروگان	تارو
لادوگان	لادو
ناجوگان	ناجو
تالوگان	تالو
یابوگان	یابو

په پورتنیو اسمونو کي د (پتيو) او (کېو) جمعي په (ان) جورېبوي .
-(٤)

هغه اسمونه مذکر اسمونه دي چي :

- په پای کي ئې (ھ، ھ) را غلې وي

- تر (ھ، ھ) له مخه تورى ئې زوركى و لري

- د کلمې پر پای ئې خج را غلې وي

لکه :

فرد	جمع
پسنه	پسونه
زړه	زړونه
تره	تروونه

استثناء : د دغو یو شمېر اسمو په جمعو کي خه استثننا را ئې لکه :

جمع	فرد
کارگان	کارگه
لپوان	لپوه
وپینستان	وپینته
رانجه	رانجه
ودونه	واده

(واده) او (رانجه) له هغۇ نورۇ اسماونە خخە استشنا دى .

- (۵) -

هر مذکر اسم چى تر دوو تورو زیات وي او په پاى کي ئې بې دېغە (كونسونانت) تورى را غلى وي جمع ئې دغە لاندى دوه حالتونە لرى :

(الف) -

كە مذکر اسم ساکىن (ژوندى) وي جمع ئې په (ان) جو پىربى :

جمع	فرد
هلکان	هلک
اوپىان	اوپىن
مورىكان	مورىك
نوکان	نوک
سوکان	سوک

مچ
خته
(ب) -

که مذکر اسم تر دوو تورو زیات او بې سا (غیر ژوندی) وي جمع ئې
په (ونه) جو پېيپې لىكە :

جمع	فرد
لاسونه	لاس
غانبونه	غانس
بنارونه	بنار
كارون	كار
اورونه	اور
بارونه	بار
نارونه	نار
تارونه	تار
كورونه	كور
اورونه	اور
غوردونه	غوب
نسونه	نس
پورونه	پور

که د مذکر صفتی اسم په پای کي کونسونانت (بې بېغه) توری وي او تر هغه يو يا دوه توری له مخه (و) را غلى وي جمع ئې دا چول

جو پېيېي چي :

- (و) په (الف) اورېي

- د کلمې په پای کي ئې (۵) را ئېي .

- تر (ه ، ه) له مخه توری زورکى لري لكه :

مفرد	جمع	
پښتون	پښتانه	
کون	کانه	
ړوند	ړاندہ	
لوند	لاندہ	
دروند	درانه (دراندہ)	
کوب	کاربه	

- (۷)

که د صفتی مذکر اسم په پای کي (ه ، ه) وي جمع ئې دوه چوله

جو پېيېي لكه :

(الف) -

- د (ه) له مخه توری زور و لري

- د کلمې پر پای خج را غلى وي

(هـ، هـ) ئې لە منئە ئى او د (هـ، هـ) تر مخە تورى زور پر ئاي پاتە
كىبىرى ، جمع ئې پە (گان) جورپىزى لىكە :

مفرد	جمع
خپەگان	خپە
كوتەگان	كوتە (سېپى)
لودگان	لوده
شودگان	شوده
لوچگا	لوچە
جرگان	جرە

- (بـ)

- كە د مذکر اسم پە پاي كىي (هـ) راغلىپى وي
- د (هـ) لە مخە تورى زوركى و لرى
- د اسم پر پاي خج را غلى وي
- جمع ئې پە (ان) جورپىزى لىكە :

مفرد	جمع
لېوان	لېوه
مرغان	مرغە
كارگان (كارغان)	كارگە (كارغە)
نيكگان	نيكه

(الف) -

هغه اسمونه چي له دوو تورو خخه جور سوي وي او لومرى توري ئې زوركى يا پېبن و لري جمعي ئې په (ان) جورپېبى لکه :

فرد	جمع
خت	ختيان
بم	بمان
لم	لمان
مچ	مچان
پن	پنان
نوک ^(۱)	نوکان
سوک ^(۱)	سوکان
موت ^(۱)	موتان

^(۱) نوک، سوک، موت ... له قاعدي خخه د باندي له دوو تورو خخه نه دي جور بلکي له درو تورو خخه جور دي . دغه درې اسمونه اصلاً د لومرى توري په لنھ و اول (پېبن)، تلفظ كېبى ، خو اوس په و اول لنھ (و) ليكل كېبى ، ئىكە درې توري سوي دي او تر هغى قاعدي د باندي دي .

(ب) -

که مذکر اسم دوه توري وي او لومړۍ توري ئې زور و لري جمع ئې
په (ونه) جوړيږي لکه :

مفرد	جمع
نس	نسونه
هله	هلهونه
كت	كتيونه
سر	سرونه
مخ	مخونه
تل (بيخ)	تلونه
پل	پلونه ^(۱)
غر	غرونه ^(۲)

پل او غر که خه هم د مفرد په حالت کي د لومړۍ توري پر سر زور
لري مګر په جمع کي لومړۍ توري ساکن تلفظ کيږي . پل د دوو شيانو
نوم دئ . پل د پښې پل او بل د ژرندي هغه گردی ډبره چي غنم میده
کوي . د پښې د پل جمع په ساکنه (پلونه) او د ژرندي پل په جمعي
په پلونه ويل کيږي .

(ج) -

هغه مذکر اسمونه چي صفتی او له دوو تورو خخه جور وي او لومړۍ
توری ئې زور و لري ، جمع ئې دا ډول جورېږي چي لومړۍ توری ئې
ساکن کېږي او په پای کي ئې (ه، ه) ور لوېږي ، تر (ه، ه) له مخه
توری ئې زورکۍ اخلي لکه :

مفرد	جمع
غل	غله
خر	خره
کړ	کړه
مل	مله

په غله کي (ل)، په مله کي (ل)، په خره کي (ر)، په کړه کي (ر)
зорکۍ لري او د (غل ، مل ، خر ، کړ) مفرد اسمو جمعي دي . که
چيري يادي سوي جمعي (غله ، مله ، خره) تر (ه) له مخه توری د زورکۍ
پر ئاي زور و لري ، په هغه صورت کي د مفرد مونث په صفت اوږدي
لکه :

غله پشي
مله نجلۍ

يادښت : صفتی اسم هغه اسم دئ چي د صفت په شان هم را ئي لکه :
غل سپۍ ، مل یار ، خر سپۍ ....

دواره د مذکر او مونث اسمو لپاره يو خو اسمونه سته چي جمعي ئې
په يوه خاصه قاعده جورېږي لکه:
(الف) - د مذکر لپاره:

جمع	فرد
مېلمانه	مېلمه
كوربانه	كوربه
اوښبانه	اوښبه
غوبانه د (غويو ساتونکي)	غوبه

(ب) - د مونث لپاره:

جمع	فرد
مېلمنې	مېلمنه
كوربني	كوربنه
اوښبني	اوښبنه
غوبنې	غوبنه
لېربنې	لېربنه

دوهم - مونث يا بنخينه اسم:

په پښتو کي د مونث نښي په لاندي ډول دي:

(۱)-

د يو شمېر مونشو اسمو په پاي کي چي (الف) را غلى وي د هغو

اسمو جمعي په (وي) سره جوره بيري لکه :

جمع (۲)	جمع (۱)	مفرد
غلا گاني	غلا وي	غلا
بنکلا گاني	بنکلا وي	بنکلا
بلا گاني	بلا وي	بلا
نخا گاني	نخاوي	نخا
رنا گاني	رنا وي	رنا
انا گاني	انا گاني	انا
منا گاني	منا وي	منا
برپښنا گاني	برپښنا وي	برپښنا
	شا وي	شا
خندا گان	خندا وي	خندا
غوا گاني	غوا وي	غوا
ښورو وا گاني	ښورو وا وي	ښورووا

د یو زیات شمېر پورتنیو مونشو اسمو جمعي د لوپديئي او ختيئي لهجي تر منځ لب توپير لري . په لوپديئه لهجه کي لوړۍ ډول او په ختيئه لهجه کي بيا د (گاني) جمعي کارول کيږي .

يو شمېر نوري کلمې سته چي (الف) ئې په پاڼي کي را غلى وي اما مونث نه بلکي مذکر اسمونه دي لکه : بابا ، ماما ، للا ....

(۲) -

د هغو اسمو په پای کي چي (ه، ه) را غلې وي : هغه اسمونه په دغو
لاندي حالاتو کي مونث وي . دغه مونث اسمونه دوه ډوله دي لکه :
(الف) -

هغه اسم مونث اسم دئ چي :
- په پای کي ئې (ه، ه) را غلې وي
- د (ه، ه) له مخه تورى ئې زورکى و لري
- پر پای ئې خج نه وي را غلى
لکه :

مفرد	جمع (۱)	جمع (۲)
بنځه	بنځۍ	بنځې
ورځه	ورځۍ	ورځې
ورجه	ورجه	ورجي
مچه	مچۍ	مچې
څوکه	څوکۍ	څوکې
ليکه	ليکۍ	ليکې

په لويدیخه لهجه کي لومړي ډول جمعي او په ختييخه لهجه کي دوهم
ډول جمعي معمولي دي .

(ب) -

هغه اسم مونث اسم دئ چي :

- په پای کي ئې (ھ، ھ) را غلې وي
  - تر (ھ، ھ) د مخه تورى ئې زور و لري
  - د کلمې پر پای ئې خج را غلې وي
- لکه :

مفرد	جمع
منه	منې
گلهوھ	گلهوھي
پايڅه	پايڅې
سرمه	سرمبې
ناره	ناري
ناوه	ناوي
پياله	پيالي
تیاره	تیاري

- (۳)

ٿقيله يا درنه بسحينه (ى) :

د هغو اسمو په پای کي چي ٿقيله يا درنه يا لکي واله تانيشي (ى) را غلې وي جمعي ئې په دوه ڈوله را ئي لکه :

(الف) -

هغه مونث اسمونه چي ژوندي وي ، د جمعي په وخت کي ئې (ى) په (ى) اوپري او تر (ى) له مخه توري ئې په ساکن توري اوپري او بيا (اني) ور لوپري لکه :

فرد	جمع
هوسى	هوسيانى
ھيلى	ھيليانى
زمرى	زمريانى
كبلى	كبليانى
كۈنگىرى	كۈنگريانى
لپونى	لپونيانى
سېپى	سپيانى

(ب) -

هغه (ى) والا مونث اسمونه چي ژوندي نه وي جمعي ئې پخپله په ثقيله تانيشي (ى) را ئىي لکه :

فرد	جمع
گاپى	گاپى
خولى	خولى
بىگپى	بىگپرى

مرپی	مرپی
هگنی	هگنی
ڇوڻی	ڇوڻی

(٤) -

معروفة یا لندہ (ی) :

د یو شمپر اسمونو په پای کي چي لندہ (ی) را غلې وي هغه مونث
اسمونه وي جمعي ئې په (ی) جورپیري لکه :

مفرد	جمع
غچي	غچي
بياتي	بياتي
بنادي	بنادي
چُغلی	چُغلی
بدی	بدی
سِزنی	سِزنی
پاکي	پاکي
نالي	نالي

(۵) -

(ن)، د یو شمپر اسمو په پای کي چي (ن) را غلی وي هغه مونث

اسمونه وي او جمعي ئې په لندە (ي) جورپىزى لکە :

جمع	فرد
لمني	لمن
خرمني	خرمن
مېچنى	مېچن
مېرمني	مېرمن
بېستنى	بېستان
بني	بن

يادبىت : د بېستان کلمه که خە هم د (ن) والا اسمو په لپ كى را ئىي او د مونث اسم تر قاعدي لاندى را ئىي بىا هم يو شىپەر خلک په پاي كى (ه) ور سره يو ئاي كوي او (بېستانه) ئې بولىي چى مونث بنكارە سىي چى دا کار خلاف د قاعدي دئ .

بلە خبرە دا چى ئىينى وختونە بە پە شعر يا نظم كى اسمونه تر خپلى قاعدي د باندى و وينى ، لکە (لمن) پە (لمنه) . دلتە بە ييوى خبرى تە ئىير سو چى شاعر د خپل شعر د سېلاپ يا قافىي د برابرلۇ لپارە تر قاعدي تىريپى . د مثال پە توگە (لمن) پە (لمنه) او يا داسىي نوري ئىينى سر غۇونى مجازىي بولىي لکە پە دغە لاندى بىت كى :

پە بېگانى خولگى پېپىمانە نە سې
زمادى لمنە لە خالۇ ۋكە دە

دلته که (لمنه) په (لمن) و لیکله سی ، د دوهم نیم بیتی یو سپلاب
لربیری او د شعر وزن خرابیری .

(۶)

مجھوله یا اورده (ې) لکه :
(الف) -

که د صفتی مونث اسم په پای کي (ې) را غلې وي جمع ئې په (ي)
جو پېزې لکه :

مفرد	جمع
وربې	وربې
تربې	تربې
ستربې	ستربې
وروکې	وروکې

(ب) -

يو شمبېر مونث اسمونه چي په پای کي ئې اورده (ې) را غلې وي پخپله
مفرد او جمع اسمونه دي لکه :

مفرد	جمع
مستې	مستې
شیدې	شیدې

ت روی

تروی

يادنست: پورتني اسمونه جمع اسمونه دي. (ادي) چي يو ظانداره اسم دئ جمع په (ادي گاني) را ئي.

= (✓)

مجھوں سا اور دوں لکھ:

(الف)

مفرد	جمع
بنبارو	بسا رو گانی
بیزرو	بیزو گانی
گیدرو	گیدو گانی
بیبو	بیو گانی

—(C)

کہ اسم بپھان وی جمع ئی په (ی) جو پیری :

مفرد	جمع
زانگو	زانگوی
پینتو	پینتوی
مرگو	مرگوی
لامسو	لامسوي

(خ) : یو شمېر اسمونه چي په پاى کي ئې (خ) را غلې وي مونث
اسمونه دی او جمع ئې په (ي) جورپېږي لکه :

فرد	جمع
ترښخی	ترښخ
ترڅخی	ترڅخ
اوریئخی (وریئخی)	اوریئخ (وریئخ)
ورخی	ورخ
برمنځی	برمنځ

يو شمېر مونث اسمونه خلاف د پورتنیو قاعدو را ئې لکه :

فرد	جمع
مور	مندي
خور	خوندي
ندرور	ندرندي
مبرور (نبور)	مبندی (نبندی)

د (یور) جمع خلاف د پورتنی قاعدي (يوني) را ئې .

اسم د حالت له مخي دغه حالتونه لري لکه :

۱ - د اسم فاعلي حالت nominativ case

- ۱- د اسم فاعلي حالت nominativ case لکه : د اسم دغه حالت
 ئىكەن فاعلي حالت بىلل كىرىپى چى اسم فاعل (subject) را غلى وي .
 فاعل هغە خوڭ دئ چى يو كار كوي يعني فعل يا كار دهغە له خوا
 تر سره كىرىپى لکه : پەلاندىي جملو كى كومى كلمى چى خط تر لاندى
 كش سوی دئ فاعل دى .

احمد بنوونئى تە ولار .

ملالى كابل تە ئى .

بنوونكى چىرى كار كوي ؟

موسى بە را سى .

پەپىنتو كى فاعل د جملى پە سر كى را ئى

- ۲- د اسم مفعولي حالت objectiv case : د اسم مفعولي حالت
 هغە حالت تە وايىي چى د فاعل فعل پر دغه اسم تر سره سوی وي
 لکه :

پەلاندىي جملو كى هغە كلمى چى خط تر لاندى كش سوی دئ مفعولي
 حالت لرى :

زمرک سدو ته و ویل . په دغه جمله کي سدو مفعول دئ حکه چي د
ویلو فعل پر ده تر سره سوی دئ .
بنوونکي زدکونکي ته و ویل .
سپي احمد ته و غپل .

۳ - د اسم اضافي حالت possessive case : د اسم اضافي حالت هغه
حالت ته وايي چي يو اسم د يو بل اسم مالک يا خاوند وي لکه :
د احمد كتاب .
د ملاли ناوکي

د پشي لکي
د كتاب پاني

په لورو جملو کي هغه اسمونه چي خط لاندي کش سوی دئ اضافي
يا ملكي حالت لري . په پښتو کي د اضافت کلمه (د) دئ .

۴ - د اسم ندائی حالت vocativ case : کله چي خوک يو چا ته ور
بغ کوي دغه حالت ته ندائی حالت ويل کيربي . دغه حالت ياد يو
شمیر کلمو (آ ، او ، اي) له لاري کيربي او يا بېله هغو کلمو خخه
لکه :

آ هلکه ! دلته را سه !

اي سپيه ! په هر چا کار مه لره !

او نجلی! لوست دی و لوله!

پورتنی جملې بېله آ، اې، او، هم په ندائی حالت کي را تلای سی.

په ياد ئې باید و لرو چې په ندائې حالت کي د يو شمېر اسمونو په پای کي تغییر را حئي لکه: په پورته مثالو کي د هلک پر ئای هلکه! دسپری پر ئای سپریه!... را غلې دی. خو د نجلی اسم بیا په ورخنیو محاورو کي پر خپل حال را غلې دئ، اما د قاعدي له مخي باید (نجلیه!).

په پښتو ژبه کي د دري ژبي په خلاف د ندا په وخت کي په زیات شمېر نومو کي دغه تغییر را حئي، خو په دري ژبه کي دغه تغییر نه را حئي. له بدھ مرغه يو شمېر پښتنه هم د دري په شان په پښتو کي دغه تغییر ته پاملننه نه کوي او د ندا په وخت کي وايي: احمد! دلته را سه.

نجیبې! چیری بې؟ سم ئې؟ نجیبې! چیری بې؟
امان! درس دی و وايي. سم ئې؟ امانه! درس دی و لوله!

د ندا د کلمو تاثیر پر اسمو باندي:
(۱)

- که د موئث اسم په پای کي (۵) را غلې وي
- تر (۵) له مخه توری زورکی و لري

- د کلمپ پر پای خج نه وي را غلى
د اسم د پای (ه) په (ي) اوږي لکه:
له (ښخه) خخه (اې ښئي!) ....
له (غوماشه) خخه (اې غوماشي!) ....

- (۲)

- که د مونث اسم په پای کي (ه) را غلپي وي
- تر (ه) له مخه تورى زور و لري
- د کلمپ پر پای خج را غلى وي
د اسم د پای (ه) په (ي) اوږي لکه:
د وربره خخه (اې وربرې!) ....
د غله (مونث) خخه (اې غلپي!) ....

- (۳)

که د مونث اسم په پای کي کونسونانت تورى را غلى وي او د هغه
کونسونانت له مخه او بد یا مجھول (و) را غلى وي (و) ئې په معروفه
يا لنډه (ي) اوږي لکه:

مور په (اې موري!) ....
خور په (اې خوري!) ....
لور په (اې لوري!) ....

(۴) - مذکر اسمونه

د هلک خخه (ای هلکه !) .

د ټوان خخه (ای ټوانه !) .

د ندا په صورت کي په (هلک او ټوان) کي چي (ک او ن) ساکن توري
دي زورکي اخلي او وروسته ئې (۵) ليکل کيرزي .

(۵) -

د ندا په وخت کي د سپري جمع (سپري) او د بسحه جمع (بسحه) په

ای سپريو !

ای بسانغليو !

ای بسحؤ ! اوپري .

(۶) -

که د اسم په پاي کي (الف) وي د ندا په صورت کي ئې (الف) پر
خپل حال پاته کيرزي لکه :

ماما (ای ماما !)

بابا (ای بابا !)

انا (ای اانا !) ....

ضمیر pronoun

ضمیر هجه کلمه ده چي د لنپيز لپاره د اسم پر ئاي کارول کيربي لكه:
زه ، موب ، ته ، دى ، تاسي ، دا ، دوى ، ستا ، د دوى ، هجه ،
دغه ، زموب او نور .

د ضمیر ڏولونه :

په پښتو کي ضمیر دغه لاندي ڏولونه لري :
(لومړۍ) - شخصي ضميرونه

(دوهم) - د پښتنې يا استفهام ضميرونه
(درېيم) - مبهم ضميرونه
(څلورم) - مشترک ضميرونه

(لومړۍ) -

شخصي ضميرونه Personal pronoun : هجه ضميرونه دي چي د
انسانانو ، شيانيو حيواناتو او ئاييو د نامه پر ئاي را ئي لكه: زه ، ما ،
موب ، ته ، تاسي ، دى ، ده ، دا ، دې ، دغه ، دوى ...

دغه ضميرونه درې حالته لري لكه: متکلم ، مخاطب او غایب .

متکلم first person : متکلم هجه خوک دئ چي خبری کوي او
ضميرونه ئې لكه :

مفرد متکلم

موږ

زه ، ما

پورتني دواړه مفرد او جمع حالتونه هم د مذکر او هم د مونث لپاره
رأحی . مثالونه ئې :
زه له کابله را غلم .

ما خپل ګاونډي ته سلام وا چاوه .

موږ له خپل هیواد سره مینه لرو .

مخاطب second person : مخاطب هغه خوک دئ چې خبری ور ته
کېږي او ضميرونه ئې لکه :

مفرد مخاطب

تاسي

جمع مخاطب

ته ، تا

مثالونه ئې :

ته خو څله هرات ته تللی بې ؟ د مفرد مذکر لپاره .

ته خو څله هرات ته تللې بې ؟ د مفرد مونث لپاره .

تا له خپل ورور سره مرسته و کړه . د مفرد مذکر او مونث لپاره .

تاسي کورته ټئ . د جمع مذکر او مونث لپاره .

غایب third person : هغه خوک یا خه دی چې متکلم د هغو په باره
کې خبری کوي او ضميرونه ئې لکه :

مفرد غایب	جمع غایب
مذکر : دی ، ده	دوى
مونث : دا ، دې	دوى

مذکر او مونث : دغه ، هغه .

د مذکر او مونث جمع : دغو ، هغو ، هغوي

مونث : دغېي ، هغېي (دغېي ، هغېي) .

مذکر او مونث جمع : هغوي ، هغو

۱- تا دی ليدلى دئ ؟

۲- دوى په کار پسې را غلي ول .

۳- دا نن کار نه کوي .

۴- هغېي موږ ته مېلمسټيا کړې وه .

۵- هغوي له خپل کور خخه کړه و کړه .

۶- دغه يا هغه تا نه دئ ليدلى . مذکر

۷- دغه يا هغه تا نه ده ليدلي . مونث

په شپږمه جمله کي (دغه) او (هغه) دواړه د مذکر لپاره ضميرونه دي، حکه چې د دغو ضميرونو جنسیت (نر یا بنه) د جملې په پاي کي چې کوم فعل د (لیدلى یا لیدلي) فعل تعیینوی . په اوومه جمله کي که د (دغه) یا (هغه) خخه مقصد مونث مفرد حالت وي نو بیا د (نه

ده ليدلي، فعل ور ته را غلى دئ.

دغه او هغه ضميرونه دواوه يو شى دي ، خو (دغه) د نژدي والي او
(هغه) د ليري والي لپاره کارول کيري لکه :
دغه كتاب ، يعني دغه نژدي كتاب .
هغه كتاب ، يعني هغه ليري كتاب .

په پښتو کي شخصي ضميرونه درې ډوله دي لکه :
(الف) - جلا يا منفصل شخصي ضميرونه
(ب) - نښتي يا متصل شخصي ضميرونه
(ج) - فعلي شخصي ضميرونه
(الف) -

جلا يا منفصل شخصي ضميرونه : هغه ضميرونه دي چي له کومي
بلې کلمې سره نه وي نښتي لکه : (زه ، موره ، ما ، ته ، تا ، تاسي ،
دي ، ده ، دا ، دي، دغه ، دوي ...).

يو خو مثالونه ئې :
زه هلمند ته ولاړم .
ما له ده سره خبری و کړلې .
موره د احمد کره حؤ .
دا خپل کالي ګنډي .

دې لوست زده کړ .

ته ولې مېلمستیا ته نه وي را غلى ؟

تا پسنه ته وابنه ور واچول ؟

دې اوس را حې .

ده موبه ته یو خه و ويل .

دغه څرنګه زما په کتابچه کي لیکلې سوي دې ؟

دوی چې را حې موبه ته خبر را کوي .

دا چې دغه ضمیرونه د اسم پر ئای رائی ، د اسم په شان خلور

حالتونه لري لکه :

(۱) - فاعلی حالت

(۲) - مفعولي حالت

(۳) - اضافي حالت

(۴) - جري حالت

- (۱)

فاعلی حالت : Nominative case

- مفرد : (زه ، ته ، دې ، دا ، دغه ، هغه) . مثالونه ئې لکه :

زه کابل ته ئم . د (زه) ضمير فاعلی حالت لري .

ته ډوډي خوري . (ته) فاعل دئ .

دا کالی مینخی . (دا) فاعل دئ.

دغه ، هغه دلته را غى (مذكر) يا را غله (مونىث) . (دغه ، هغه) فاعلي
حالت لري .

- جمع : (موب ، تاسي ، دوى ، دغو ، هغو) . مثالونه ئې :

موب بسوونخىي ته ولاپو . (موب) د متكلم ، فاعل جمع ده .
تاسي به كابل ته ولاپ سئ . (تاسي) د مخاطب ، فاعل جمع ده .
دوى پرون را غلى ول (مذكر) . فاعل جمع دي .
دوى پرون را غلى وي (مونىث) . فاعل جمع دي .

دغو ، هغو احمد ته ووپيل . د غايىب جمع په متعددى ماضى كى د فاعل
جمع دي .
(۲) -

مفولىي حالت : Objective case

- مفرد (زه ، ته ، دى ، دا)
احمد زه و ليدم . (زه) د متكلم مفرد مفولىي حالت دئ .
دوى ته و وهلى . (ته) د مخاطب مفرد مفولىي حالت دئ .
موب دى وينو . (دى) د غايىب مذكر مفرد مفولىي حالت دئ .
ملالى دا را وسته . (دا) د غايىب مونىث مفرد مفولىي حالت .
- مفرد (ما ، تا ، دى ، دا)

تاسي به ما و وينى .

موبر به تا را ولو .

احمد دى راولي .

زه به دا خبره كرم .

تر كومو ضمایرو لاندی چي خط کش سوي دئ قول مفعولي مفرد
حالت لري .

- جمع (موبر ، تاسي ، دوى)

احمد موبر مېلمانه كرم .

موبر تاسي خبرهو .

غني دوى را وستلي دي .

- (٣)

اضافي حالت Possessive case : د ضمير اضافي حالت هغه حالت ته

وايي چي ضمير د يو شي مالک (خښتن) وي لکه : (زما ، زمور ،

ستا ، ستاسي ، د ده ، د دي ، د دوى ، د دغه ، د دغي ، د دغو ، د

هغه ، د هغي ، د هغو) مثالونه ئې :

زما کائي .

زمور کتابونه .

د دوى قلمونه .

د ده بوتونه .

د دې موټر.

ئىنۇ خلکو د يو شمېر فاعلي ضميرونو خخە د اضافت د (د) په را
ورلو سره جوړ کړي دي لکه:
(دِ ما): زما پر ئای.

(دِ موب): زمود پر ئای.

(دِ تا): ستا پر ئای.

(دِ تاسي): ستاسي پر ئاي.

- ٤ -

جري حالت : Dative case

دا هغه ضميرونه دي چي د جر يا ربط کلمې ور سره را ئي. د جر يا
ربط کلمې لکه: (په، ته، پر، تر، له... سره، له... خخە، و، په...
پوري، تر... لاندي، پر... باندي...). ضميرونه ئې (ما، موب، تا،
تاسي، ده، دې، دوى، دغه، دغى، دغۇ، هغې، هغى، هغۇ) دي.
يو خو مثالونه به ئې دلته لاندي و لولئ. په دغۇ مثالو کي تر ضميرونو
لاندي خط کش سوي دئ او وروسته ئې د جر کلمې دي.
ملالى ما ته و ويل.

احمد تا ته و كتل.

سدو تاسي ته ڇوڌي را ورله.

بنوونکي ده ته لوست ور و بنود.

پلار دوى پر خره سپاره کړل .

په پورتنیو جملو کي چي چيري ضمير را غلى دئ تر خنګ ئې د جر يا ربط يوه کلمه لکه (ته) يا کومه بله کلمه را غلي وي ، حکه د نوموري ضمير حالت ته جري حالت وايي .

(ب) -

نبتي يا متصل شخصي ضميرونه : هغه ضميرونه دي چي د متکلم ، مخاطب او غایب لپاره را ئې او وروسته تر اسم يا کله د فعل د دوو برخو په منځ کي را ئې لکه : (مي ، مو ، دي ، مو ، ئې ، را ، در ، ور) . (را ، در ، ور) ته د خوا يا لوري يا طرف ضميرونه وايي . دغه ضميرونه د جملې په سر کي نه را ئې . دلته لاندي به د متصلو ضميرونو یو خو مثالونه د معادلو منفصلو ضميرونه سره را وړو :

منفصل ضميرونه	متصل ضميرونه
موږ کالې و ګندېل .	- کالې مو و ګندېل .
تاسي ډودې پخه کړې ده .	- ډودې مو پخه کړې ده .
تا ډودې خورلې ده	- ډودې دی خورلې ده
دوں کتابونه ئې و لوستل .	- دوں کتابونه ئې و لوستل .

د (را ، در ، ور) مثالونه لکه :

قلم ئې را و باخنبه . دلتە(را) متکلم ئان بىيى .
كتاب مو در وا خىست . دلتە(در) مخاطب بىيى .
احمد د محمود كالى يور و مينخل . دلتە(ور) غايىب بىيى .

يوي خبىرى تە بايد پاملىنە و كپو چى د(در) او (تر) تر منع توپىر و
كپو . موب پە خبرو كىي وايو .
در ما به خوك ارام وي ؟
لە كندھارە در كابلە .

پە پورتنيو دواپو جملو كىي بايد د(در) پە ئاي(تر) را سى . دلتە بايد
موب و وايو :

تر ما به خوك ارام وي ؟ (در) د مخاطب لپارە د لوري يا خوا ضمير
دئ كوم چى دلتە ئې د استعمال ئاي نە دئ . خو (تر) د ربط كلمە ده
او دلتە ئې د استعمال ئاي دئ . يو ئەل بىيا بايد و وايم چى موب نە
بايد دغە دوپى كلمى سره گەپى كپو .

متصل ضميرونە هم درې حالتونە لري لكه : فاعلي ، مفعولي او اضافي :

لومرى -

فاعلي حالت : (مى ، مو ، دى ، ئې) دغە ضميرونە پە متعددى ماضى
كىي د فاعل پە توگە را ئىي او پە جملە كىي به مفعول هم راغلى وي
لكه :

متصل ضمير	منفصل ضمير
ملاںی می و لیدہ .	ما ملاںی و لیدہ .
احمد مو خبر کرہ .	موہ احمد خبر کرہ .
بنوونکی دی و لیدی .	تا بنوونکی و لیدی .
زدکوونکی ئے پوہ کول .	دہ ، دی ، دوی زدکوونکی پوہ کول .

یادبنت : پورتنی جملی متعدی ماضی دی ، یعنی فاعل او مفعول دواڑہ لری . متصل ضمیر و نہ ئے فاعلی حالت لری .

دوہم -

مفعولي حالت : (می ، مو ، دی ، ئے) په مفعولي حالت کی په حال او متعدی مستقبل (چی فاعل او مفعول و لری) کی رائی لکھ :

احمد می نہ پربردی . مفرد متكلم په حال کی .

بنوونکی مو لوست ته تشویقوی . جمع متكلم په حال کی .

محمود دی خبروی . مفرد مخاطب په حال کی .

ملاںی ئے را ولی . مفرد او جمع غایب په حال کی .

په لورو جملو کی (می ، مو ، دی او ئے) مفعولي حالت لری . (احمد ، بنوونکی ، محمود او ملاںی) فاعلی حالت لری .

درہیم -

اضافي حالت : (می ، مو ، دی ، ئے) په اضافي حالت کی رائی ، د

اضافت (د) نه ور سره را ئی لکه :

منفصل ضمیر	متصل ضمیر
زما	بسوونکى مېي را غى.
زمور يا ستاسي	مور مو كابل ته ولاپه.
ستا	قلم دې مات سو.
د ده ، د دې ، د دوى	موټر ئې جور سو.
يو شى چي باید په ياد ولرو هغه دا چي (مو)	دواره د متکلم د جمع
	او مخاطب د جمع لپاره را ئى.

(ج) -

فعلي شخصي ضميرونه : دا هغه ضميرونه دي چي په يواحى توگه
نه را ئى بلکى د متکلم ، مخاطب او غايىب لپاره له يوي بلى كلمى
خاصتاً فعل په پاي كىي د يوه توري په شان نبنتىي را غلى وي . دغه
ضميرونه د فعلي ضميرونو په نامه هم بلل كىري او يو يو توري وي .
هغه توري چي د دغه ضميرو كار ور كوي تر لاندى ئې خط كش سوئ
دى . دغه ضميرونه د فعل حالت هم بسکاره كوي لکه :

- په حال زمانه كىي : (ئەم ، ھو ، ئىپى ، ئىئى ، ئىي). مثالونه ئې :

زه بسوونئىي ته ئەم .
مور بسوونئىي ته ھو .
ته بسوونئىي ته ئىپى .

تاسی بسوونخی ته ئی (ئی).
دی، دا، دوی بسوونخی ته ئی.
- په مطلقه ماضی کي: (ولارم، ولارو، ولاري، ولاراست، ولاري،
ولاره، ولارل). مثالونه ئې:
زه ننگرها ته ولارم.
موږ ننگرها ته ولارو.
ته ننگرها ته ولاري.
تاسی ننگرها ته ولاراست.
دی ننگرها ته ولاري (ولار).
دا ننگرها ته ولاره.
دوی ننگرها ته ولارل.

پورتنى مثالونه د لازمي فعل (چي مفعول نه لري) ول. دلته لاندي به
د متعدى فعل (چي فاعل او مفعول دواوه لري) لپاره مثالونه را سى
لكه:
ما دوى و ليدل.
موږ ته و ليدي.
تا موږ و ليدلو.
ده تاسى و ليدلاست.
دې هغه و ليده. هغه (مونث)

دوی هغه و لیدی (ولید) . هغه (مذکر)

را تلونکي زمانه :

زه به ولار سې .

موږ به ولار سو .

ته به ولار سې .

ته به ولاره سې .

تاسي به ولار سې (سئ) .

تاسي به ولاري سې (سئ) .

دوی به ولار سې .

(د وهم) -

د پونتنې يا استفهام ضميرونه : Intrerrogative pronoun

دا هغه ضميرونه دی چې د یو چا يا یو شې د تعینولو لپاره د

پونتنې په ډول د اسم پر ئای کارول کېږي لکه : (څوک ، خه ، چا ،

څو ، څونه ، څومره ، څومري ، کوم ، کومي) . استفهامي ضمير باید

د خپل اسم سره یو ئای را نه سې مثالونه ئې :

څوک افغانستان ته ئې ؟

چا احمد ته و ويل ؟

يادښت : د (څوک) او (چا) کارول د ضمير په فاعلي حالت ، مفعولي

حالت، په جمله کي د فعل په حالت او زمانه پوري اره لري لکه:

- ۱- خوک احمد ويني؟
- ۲- احمد خوک ويني؟
- ۳- چا احمد و ليد؟
- ۴- احمد چا و ليد؟
- ۵- احمد خوک و ليد؟
- ۶- خوک احمد و ليد؟

لومړۍ جمله حال زمانه ده، (خوک) فاعل احمد مفعول دئ.

دوهمه جمله حال زمانه ده، (خوک) مفعول دئ.

درېیمه جمله مطلقه ماضي ده. (چا) فاعل او احمد مفعول دئ.

څلورمه جمله مطلقه ماضي ده. احمد مفعول او (چا) فاعل.

پنځمه جمله مطلقه ماضي ده. احمد فاعل او (خوک) مفعول دئ.

شپږمه جمله مطلقه ماضي ده، (خوک) مفعول دئ او احمد فاعل.

صديق ما ته د خه لپاره پيسې را کړي؟

سدوا خو قلمان دي را ورل؟ خو د شمېر لپاره را ئې.

خونه (خومره) در ورم؟ خونه (خومره) د هغه خه لپاره را ئې چې شمېرل
کېږي نه.

دغه ضميرونه ټول په سوالیه جملو کي را ئې.

(درېیم) -

مبهم (نا خرگند) ضمیر Indefinite pronoun : هغه ضمیر ته وايي چي
يو اسم په نا خرگند حالت کي بنيي . دغه ضميرونه د پونستني په ډول
نه کارول کيري ، يعني که په پونستنه جمله کي را سي بيا استفهامي
ضمير وي او که نه نو نا خرگند ضمیر وي لکه :
(چا ، خوک ، هیخ ، خه ، ھيني ، خه ، بل ، یو ، نور ، ټول ، ټوله) .

مثالونه ئې :

خوک بنه کوي خوک بد کوي .
چا یو خه ويل چا بل خه ويل .
ټول را غلل .

ھيني بنوونئي ته ئي ھيني مېلې کوي .

کله کله (هر ، بل) د ناخرگندو ضميرونو له مخه د تخصيص يا تاكيد
په ډول را ئي لکه : (هر چا ، هر خوک ، هر یو ، بل یو ، بل چا ، بل
خوک ...) .

مثالونه :

هر خوک خبري کوي .
هر یو ھان بسکاره کوي .
بل چا په دوى پسي خبري کړي دي .

(خلورم) -

مشترک ضمیر Reflexive pronoun : کولای سو چی مشترک ضمیر انعکاسی ضمیر هم و بولو . کوم فعل چی له فاعل خخه را پیل کیبی مفعول ئې هم دغه فاعل دئ . د متکلم ، مخاطب او غایب لپاره په یو شان را ئی لکه :
زه په خپله ولارم .

احمد خپل کتاب ما ته را کړ .
دی خپل لاس مینځي .
تا په خپله خپل کالی و مینځل .

په (زه په خپله ولارم) کې د ولارم فعل د (زه) خخه را وتلى دئ او پر (په خپله) باندي عملی سوي دئ .

په (احمد خپل کتاب ما ته را کړ) کې (خپل) مشترک ملکي ضمیر دئ . که ئې په بل عبارت و وايو (احمد د ئان کتاب ما ته را کړ) .
يادښت : پاملنې باید و کړو چي (په خپله) تر خپل اسم وروسته او (خپل) تر خپل اسم مخته را ئې . خپل د مفرد او جمع (مذکر) ، خپله د مفرد (مونث) او خپلی د جمع مونث لپاره را ئې . مثالونه ئې :
خپل کار ، خپل کارونه
خپلې خبره
خپلی خبری

مثالونه ئې :

احمد خپل کار پرېنسود .

احمد خپل کارونه نه کوي .

ملالى خپله خبره بيرته واخیسته .

ملالى اوس هغه خپلي خبری نه کوي .

Adjective صفت

صفت هغه کلمه ده چي پر اسم اغېز کوي يعني د اسم کیفیت ، شمېر

يا مقدار بىكاره کوي . يو خو مثالونه ئې :

ملالى تکړه بسوونکې ده .

احمد پنځه قلمونه لري .

زمرى د کتاب خلورم مخ لولي .

په لوړۍ جمله کي (تکړه) صفت دئ ټګه چي د بسوونکې د اسم

کیفیت ئې بىكاره کړي دئ .

په دوهمه جمله کي پنځه عددي صفت دئ ټګه چي د (قلومونه) شمېر

ئې بسودلى دئ .

په درېيمه جمله کي خلورم عددي صفت دئ ټګه چي د کتاب د مخونو

شمېر ئې بىكاره کړي دئ .

د صفت ڏولونه :

په پښتو کي صفت دغه لاندي ڏولونه لري :

۱ - اصلي صفت

۲ - عددي صفت

۳ - استفهامي صفت

۴ - مبهم صفت

۵ - اشاري صفت

۶ - نسبتي صفت

۱ - اصلي صفت :

اصلي صفت هغه صفت ته وايي چي د يو اسم کيفيت بنکاره کوي . په
دي معنا چي د اسم بنه والى يا بد والى ، رنگ ، غتوالى يا کوچني

والى يا نور حالات بيانيو لکه :

زمور کور په دغه لوی بسار کي دئ .

احمد خپل سور موټر خرخ کر .

ملالي يو زور کميس لري .

سدو د پلار وران بن له سره جور کر .

په پورتنيو جملو کي (لوی ، سور ، زور او وران) اصلي صفتونه دي
چي د (بسار ، موټر ، کميس او بن) د اسمو کيفيت بيانيو .

اصلی صفت پر دوو ڏولو دئ :

الف - غیر مشتق اصلی صفت

ب - فعلی اصلی صفت

الف -

غیر مشتق اصلی صفت : هغه صفت ته وايي چي له بلني کلمي خخه
نه وي جور سوي لکه : (سور ، تور ، سپين ، غت ، دروند ، مور ، کون ،
روغ ، جور ، پخ ، تريخ ، خوب ، زير او نور .

ب -

فعلی اصلی صفت : هغه صفت ته وايي چي د فعل له مصدر سره د
يو شمپر تورو له نبيلدو خخه جور سوي وي دغه پر دوه ڏوله دئ
لکه :

- د فاعل فعلی صفتونه

- د مفعول فعلی صفتونه

- د فاعل لپاره فعلی صفتونه : هغه صفتونه دي چي د فعل له مصدر
خخه (ل) ليري کيري او پر ئاي ئي يو شمپر نور توري ور سره يو
ئاي کيري او له هغه خخه د فاعل لپاره صفت جور سي . دغه صفتونه
د مفرد مذکر ، مفرد مونث ، جمع مذکر او جمع مونث لپاره وي لکه :
له مصدر خخه د مصدر علامه (ل) ليري کول او پر ئاي ئي (ونکي)

ور لویبی لکه :

له (تلل) خخه (ل) لیری کیربی چی (تل) پاته سی او (ونکی) ور سره نبسلی (تلونکی) ور خخه جوپیبی . (تلونکی) د صفت فاعلی حالت لري لکه : تلونکی مېلمه ...

- د مفرد مذکر لپاره (تلونکی سپی) را ئی .
- د مفرد مونث لپاره (تلونکی نجلی) را ئی .
- د جمع مذکر او جمع مونث لپاره (تلونکی هلکان يا تلونکی نجوني او يا گډه هلکان او نجوني) را ئی .

بل مثال : له (پلوورل) خخه پلورونکی (پلور + ونکی) .
- د مفرد مذکر لپاره (پلورونکی) را ئی .
- د مفرد مونث لپاره (پلورونکی) را ئی .
- د جمع مذکر او جمع مونث لپاره (پلورونکی) را ئی .

- د مفعول لپاره فعلی صفتونه :

که له مصدر سره نرمە (ى) و نبسلی له هغه خخه د فعلی مصدر مفعولي
حالت جوپیبی لکه : له (تلل) خخه (تللی) جوپیبی چی (تللی) د صفت
مفعولي حالت دئ لکه : (تللی ملګری) او دغه درې لاندی حالتونه
لري :

- د مفرد مذکر لپاره (تللی سپی) را ئی .

- د مفرد مونث لپاره (تللی نجلی) را ئی.
- د جمع مذکر او جمع مونث لپاره (تللی هلکان یا تللی نجوني او یا گله هلکان او نجوني) را ئی.

چي دغه (تللی او تللی) د اسم د صفت مفعولي حالتونه دي.

- ۲

عددي صفت Numeral adjective : عدددي صفت هغه صفت ته ويل كىبىي چي د اسم شمبىر ، درجه او كسرى حالت بىيى لىكە :

- خلور نجوني بنوونئي ته ئي . (خلور) شمبىر بىيى .
- هر پنئم كتاب خيري سوي دئ . (پنئم) درجه بىيى .
- هره شېرىمە بنئە كتاب لوستلاي سى . (شېرىمە) كسرى حالت بىيى .
- د خېتكىي درېيمە برخە را ورە . (درېيمە) كسر بىيى .
- د دوا درې پنئمي بىرخى پاتە دي . درې پنئمي كسرى صفت دئ چي كە دوا پنئە بىرخى سى نۇ لە پنئۇ بىرخۇ خخە ئې درې بىرخى پاتە دي .

د عددى صفت يو خو مثالونه (شېرى ، اوھ ، لس ، خلورم ، درېيم ، اتمە ، نىمى ، دوھى درېيمى ، يو پە دوھ ، درې درې) .

پە صفتونو كىي :

- (شېرى ، اوھ ، لس ...) مطلق صفتونه دي .
- (خلورم ، درېيم ...) ترتىبىي صفتونه دي .

(نیمی ، دوی دربیمی ...) کسری صفتونه دي .
(یو په دوه ، یو په لس ...) د اضعاف یا زیاتوالی صفتونه دي .

صفت او موصوف خه ته وايي ؟ په (بنکلی بن) کي ، (بنکلی) ته صفت
او بن ته موصوف ويل کيربي .

په ياد ئې باید و لرو چې په پښتو کي صفت له موصوف خخه تر مخه
را ئې لکه : (جګ غر ، ناروغ هلک ، توره چپنه ...) . د لته (جګ ، نا
روغ ، توره ...) صفتونه دي او (غر ، هلک ، چپنه ...) هر یو د خپل
صفت د موصوف په نامه يادېږي .

- ۳ -

استفهامي (د پښتنې) صفت : Interragative adjective
صفت هجه صفت ته ويل کيربي چې د یوه اسم د کيفيت ، ماهیت او
مقدار د معلومولو لپاره پښتنې کوي او تل د خپل موصوف سره یو
ئای را ئې لکه :

کوم کور دي را نیوی ؟

نن څو هلکان بسوونځي ته نه دي را غلي ؟

ته څونه غنم غواړي ؟

په پورتنيو جملو کي (کوم ، څو ، څونه) استفهامي (د پښتنې) صفتونه
دي . د پورتنيو صفتونه موصوفي کلمې هم په جمله کي په داسي حال

کي را غلي دي چي اريکي ئې د خپل صفت سره دي .

په پښتو کي د استفهام کلمې دغه دي : (کوم ، خو ، خونه ، خونۍ ، خومره ، خومري ، خه ، خنګه ، خرنګه) .

يادېست : که په جمله کي دغه کلمې له اسمو سره يو ئاي نه وي را غلي، په هغه وخت کي دغه کلمې صفت نه بلکي ضميرونه دي لکه:

- تا محمود ته خه و ويل؟
- د احمد ورور خه کار کوي؟

په لوړۍ جمله کي (خه) استفهامي ضمير دئ ټکه چي تاثير ئې پر کوم اسم نه دئ را غلى .

په دوهمه جمله کي (خه) استفهامي صفت دئ ټکه چي تاثير ئې پر (کار) اسم را غلى دئ .

- ۴

مبهم صفت (نا خړګند صفت) Indefinite adjective : مبهم صفت هغه صفت ته وايي چي د یوه اسم غير معين مقدار يا تعداد بسکاره کوي او تل تر یوه اسم مخکي را خي لکه:
سدو ډېر قلمان لري .

لب ډوډي را وړه چي و ئې خورو .

تاسي هیخ کتابونه نه لرئ ؟
زه له تا خخه يو خو کتابچې غواړم .

په پورتنیو جملو کي (ډېر، لېر، هیخ، خو) مبهم صفتونه دي ئکه چي
هر يو ئې د يوه اسم غیر معین شمېر يا مقدار بسکاره کوي .

په پښتو کي يو شمېر مبهم صفتونه (ډېر، لېر، خه، خو، خونه،
خومره، خومري، دونه، دومري، دغونه، دغومري، هومره، هومري،
هغونه، هغومره، هغومري، ټول، ځيني، واړه، دواړه، دواړي، ګرده،
بل، بله، کوم، کومي، هر، يو خو، هر خومره، هر خومري، هر يو)
دي .

د لوړو مبهمو صفتوله جملې خخه يو شمېر ئې ضميرونه دي . دا هغه
وخت چي تر وروسته ئې کوم اسم نه وي را غلى صفتونه دي لکه :
دېرش پوليس دغه کلي ته ولاړل، ټول هلتہ پاته سول .
دېرش پوليس دغه کلي ته ولاړل، ټول پوليس بيرته را غلل .

په لوړي جمله کي (ټول) ضمير دئ، ئکه چي وروسته ئې اسم نه دئ
را غلى .

په دوهمه جمله کي (ټول) مبهم صفت دئ، ئکه چي وروسته ئې اسم
(پوليس) را غلى دئ .

(٥) -

اشاري صفت Demonstrative adjective : اشاري صفت هغه صفت
 ته وايي چي يوه اسم ته اشاره کوي لکه (دغه ، دغې ، دغىي ، دغو ،
 هغه ، هغې ، هغى ، هوغه ، هوغو) . يو خو مثالونه ئې دلتە لاندى را
 غلىي دي :
 دغه سرى زما ورور دئ .
 هغې بىسخىي ته ڏوپى ور ورپ .
 هغه هلک بنه کارونه کوي .
 دغه موپير د چا دئ ؟

اشاري صفتونه دوه ڏوله دي :

(الف) - نزدي اشاري صفتونه (دا ، دي ، دغه ، دغې ، دغىي ، دغو) .
 (ب) - ليري اشاري صفتونه دوه ڏوله دي :
 - ليри (هغه ، هغې ، هغى ، هوغو) .
 - ليري تره (تر هغه لا ليري) ، (هوغه ، هوغىي ، هوغو) .

تر دغو اشاري صفت دستي وروسته باید يو اسم را غلى وي ، چي د
 صفت کار ور کي .

(٦) -

نسبتي صفت : نسبتي صفت هغه صفت دئ چي نسبت ئې يو اسم ته

کیبری . دغه صفت پخپله د یوه اسم یا یو بل صفت خخه د یوی بلی
کلمی یا یوه توری سره د یو ئای کېدو له لاری منئته را غلى وي
لکه :

احمد یو توریالى چوان دئ .

ورېبىمىن توکر چېر گران وي .

چىنچن خېكى مە خوره !

زما ملگرى چېر غمجن سېرى دئ .

كله چي د اسم یا صفت په پاي کي دغه لاندى کلمى یا تورى ور و
لوېرىي نسبتىي ضمير ور خخه جوړېږي .

(جن ، يالى ، من ، گر ، ن ، بىن ، و ، ئى ، نى ، ور ، وال ، ناك ، والا ،
بخن ، لن ، خېل ، زى ، وزمه ، وبره) .

مثالونه ئې :

غمجن	غم	تورىالى	توره
پمن	پم	دولتمن	دولت
پرونى	پرون	ورېبىمىن	ورېبىم
ژبور	ژبه	پخوانى	پخوا
زىمناڭ	زيم	كېوال	كېه
تورېخن	تور	آس والا	آس
سليمانخېل	سليمان	ژاولن	ژاولي

فعل Verb

فعل هغه کلمه ده چي د يوه کار کول بسکاره کوي لکه : خورپل ، ئېي ، لرم ، لولىع ، غورئۇي .... فعل په يوه وخت يا زمانه کي د يوه فاعل له خوا تر سره کيېرى لکه :

محمود بسوونئىي ته ولار .

ملالى خېل كورنى کار کوي .

زمرك به سبا كابل ته ولار سى .

مصدر :

مصدر د فعل نوم ته ويل کيېرى . دغه کلمه (مصدر) نه فاعل لري او نه وخت ته اپتىيا لري . يو مثال ئې په لاندى جمله کي :

احمد وايىي . دلتە احمد فاعل دئ او وايىي فعل دئ . د دغه (وايىي) فعل نوم (ويل) دئ . د فعل دغه نوم (ويل) مصدر بلل کيېرى چي نه زمانىي ته اپتىيا لري او نه فاعل ته اپتىيا لري . د مصدر مثالونه لکه :

خورپل ، غورئۇل ، پېكۈل ، شكۈل ، ئەغستىل ، ويپسۈل ، ويپسېدل ، كېپسېستىل ، كېپسۈل ، پېكېدل ، غورئېدل ، لوستىل او نور .

د فعل ڏولونه :

په پښتو کي فعل دغه لاندي ڏولونه لري :

متعددي فعل : Transitive verb

په ڪومه جمله کي چي متعددي فعل را غلى وي هلتہ فاعل او مفعول

دواړه وي . د مثال په توګه :

احمد کالي مينځي .

که په دغه جمله کي د (مينځي) فعل بېله (کالي) خخه را غلى وي

معنا نه ور کوي . که و وايو (احمد مينځي) نو اور ٻدونکي خامخا

پوبنتنه کوي چي خشى مينځي . په دغه جمله کي د (مينځي) فعل

متعددي فعل دئ او جمله باید فاعل او مفعول دواړه و لري . د متعددي

فعل یو خو مثالونه :

- دوى ڏوډي خوري . مصدر (د فعل نوم) ئې (خورل) دئ .

- مور کالي اغوندو . مصدر (د فعل نوم) ئې اغوستل دئ .

- زه خپل ورور نبوونځي ته بیايم . مصدر (د فعل نوم) ئې (بېول) دئ .

لازمي فعل : Intransitive verb

لازمي فعل هغه فعل دئ چي په ڪومه جمله کي را سي یواخي فاعل

لري او مفعول پکښي نه وي لکه :

- دی بیديرې یا ويديرې . مصدر ئې (بیدېدل) دی .

- محمود ئې . مصدر ئې (تلل) دئ .

- رنا ژاري . مصدر ئې (ژول) دئ .
- مسعود كېپىنى . مصدر ئې (كېپىنستل) دئ .
- محمود بنوري . مصدر ئې (بنوربىدل) دئ .

په پورتنيو جملو كي (بىدىرىي ، ئىي ، ژاري ، كېپىنى او بنوري) داسىي فعلونه دى چى مفعول نه غوارېي . دغه فعلونه لازمىي فعلونه دى . د دغو فعلو متعدى مصدرونه (بىدول ، بېبول ، ژپول ، كېپىنول او بنورول) دى .

معروف فعل Active voice او مجھول فعل Passive voice :

هغه فعل ته وايىي چى په جمله كي ئې فاعل بىكاره وي لكه :

- احمد زە ولیدم .
- زە كار تە ئەم .
- بنۇنكى به را سى .

په دغو دواپو جملو كي (و لىدم او ئەم ، به را سى) داسىي فعلونه دى چى فاعل ئې په جمله كي معلوم دئ . دغسىي فعلونو ته معروف فعلونه وايىي .

مجھول فعل Passive voice :

هغه فعل ته وايىي چى په جمله كي فاعل په بىكاره چول نه وي راغلى،

- خو مفعول ئې د فاعل ئای نیولى وي لکه :
- احمد و وهل سو . په دغه جمله کي د وهلو د فعل فاعل نه دئ معلوم .
  - ملالی خبره سوه . دا چي چا خبره کړه فاعل ئې نه دئ معلوم .

مثبت فعل Negative form او منفي فعل Affermative form
مثبت فعل Affermative form :

- مثبت فعل هغه فعل ته وايي چي د یوه کار کول ور خخه بسکاره کېږي
لکه :

- احمد کابل ته ولار .
- ملالی ډودۍ خوري .

دلته (ولار) او (خوري) مثبت فعلونه دي .

- منفي فعل Negative form :
منفي فعل هغه فعل ته وايي چي د یو کار د کولونه کول بسکاره کوي
لکه :

- احمد نه ولار .
- ملالی ډودۍ نه خوري .

په پښتو کي د نفي علامې (نه او مه) دي چي د فعل له مخه را
ئي . (مه) خاص د حاضر امر لپاره را ئي لکه :

- شوخي مه کوه !

- ټېره بوره مه خوره !

با قاعده فعل Regular verb : با قاعده فعل هغه فعل ته وايي چي
حال فعل او د مطلقي ماضي فعل ئې په يوه مقرره قاعده جوړيوی .
مقرره قاعده لکه :

د درېدل له مصدر خخه د فعل جوړیده :

له درېدل خخه :

حال مطلقه ماضي

زه درېدم

موږ درېدو

ته درېبې

تاسي و درېداست

دي درېبې

دا درېبې

دوی و درېدل

دوی درېبې

بي قاعدي فعل Irrigular verb :

هغه فعل چي حال فعل او مطلقه ماضي ئې په يوه مقرره قاعده نه
جوړيوی د (تلل) له مصدر خخه :

حال	مطلقه ماضي
زه ئم	زه ولارم
مود بخو	مود ولاپو
ته خې	ته ولاپې
تاسي خئى	تاسي ولاپاست
دې خې	دې ولاپې
دا خې	دا ولاړه
دوی خې	دوی ولاړل

کومکي فعل :Auxiliary verb

هغه فعل ته وايي چي د اصلې فعلونو سره د نورو فعلونو په جورولو کي مرسته کوي . يو خومثالونه به ئې دلته لاندي را وړل سې :

مالالى بسوونځي ته تللې وه .

زمري له هراته را غلى دئ .

دې و وهل سو .

په پورتنیو جملو کي (وه ، دئ ، سو) کومکي فعلونه دي . دغو فعلونو د بعيدي ماضي ، قریبیي ماضي او مجھول فعل په جورولو کي د تللې ، را غلې او و وهل) له فعلونو سره ئې مرسته کړې ده ، خو په جمله کي په خپله کومه معنا نه لري . ئکه دغو (وه ، دئ ، سو) فعلو ته کومکي يا مرستندوى فعلونه ويل کېږي .

که چيري دغه (وه ، دئ ، سو) فعلونه په کومه جمله کي را غلي وي او په هغه جمله کي ئې له کوم بل فعل سره مرسته نه وي کړي ، په دغه وخت کي په خپله معنا ور کوي لکه :

زه خبر يم .

زه بنوونکي يمه .

دی نا جوره سو .

سخي بنوونکي دئ .

دوی زما زدکوونکي دي .

کومکي فعلونه زياتره د قريبي او بعيدي ماضي زمانو په جورولو کي مرسته کوي . يو خو مثالونه به ئې دلته لاندي و لولو او يو تکرار به

ئې د زمانو په برخه کي بيا را سي .

لومړي - کومکي فعلونه له بعيدي ماضي سره :

مذکر : زه افغانستان ته تللې ومه .

مونث : زه افغانستان ته تللې ومه .

د مذکر او مونث جمع : موږ افغانستان ته تللې وو .

مذکر : ته افغانستان ته تللې وي .

مونث : ته افغانستان ته تللې وي .

د مذکر او مونث جمع : تاسي افغانستان ته تللې واست .

دي افغانستان ته تللې وو .

دا افغانستان ته تللى وه .

مذکر : دغه ، هغه افغانستان ته تللى وو .

مونث : دغه ، هغه افغانستان ته تللى وه .

د مذکر او مونث جمع : دوى افغانستان ته تللى ول .

په دغو جملو کي (وم ، ومه ، وو ، وي ، واست ، وو ، وه ، ول) داسي
کومکي فعلونه دي چي د بعيدي ماضي په جورپدو کي ئې مرسته
کرپي ده .

کومکي فعلونه له قريبي ماضي سره :

مذکر : زه افغانستان ته تللى يم .

مونث : زه افغانستان ته تللى يمه .

مذکر او مونث : موږ افغانستان ته تللى يو .

مذکر : ته افغانستان ته تللى يې .

مونث : ته افغانستان ته تللى يې .

د مذکر او مونث جمع : تاسی افغانستان ته تللى ياست .

دی افغانستان ته تللى دئ .

دا افغانستان ته تللى ده .

مذکر : دغه ، هغه افغانستان ته تللى دئ .

مونث : دغه ، هغه افغانستان ته تللى ده .

د مذکر او مونث جمع : دوى افغانستان ته تللى دې .

په پورتنیو جملو کي (يم، يمه، يو، يې، ياست، دئ، ده، دي) داسی کومکي فعلونه دي چي د قريبيي ماضي په جورښت کي ئې مرسته کړي ده.

د (يم، يمه، يو، يې، ياست، دئ، ده، دي) مصدر نه دئ معلوم. کله چي به مور د انګلیسي د (To be) مصدر په پښتو ترجمه کاوه نو به مو د دري ژبي له (بودن) خخه کار اخيستي. له خو کلنو را هيسي د (ول) د کومکي فعل کارول د (وه) د کومکي فعل پر ئاي را منحته سو، سړي فکر کاوه چي کشكۍ دغه (ول) د (يم، يمه، يو، يې، ياست، دئ، ده، دي) د کومکي فعلونو د مصدر لپاره را منحته سوي واي. دا چي دغه کار د کومکي رسمي مرجع له خوا نه وو سوي، ځکه دغه کار و نه سو. خو بیا هم (ول) د (وه) کومکي فعل پر ئاي د کومکي فعل په توګه کارول یوه بله ګډوډي له منځه یوړه. هغه دا چي پخوا به ويل کېده: ملالۍ تللې وه. دوى تللې وه.

دلته په دواړو حالتو کي (وه) د کومکي فعل په توګه کارول سوي دي، خو اوس د (دوی را غلي وه) پر ئاي په بعيده ماضي کي (دوی را غلي ول) را ځي، چي توپير ئې د مونث له (را غلي وه) خخه و سو. په بل ئاي کي د (وه) د کارولو ستونزه د اصلي فعل په توګه هم حل

سوه چي ويل به مو :

دا بسونكى وه .

دوى بسونكى وه .

اوسم ايوا :

دا بسونكى وه .

دوى بسونكى ول .

فعل د وخت يا زمان له مخي :

هغه وخت چي يو فعل پكىني پېښىرى او هغه پر درو ۋولو ده لكه :

(۱) - حال (اوسمى زمانه) Present-tense

(۲) - ماضى ييا (تېرە زمانه) Past-tense

(۳) - مستقبل (را تلونكى زمانه) Future-tense

- (۱)

حال (اوسمى زمانه) Present-tense :

حال فعل هغه فعل دئ چي يو كار په اوسمى وخت كىي كىرىي لكه :

زه زابل تە ئەم .

موې زابل تە ئۆ .

ته زابل تە ئۆي .

تاسىي زابل تە ئۆي .

دی زابل ته ئی .

دا زابل ته ئی .

دوی زابل ته ئی .

په پورتنيو جملو کي (ئم، ئو، ئې، ئى، ئى). حال فعلونه دي .

د حال فعل ڈولونه لکه :

(الف) - مطلق حال

(ب) - اقتداري حال

(ج) - احتمالي حال

(د) - شرطي حال

(ه) - تمنائي حال

(و) - استمراري حال

(ز) - التزامي حال فعل

الف - مطلق حال :

مطلق حال هغه فعل دئ چي په اوس زمانه کي خبری کوي لکه : مور
درېرو ، ته ئې وھې ، زه را ئم .

- مطلق حال فعل د لازمي (چي مفعول و نه لري) لازمي با قاعده
وضعي مصدر خخه داسي جوړېږي چي د مثال په توګه له (درېدل)
مصدر خخه (ل) ايسنه کوي، (د) ئې په (و) اړوي تر (و) وروسته فعلی

نښتی (متصل) ضمیرونه ور سره نښلوي لکه :

زه درپړم .

موږ درېړو .

ته درپړې .

تاسی درپړئ .

دی ، دا ، دوی درېړې .

- مطلق حال فعل : د متعددی (چې فاعل او مفعول دواړه و لري) با
قاعده وضعی مصدر خخه (ل) ایسته کوي او خه چې پاته سول په
پای کي ئې نښتی (متصل) فعلی ضمیرونه (م ، و ، ې ، ئ ، ي) را
ورې لکه له (کوتل) خخه :

زه غنم کوټیم .

موږ غنم کوټیو .

ته غنم کوټې .

تاسی غنم کوټئ .

دی ، دا ، دوی غنم کوټې .

- مطلق مجھول (چې فاعل ئې په جمله کي نه وي معلوم او یواخي
مفعول و لري) حال فعل د اصل فعل د مفعولي اسم خخه جوړېږي .
تر مفعول اسم وروسته (کېږ) او د (کېږ) په پای کي (متصل) ضمیرونه
(م ، و ، ې ، ئ ، ي) نښلوي لکه :

زه و هلى کېبىم.

مور و هلى کېبىو.

مفرد مذکر مخاطب: ته و هلى کېبىپ.

مفرد موئنث مخاطب: ته و هلى کېبىپ.

دى و هلى کېبىي.

دا و هلى کېبىي.

دوى و هلى کېبىي.

په او سنىيو محاورو کي د اسم مفعول (و هلى، و هلى، و هلى)، پر ئاي
(و هل) كاروي، خو قاعده (و هلى، و هلى، و هلى) دى. بيا هم دغه
اپونه داسىي خاص د پاملىنى ور تغيير نه را ولې.

(ب) - اقتداري حال:

اقتداري حال هغه حال فعل ته وايي چي له هغه خخه د فعل د كېدو
امكان بىكارى لكه: درېدلاي سم.

اقتداري لازمي او متعدى فعلونه دواړه د اصل فعل د مفعولي اسم
خخه جوريبي. دا ډول چي د مفعول فعل په پاي کي د (سم، سو،
سي، سئ، سي) کومکي فعل ور لوبيي لكه:

لازمي فعل متعدى فعل

زه احمد بېولاي سم. زه درېدلاي سم.

موب احمد بپولای سو .	موب دربدلای سو .
ته احمد بپولای سې .	ته دربدلای سې .
تاسی احمد بپولای سئ .	تاسی دربدلای سئ .
دی احمد بپولای سی .	دی دربدلای سی .
دا احمد بپولای سی .	دا دربدلای سی .
دوی احمد بپولای سی .	دوی دربدلای سی .

اقتداري مجھول (چي فاعل ئې په جمله کي معلوم نه وي، فعل د معروف (چي فاعل ئې په جمله کي معلوم وي، له اقتداري حال فعل خخه جورېږي . دا ډول چي د مفعول اسم او کومکي فعل تر منځ (کېدلای) را وړي لکه :

زه و هلی کېدلای سم .

موب و هلی کېدلای سو .

مذکر مخاطب مفرد : ته و هلی کېدلای سې .

مونث مخاطب مفرد : ته و هلې کېدلای سې .

مذکر او مونث جمع : مخاطب تاسی و هلی کېدلای سئ .

مذکر غایب مفرد : دی و هلی کېدلای سی .

مونث غایب مفرد : دا و هلې کېدلای سی :

مذکر او مونث غایب جمع : دوی و هلی کېدلای سی .

(ج)- احتمالی حال :

هغه فعل ته ويل کيږي چي شک يا شبهه ور خخه بسکاره کيږي لکه :
گوندي زه ولار سم .
گوندي موږ ولار سو .

مفرد مذکر مخاطب : گوندي ته ولار سې .

مفرد موئث مخاطب : گوندي ته ولاره سې .

جمع مذکر مخاطب : گوندي تاسي ولار سئ .

جمع موئث مخاطب : گوندي تاسي ولاري سئ .

جمع مذکر مخاطب : گوندي دوي ولار سې .

موئث جمع : گوندي دوي ولاري سې .

په دي وروستيو وختو کي ئيني خلک دغه گوندي او گواکي سره
گلهوي . هلتہ چي باید گوندي و ويل سی هلتہ گواکي وايبي .

دا چي (گوندي) د (اميدواري) په معنا او (گواکي) د (يعني) په معنا
كارولي کېدل ، خو اوس لکه :

د (دا نو يعني بنه کار دئ چي سوله و نه کړو ؟) پر ئاي وايبي (دا نو
گوندي بنه کار دئ چي سوله و نه کړو ؟) . دلتہ دغه د (گوندي) کلمه
چي اصلًا د (اميدواري) په معنا ده د (يعني) په ډول کارول سوې ده .

(د) - شرطی حال :

هغه حال فعل ته وايي چي په يوه شرط سره منحنه را غلى وي مثال

ئې له (زه و درېبم) و مخ ته يو (که) ور لوېږي لکه :

- لازمي شرطی حال فعل :

که زه و درېبم .

که موړ و درېږو .

که ته و درېږي .

که تاسي و درېږئ .

که دی ، دا ، دوی و درېږي .

- متعددي شرطی حال فعل :

که زه ملالی خبره کړم .

که موړ احمد خبر کړو .

که ته دا خبره کړي .

که تاسي موړ خبر کړي .

که دی ، دا ، دوی احمد خبر کړي .

- مجھول شرطی حال فعل :

که زه و رسول سم .

که موړو رسولی سو .

مفرد مذکر مخاطب: که ته و رسول سې.

مفرد موئنث مخاطب: که ته و وهلې سې.

که تاسی و رسولی سئ.

که دی و وهلی سی.

که دا و وهلې سی.

که دوی و وهلی سی.

(ه) - تمنایی حال:

هغه فعل دئ چي له هغه خخه غونښنه او تمنا بسکاره کېږي لکه:

- کشکی زه و درېږم. تمنایی لازمي حال فعل دئ.

- کشکی زه احمد خبر کړم. تمنایی متعددی حال فعل دئ.

- کشکی موب دوی بوزو. تمنایی متعددی حال فعل دئ.

- کشکی دوی ورا غونښل شي. تمنایی مجھول حال فعل دئ.

- کشکی زه ئې و وخبر کړم. تمنایی متعددی حال فعل دئ.

په پورتنۍ جمله کي (زه) فاعلي ضمير، (ئې) مفعولي ضمير دئ ځکه

جمله تمنایی متعددی حال فعل ده.

(و) - استمراري (جاري) حال:

هغه حال ته وايي چي د یوه کار دوام بسکاره کوي. دغه فعل په

انګلیسي کي د جوړ بدويوه خاصه لار لري. هغه دا چي په جمله کي

د فعل په پاي کي (ing) ور لویږي لکه:

I am going to school.

د جاري حال لپاره په پښتو کي داسي خاصه او عامه طريقه نه سته چي مطلق حال دي له جاري حال خخه جلاکي . يعني مطلق حال او جاري حال دواړه په یو ډول وي ، خو بيا هم د مطلق حال مختنه د (لګيا) یم ، یو ، یې ، یاست ، دئ ، ده ، دي) په ور زياتولو سره جاري حال جوروی لکه :

زه لګيا یم کار کوم .
موره لګيا یو ډودی خورو .
ته لګيا یې تدریس کوي .
تاسي لګيا یاست خط ليکئ .

په لوپديحه ورخنۍ لهجه کي د لګيا کلمه دومره عامه نه ده بلکي هغوي وايي (اخته یم کار کوم) ، خو په نسوونیځ چاپيریال کي د لګيا کلمه کارول کېږي .

(ز) - التزامي حال فعل :

التزامي حال هغه فعل دئ چي د یوه کار د کولو لپاره د پښتنې په ډول اجازه غونبتل کېږي دواړه پر حال او راتلونکې دلالت کوي لکه :
زه و درېبوم .
زه احمد و حغلوم .

د التزامي حال لازمي او متعدی فعل دواړه له مطلق حال فعل خخه

جورېبېي . دا ډول چې د حال فعل له مخه يو (و) را وړل کېږي لکه :

- لازمي فعل :

زه و درېږم .

موږ و درېږو .

ته و درېږې .

- متعدی فعل :

زه احمد و ځغلوو .

موږ احمد و ځغلوو .

ته احمد و ځغلوې .

تاسي احمد بوزئ .

دی احمد و ځغلوې .

دا احمد و وهې .

دوی احمد و وهې .

مجھول فعل : التزامي مجھول فعل د حال فعل د اصل فعل د مفعول

اسم (و هلى) خخه جورېبېي . د مفعول اسم په پای کې (سم ، سو ، سې ،

سې ، سې) کومکېي فعلونه را وړل کېږي لکه :

زه و وهلى سم .

موږ و وهلي سو .

ته و و غونښتل سې .

ته و غونبستلې سې .

تاسىي و غونبنتل سى .

دى و وهلى سى .

دا و غونبستله سى .

دوى و غونبنتل سى .

(۲) -

ماضى يا (تېرە زمانە) : Past-tense

ماضى زمانە پە پىنستو كى :

الف - مطلقه ماضى
Past perfect

ب - قرييە ماضى
Present perfect tense

ج - بعيدە ماضى
Past perfect tense

د - استمراري يا جاري ماضى
Past cotinuous tense

ه - اقتداري ماضى
Past potential tense

و - شرطىيە ماضى
Past conditional tense

ز - تمنايىي ماضى

ح - احتمالىي ماضى

ط - توبيخىي ماضى

(الف) - مطلقه ماضی : Past perfect

مطلقه ماضی هغه زمانه ده چې یو کار په تپره زمانه کي تر سره سوي وي او د زمانې د ليري والي يا نژدي والي سره کوم اريکي نه لري لکه :

- زه کابل ته ولاړم .

- موږ کابل ته ولاړو .

- ته کابل ته ولاړي .

- تاسي کابل ته ولاړاست .

- دا کابل ته ولاړه .

- دی کابل ته ولاړ .

- دوی کابل ته ولاړل .

- ما احمد بنوونئي ته واستناوه .

- موږ بنوونکي مبلمه کړ .

مطلقه ماضي د متعددي ، لازمي او مجھولو مصدرو خخه جورېږي چې دلته لاندې به را سې .

لومړۍ - له متعددي فعل خخه

دوهم - له لازمي فعل خخه

درېښ - له مجھول فعل خخه

لومړی - د متعددي فعل له مصدر خخه :

متعددي فعل هغه فعل دئ چې په جمله کي فاعل او مفعول دواړه را غلبي وي .

کله چې د متعددي فعل خخه مطلقه ماضي جوړوو د فعل له مخه يو (و) او په پای کي ئې متصل فعلی ضمیرونه را وړو لکه :

(ما، موږ، تا، تاسی، ده، دي، دوى) منه و خوره .

(ما، موږ، تا، تاسی، ده، دي، دوى) منې و خورلې .

(ما، موږ، تا، تاسی، ده، دي، دوى) خټکۍ و خوره .

(ما، موږ، تا، تاسی، ده، دي، دوى) خټکۍ و خورلې .

(منه) مفرد مونث ده او (منې) جمع مونث دي .

(خټکۍ) مفرد مذکر دئ او (خټکۍ) جمع مذکر دي .

په پورتنیو جملو کي د (ما، موږ، تا، تاسی، ده، دي، دوى) ضمیرونه فاعلي حالت لري او ويني چې د (خورل) متعددي فعل د مفعول له مفرد، جمعي، مذکر او مونث سره تغییر کوي .

يو بل مثال د (وهل متعددي فعل) :

ما احمد و واهه . (ما) فاعل دئ .

احمد زه و وهلم . (زه) مفعول دئ .

موږ احمد و واهه . (موږ) فاعل دئ .

احمد موړ و وهلو . (موړ) مفعول دئ .
 تا احمد و واهه . (تا) فاعل دئ .
 احمد تاسی و وهلاست . (تاسی) مفعول دئ .
 احمد دی و واهه . (دی) مفعول دئ .
 احمد دا و وهله . (دا) مفعول ده .
 احمد دوی و وهلي . (دوی) د مونث جمع او مفعول دئ .
 (ده ، دي ، دوي) احمد و واهه . (ده ، دي ، دوي) فاعلي ضماير دي .
 احمد دوی و وهل . (دوی) جمع مفعول مذکر يا دواړه مذکر او مونث
 دئ .

دلته په ځینو جملو کي چي باید (و وهه) را غلي واي ، خو دا ځکه
 چي د (و وهه) چي د وهلو د فعل له امریه حالت سره ګله نه سی (و
 واهه) ته اووبنټی دئ .

دوهم - د لازمي فعل له مصدر خخه :
 ګله چي په جمله کي لازمي فعل راغلى وي په هغه جمله کي یوائي
 فاعل وي او مفعول پکښي نه وي . د لازمي مصدر خخه د مطلقي
 ماضي جوړول داسي کېږي چي د مصدر (ل) ليري کوو او د فعل په
 پاي کي متصل فعلی ضميرونه ور اچوو لکه :
 د درېدل له مصدر خخه :
 زه و درېدم .

موږ و درېدو .

ته و درېدې .

تاسي و درېداست .

دې و درېدې .

دا و درېده .

دوی و درېدل .

درېیم - د مجھوں فعل له مصدر خخه :

د ماضي مطلق مجھوں فعل د اصل فعل د اسم مفعول يا مصدر خخه جو پېښي . هغه دا ډول چې د اسم مفعول يا مصدر تر مخه (و) را وړل کيږي او په پای کي ئې مجھوں فعل (سوم ، سوو ، سوې، سواست ، سو ، سوه ، سول) را وړل کيږي . د مثال په توګه له (وهل) مصدر خخه :

زه و و هلی سوم .

موږ و و هلی سوو .

ته و و هلی سوې .

تاسي و و هلی سواست .

دې و و هلی سو .

دا و و هلی سوه .

دوی و و هلی سول .

(ب) - قریبه ماضی Present perfect tense :

قریبه یا نزدی تپره زمانه هغه زمانه ده چي یو کار حال ته نزدی په تپره زمانه کي تر سره سوي وي د(ل) والا لازمي مصدر(تلل) مثال:
زه هرات ته تللي يم .

موږ هرات ته تللي يو .

مفرد مذکر : ته هرات ته تللي يې .

مفرد مومنث : ته هرات ته تللي يې .

تاسي هرات ته تللي ياست .

دي هرات ته تللي دئ .

دا هرات ته تللي ده .

دوی هرات ته تللي دي .

د قریبی ماضی پورتنی جملې د (تلل) له مصدره د (يم ، یو ، يې ،
یاست ، دئ ، ده ، دی) کومکي فعلونو په مرسته جوړي سوي دي .

په یاد ئې باید و لرو چي قریبه ماضی بېله مرستندويو فعلونو بې
معنا یوه زمانه ده .

د قریبی ماضی پورتنی جملې د لازمي فعل له مصدر خخه (چي مفعول
نه لري) جوړي سوي دي .

له متعددی (خوړل) فعل خخه به په لاندی ډول وي :

ما ڏوڌي خورپلي ڏه .
 موږ ڏوڌي خورپلي ڏه .
 تا ڏوڌي خورپلي ڏه .
 تاسي ڏوڌي خورپلي ڏه .
 ڏه ڏوڌي خورپلي ڏه .
 دې ڏوڌي خورپلي ڏه .
 دوي ڏوڌي خورپلي ڏه .

وينو چي په دغو جملو کي زمانه د وخت له لحاظه هغه قريبه ماضي
 ده اما د متعددي فعل په صورت کي ئي په ضميرونو کي دغه لاندي
 تغييرات را هئي :

- د لازمي فعل د مفرد متکلم فاعلي ضمير (زه) په (ما)
- د مفرد مخاطب فاعلي ضمير (ته) په (تا)
- د مفرد غایب مذكر فاعلي ضمير (دی) په (ده)
- د مونث غایب مفرد فاعلي ضمير (دا) په (دی) واوبنت.

يو مثال د (وينبول) متعددي مصدر خخه :

زه ئي وينس کپري يم .
 موږ ئي وينس کپري يو .
 مفرد مذكر : ته ئي وينس کپري يي .
 مفرد مونث : ته ئي وينسہ کپري يي .

تاسي ئې وينس کپي ياست .
دی ئې وينس کپي دئ .
دا ئې وينس کپي ده .
دوی ئې وينس کپي دی .

په پورتنيو جملو کي (زه ، موړ ، ته ، تاسي ، دی ، دا ، دوي) مفعولي
ضميرونه دی او (ئې) د غایب يا جمع يا مفرد فاعلي ضمير دئ .

د قريبي ماضي يو بل مثال د وينسپدل لازمي مصدر :

زه وينس سوي يم .
موړ وينس سوي يو .
ته وينس سوي يې .
ته وينس سوي يې .
تاسي وينس سوي ياست .
دی وينس سوي دئ .
دا وينس سوي ده .
دوی وينس سوي دی .
دوی وينسي سوي دی .

په پورتنيو جملو کي مفعول نه سته .

(ج) - بعيده ماضي : Past perfect tense

بعيده ماضي هغه ماضي ده چي په ڏپره ليري زمانه کي سوي وي . د بعيدي ماضي د جوړولو ترتیب له قریبی ماضي خخه دغه توپير لري چي بعيدی ماضي ته هغه د قریبی ماضي کومکي فعلونه (يم ، يو ، بي ، ياست ، دئ ، ده ، دي) په (وم ، وو ، وي ، واست ، وو ، وه ، وي، ول) مرستندويو فعلونو اوړي .

د بعيدي ماضي د ليري والي د توضيح لپاره به دغه يو مثال را وړو :
(زه چي را غلم ته تللى وي). دلته (زه چي را غلم) مطلقه ماضي ده او (ته تللى وي) بعيده ماضي ده . يعني د مطلقی ماضي تر وقوع له مخه لا ته تللى وي .

يو خو مثالونه ئې :

زه هرات ته تللى وم .

موږ هرات ته تللي وو .

مفرد مذکر : ته هرات ته تللى وي .

مفرد موئث : ته هرات ته تللي وي .

تاسي هرات ته تللى واست .

دي هرات ته تللى وو .

دا هرات ته تللي وه .

دوی هرات ته تللى ول .

د بعیدی ماضی پورتنی جملې د (تلل) له لازمي مصدره د (وم، وو،
وې، واست، وو، وه، ول) کومکي فعلونو په مرسته جوري سوي
دي.

په ياد ئې باید و لرو چي بعيده ماضي بېلە مرستندويو فغلونو نا
موزونه یوه زمانه ده.

له متعدی (خورپل) فعل خخه به بعيده ماضی په لاندی ډول وي
ما ڏوڊی، خورپلی وه
موږ ڇوڊی، خورپلی وه
تا ڇوڊی، خورپلی وه
تاسي ڇوڊی، خورپلی وه
ده ڇوڊی، خورپلی وه
دي ڇوڊی، خورپلی وه
دوئي ڇوڊی، خورپلی وه

وينو چي په دغو جملو کي زمانه د وخت له لحاظه هغه بعيده ماضي
ده اما د متعددې فعل په صورت کي ئې په ضميرونو کي دغه لاندي
تغییرات را حئی:

- د لازمي فعل د مفرد متکلم فاعلي ضمير (زه) په (ما)
  - د مفرد مخاطب فاعلي ضمير (ته) په (تا)
  - د مفرد غایب مذکر فاعلي ضمير (دی) په (ده)

- د مونث غایب مفرد فاعلی ضمیر (دا) په (دې) واونتله.

د بعيدی ماضی یو مثال د (وینسول) متعددی مصدر خخه:
زه ئې وینس کړي وم. ما احمد وینس کړي وو.
موږ ئې وینس کړي وو. موږ احمد وینس کړي وو.
مفرد مذکر: ته ئې وینس کړي وې. احمد ته وینس کړي وې.
مفرد مونث: ته ئې وینسه کړي وې. احمد ته وینسه کړي وې.
تاسی ئې وینس کړي واست. احمد تاسی وینس کړي واست.
دی ئې وینس کړي وو. احمد دی وینس کړي وو.
دا ئې وینسه کړي وه. احمد دا وینسه کړي وه.
دوی ئې وینس کړي ول. احمد دوی وینس کړي ول.

په پورتنيو جملو کي (زه ، موږ ، ته ، تاسی ، دی ، دا ، دوی) ضمیرونه
مفهولي حالت لري او (ئې) د غایب یا جمع یا مفرد فاعلی ضمیر دئ.

یو بل مثال د (وینسپدل) لازمي مصدر:

مفرد مذکر متکلم: زه وینس سوی وم.
جمع مذکر متکلم: موږ وینس سوی وو.
مفرد مونث متکلم: زه وینسه سوې وم.
جمع مونث متکلم: موږ وینسی سوې وو.
مفرد مذکر مخاطب: ته وینس سوې وې.
مفرد مونث مخاطب: ته وینسه سوې وې.

جمع مذکر مخاطب: تاسی ویبن سوی واست.

جمع مونث مخاطب: تاسی ویبن سوی واست.

مفرد مذکر غایب: دی ویبن سوی وو.

مفرد مونث غایب: دا ویبنه سوې وه.

جمع مونث غایب: دوی ویبنی سوی وې.

جمع مذکر غایب: دوی ویبن سوی ول.

په پورتنیو جملو کي مفعول نه سته.

د پام وړ تبصره:

په قریبیه او بعيده ماضی کي مو و لیدل چي دغه دواړو زمانو د خپلو معینو کومکي فعلو په مرسته یوه له بلی خخه توپیر لاره.

د قریبی ماضی کومکي فعلونه (یم، یو، یې، یاست، دئ، ده، دی) دی.

د بعيدی ماضی کومکي فعلونه (وم، وو، وي، واست، وو، وه،

ول) دی.

په دې وروستیو وختو کي لیدل کېږي چي په ټولنیزو رسنیو کي هم په لیکنو او هم په ویلو کي له دواړو زمانو خخه کومکي فعلونه لیري کوي. دغه کار (د کومکي فعلونو لیري کول) د ژبي په ګرامر کي په

خاصه توګه د قریبی او بعيدی ماضی تر منځ په توپیر کي ګډوډي را منحته کوي . یو مثال به ئې راورو :
د افغانستان د انارو په حاصلاتو کي زیاتوالی راغلی .
په دې هیواد کي غنم ډېر سوي .

سری نه پوهیری چي دغه دوې جملې قریبی ماضی او که بعيدی ماضی
دي . سمی جملې به ئې داسی وي :
لومړۍ جمله :
قریبیه ماضی : د افغانستان د انارو په حاصلاتو کي زیاتوالی راغلی
دئ .

بعیده ماضی : د افغانستان د انارو په حاصلاتو کي زیاتوالی راغلی
وو .

دوهمه جمله :
قریبیه ماضی : په دې هیواد کي غنم ډېر سوي دي .
بعیده ماضی : په دې هیواد کي غنم ډېر سوي ول .

اوسم که سری دغه جملې بېله کومکي فعل خخه واوري يا و لولي چي
(په دې هیواد کي غنم ډېر سوي) پوه به نه سی چي دا قریبیه ماضی
ده او که بعيده .

لور مثالونه خو مثبت فعلونه دي او کومکي فعلونه ور خخه ليري

سوی دی . که د دغو جملو فعلونه منفي فعلونه وي بیا نو کومکي
فعل منحته را ئي لکه :
قريبه ماضي :

مثبت فعل : د باران د اوربنت له امله سيلونه را غلي .
منفي فعل : د باران د اوربنت له امله سيلونه نه دی را غلي .

بعيده ماضي :
مثبت فعل : د باران د اوربنت له امله سيلونه را غلي .
منفي فعل : د باران د اوربنت له امله سيلونه نه ول را غلي .

اوسم که يو بنونکي زدکونکو ته قريبه او بعيده ماضي ور بسيي د
تدریس لار به ئې خرنگه وي .

بسکاره به زدکونکي پونتنه و کي چي دلته تر (نه) وروسته دغه
(دي) يا (وو ، ول) له کومه راغى؟ بنونکي به بيرته ئي قريبه او
بعيده ماضي به تشریح کوي .

دغه کار نه سوپنیانو په سوپنی کي کړي دئ او نه انګربزانو په
انګریزی کي کړي دئ . د انګریزی ژبي يو دوه مثالونه :

I have written a book. (قريبه ماضي)

I had written a book. (بعيده ماضي)

اوں نو که کومکی فعلونه لیری کړو نو به و لیکو :

I written a book. ما یو کتاب لیکلی . (کومه ماضی)

I written a book. ما یو کتاب لیکلی . (کومه ماضی)

(د) - استمراري يا جاري ماضي : Past cotinuous tense
هغه فعل ته وايي چي په تېره زمانه کي را غلې وي او د فعل پر
استمرار يا دوام دلالت کوي لکه :
زه کابل ته تلم .
موږ کار کاوه .
تاسي بسوونځي ته روان واست .

د استمراري ماضي د جوړولو لاري :

لومړۍ - لازمي استمراري ماضي :

د اصلې (وضعی) با قاعده مصدر خخه داسي جوړښې چي کله له
 المصدر خخه (ل) ایسته کېږي او پر ئای ئې متصل کومکی فعلی
ضمیرونه ور لویېږي . مثال ئې د (درېدل) له مصدر خخه لکه :
زه درېدم .
موږ درېدو .
ته درېډې .
تاسي درېداست .
دی درېډې .

دا دربده .

دوی دربدل .

دوهم - متعدی استمراري ماضي :

د متعدی مصدر په پای کي متصل فعلی ضمیرونه (م ، و ، ی ، است،
ه) ور لویپی لکه :

زه ئې خبرولم . زه مفعول او ئې فاعل دى .
مورب ئې خبرلو . مورب مفعول او ئې فاعلی ضمیر دئ .
ته ئې خبرولي . ته مفعول او ئې فاعلی ضمیر دئ .
تاسی ئې خبرولاست . تاسی مفعول او ئې فاعلی ضمیر دئ .
دى ئې خبراوه . دى مفعول او ئې فاعلی ضمیر دئ .
دا ئې خبروله . دا مفعول او (ئې) فاعلی ضمیر دئ .
دوی ئې خبرول . دوی مفعول او (ئې) فاعلی ضمیر دئ .

يو بل مثال :

ما احمد وینباوه .

مورب احمد وینباوه ،

تا احمد وینباوه .

تاسی احمد وینباوه .

ده احمد خبراوه .

دي احمد خبراوه .

دوی احمد خبراؤه.

يادښت: کله چې متعددي فعل په ماضي کي راسي (زه، ته، دی، دا) فاعلي ضميرونه په (ما، تا، ده، دي) اوږدي.

دربيم - مجھوله استمراري ماضي:

دغه ماضي د اصل فعل د مفعول اسم خخه داسي جوړېږي چې د اصل فعل تر مفعولي اسم وروسته د (کېدل) د مصدر استمراري ماضي لکه: (کېدم، کېدو، کېډې، کېداست، کېډئ، کېډه، کېدل) را وړي لکه: زه ترتلی کېدم.

موږ ترتلی کېدو.

مفرد مخاطب مذکر: ته ترتلی کېډې.

مفرد مخاطب موښ: ته ترتلی کېډې.

دی ترتلی کېډئ.

دا ترتلی کېډه.

دوی ترتلی کېدل.

(ه) - اقتداري ماضي : Past potential tense

هغه تېره زمانه ده چې کېدل ئې پر قدرت او امکان ولار وي. اقتداري لازمي او متعددي ماضي د اصل فعل د مفعول اسم خخه جوړېږي. د مفعول اسم په پاي کي د (سوم، سوو، سوې، سواست، سو، سوه،

سول) کومکی فعلونه ور اچوی.

- د لازمی فعل مثال لکه:

زه درپدلای سوم.

مور درپدلای سوو.

ته درپدلای سوی.

تاسی درپدلای سواست.

دی درپدلای سو.

دا درپدلای سوه.

دوی درپدلای سول.

- د متعددی فعل مثال:

زه ئې بېولای سوم.

مور ئې بېولای سوو.

ته ئې بېولای سوی.

تاسی ئې بېولای سواست.

دی ئې بېولای سو.

دا ئې بېولای سوه.

دوی ئې بېولای سول.

- د اقتداری ماضی د مجھول فعل خخه:

زه وھلی كېدلای سوم.

موږ و هلې کېدلاي سوو .
ته و هلې کېدلاي سوې .
ته و هلې کېدلاي سوې .
دی و هلې کېدلاي سو .
دا و هلې کېدلاي سوه .
دوی و هلې کېدلاي سول .

په پورتنيو دربيو مثالو کي د مفعول فعل مثالونه (درېدلاي ، بېولاي ،
و هلې کېدلاي) دي .

(و) - شرطیه ماضی : Past conditional tense

هغه فعل ته وايي چي په تېره زمانه کي سوی وي او وقوع ئې په يوه
شرط سره سوې وي .

لازمي او متعددي شرطیه ماضي د اصل فعل د مفعول اسم خخه داسي
جورېږي چي په پاي کي ئې (واي) او تر مخه ئې (که) ور لوېږي لکه:
- د لازمي فعل مثال :

لکه :

که زه درېدلي واي .

که موږ درېدلي واي .

مفرد مذکر مخاطب : که ته درېدلي واي .

مفرد مونث مخاطب : که ته در بدلي وای .

که تاسي در بدلي وای .

که دی در بدلاي وای .

که دا در بدلي وای .

که دی در بدلي وای .

که دوي در بدلي وای .

- د متعددي فعل مثال :

مفرد متکلم مذکر : که زه ئې خبر كپي وای .

مفرد متکلم مونث : که زه ئې خبره كپي وای .

جمع متکلم مذکر : که موږ ئې خبر كپي وای .

جمع متکلم مونث : که موږ ئې خبری كپي وای .

مفرد مخاطب مذکر : که ته ئې خبر كپي وای .

که تاسي ئې خبر كپي وای .

که تاسي ئې خبری كپي وای .

که دی ئې خبر كپي وای .

که دا ئې خبره كپي وای .

که دوي ئې خبر كپي وای .

- د ماضي شرطие مجھول مثال :

که زه وهلى سوي وای .

که زه و هلی سوی وای .
که موب و هلی سوی وای .
که ته و هلی سوی وای .
که ته و هلی سوی وای .
که تاسی و هلی سوی وای .
که دی و هلی سوی وای .
که دا و هلی سوی وای .
که دوی و هلی سوی وای .

(ز) - تمنایی ماضی :

دا هغه فعل دئ چي وقوع ئې په تپره زمانه پوري اره لري مگر په
حقیقت کي پېښه سوی نه وي او له هغې خخه د فعل د کولو غوبښنه
بسکاري لکه :

- د تمنایی لازمي ماضي :
کشکي زه تللې واي .
کشکي زه تللې واي .
کشکي ته تللې واي .
کشکي ته تللې واي .
کشکي تاسی تللې واي .
کشکي دی تللې واي .

کشکی دا تللي وای.

کشکی دوی تللي وای.

- د تمنايي متعددي ماضي مثال:

کشکي ما احمد ليدلى وای.

کشکي مورب احمد ليدلى وای.

کشکي تا احمد ليدلى وای.

کشکي تاسي احمد ليدلى وای.

کشکي ده احمد ليدلى وای.

کشکي دي احمد ليدلى وای.

کشکي دوی احمد ليدلى وای.

- د تمنايي مجھولي ماضي مثال:

کشکي زه ليدلى سوي وای.

کشکي مورب ليدلى سوي وای.

مفرد مذکر مخاطب: کشکي ته ليدلى سوي وای.

مفرد مومنث مخاطب: کشکي ته ليدلي سوي وای.

کشکي تاسي ليدلى سوي وای.

کشکي دي ليدلى سوي وای.

کشکي دا ليدلى سوي وای.

کشکي دوی ليدلى سوي وای.

(ح) - احتمالي ماضي:

دا هغه فعل دئ چي په تپه زمانه کي راغلی وي او د يو کار پر کولو
شك او شبهه بسکاره کوي لکه:
زه به تللی يم ، زه به ئې ليدلی يم ....

احتمالي ماضي د قريبيي ماضي خخه جورپيرسي ، هغه داسي چي د اصل
فعل مفعول اسم او کومکي فعل (يم ، يو ، يې ، ياست ، دئ ، ده ،
دي) له مخه(به) راخي . دلته به لومرى د قريبيي ماضي يو مثال راورو
او بيا به و گورو چي له هغې خخه خرنگه احتمالي ماضي جورپيرسي .

قريبيه ماضي: زه درېدلی يم .

احتمالي ماضي: زه به درېدلی يم .

د احتمالي ماضي نور مثالونه:

- د لازمي فعل مثال:

زه به درېدلی يم .

موږ به درېدلی يو .

مفرد موئث مخاطب: ته به درېدلې يې .

مفرد مذکر مخاطب: ته به درېدلې يې .

تاسيي به درېدلې ياست .

دې به درېدلې يې (وي) .

دا به درپدلي يي (وي) .

دوی به درپدلي يي (وي) .

- د متعددي فعل مثال :

زه به ئې ليدل يم .

مور به ئې ليدل يو .

مفرد مذکر مخاطب : ته به ئې ليدل يې .

مفرد مونث مخاطب : ته به ئې ليدل يې .

تاسي به ئې ليدل ياست .

دي به ئې ليدل وي .

دا به ئې ليدل وي .

دوی به ئې ليدل وي .

- د مجھول فعل مثال :

زه به ليدل سوي يم .

مور به ليدل سوي يو .

مفرد مذکر مخاطب : ته به ليدل سوي يې .

مفرد مونث مخاطب : ته به ليدل ي سوي يې .

تاسي به ليدل سوي ياست .

دي به ليدل سوي وي .

دا به ليدل سوي وي .

دوی به لیدلی سوی وی .

(ط) - توبیخی ماضی :

توبیخی ماضی هغه فعل ته ویل کیربی چي په تپره زمانه کی پېښ سوی وی او له هغه خخه قهر (خننم) بسکاره کیربی . دغه فعل د معروفی بعيدی ماضی (زه را غلی وم) خخه د (به) په زیاتولو سره جورپیربی لکه :

- د لازمي فعل مثال :

مفرد متکلم مذکر : زه به تللی وم .

مفرد متکلم موئث : زه به تللې وم .

جمع متکلم موئث او مذکر : موږ به تللی وو .

مفرد مخاطب مذکر : ته به تللی وې .

مفرد مخاطب موئث : ته به تللې وې .

جمع متکلم موئث او مذکر : تاسی به تللی واست .

مفرد غایب مذکر : دی به تللی وو .

مفرد غایب موئث : دا به تللې وه .

جمع غایب مذکر : دوی به تللی ول .

جمع غایب موئث : دوی به تللې وې .

حینی نور مثالونه :

- د متعدی فعل مثال :

مفرد متکلم مونث او مذکر : ما به زرغونه بپولی وه .

جمع متکلم مذکر او مونث : موږ به زرغونه بپولی وه .

مفرد مخاطب مونث او مذکر : تا به زرغونه بپولی وه .

جمع مخاطب مونث او مذکر : تاسی به زرغونه بپولی وه .

مفرد غایب مذکر : ده به زرغونه بپولی وه .

مفرد غایب مونث : دې به زرغونه بپولی وه .

جمع غایب مذکر او مونث : دوی به زرغونه بپولی وه .

په دغه مثال کي وينو چي کومکي فعل ټول د مفرد مونث غایب (وه)

فعلونه دي . دا ئکه چي دغه فعلنونه په جمله کي تابع د مفعول دي .

يعني که مفعول مفرد ، جمع ، مذکر يا مونث وي کومکي فعل د خپل

مفعول تابع وي .

کله بیا له (به) تر مخه (خو) را وړي لکه :

زه خو به درېدلی و م .

زه خو به ئې بپولی و م .

دوی خو به تللي ول .

- مجھوله توبيخي ماضي د توبيخي معروفي ماضي خخه جورېږي چي

هلهه د (سو) کومکي فعل را وړي لکه :

زه به ټاکل (ټاکل) سوی و م .

مود به تاکلی سوی وو .

مذکر : ته به تاکلی سوی وې .

مونث : ته به تاکلې سوپی وې .

تاسی به تاکلی سوی واست .

دی به تاکلی سوی وو .

دا به تاکلې سوپی وھ .

دوی به تاکلی سوی ول .

مستقبل (راتلونکی زمانه) Future tense

هغه فعل ته ويل کيږي چي په راتلونکی زمانه کي تر سره کيږي لکه :

زه به مزار ته ولاړ سم .

مود به ستاسي کلي ته در سو .

دی به بنوونځي ته ولاړ سی .

تاسی به خپل کورنی کار و کئ .

دغه فعل پر درې ډوله دئ لکه :

۱. مطلق مستقبل فعل

۲. استمراري (جاری) مستقبل فعل

۳. اقتداري مستقبل فعل

۱. مطلق مستقبل (را تلونکي) فعل :

مطلق مستقبل هجه فعل دئ چي فقط په را تلونکي زمانه کي وسي .
مطلق مستقبل لازمي او متعددي فعل دواوه د التزامي (زه و درېږم)
حال فعل خخه جوريږي . دا ډول چي د حال التزامي فعل له مخه (به)
چي د استقبال علامه ده را وړي لکه : له التزامي حال (زه و درېږم)
خخه (زه به و درېږم) او د (زه ئې و دروم) خخه (زه به ئې و دروم) .

نور مثالونه :

- له لازمي فعل خخه :

زه به و درېږم .

موږ به و درېږو .

ته به و درېږي .

تاسي به و درېږي .

دی به و درېږي .

دا به و درېږي .

دوی به و درېږي .

- له متعددي فعل خخه :

زه به احمد ويښ کړم .

موږ به احمد ويښ کړو .

ته به احمد ويښ کړي .

تاسي به احمد وينس کړئ .
دا به احمد وينس کړي .
دی به احمد وينس کړي .
دوی به احمد وينس کړي .

- له مجھول فعل خخه :
زه به مېلمه سم .
مور به مېلمانه سو .
مفرد مذکر مخاطب : ته به مېلمه سې .
مفرد مومن مخاطب : ته به مېلمنه سې .
تاسي به مېلمانه سع .
دی به مېلمه سي .
دا به مېلمنه سي .
دوی به مېلمانه سي .

۲. استمراري (جاری) مستقبل فعل :

دغه فعل په را تلونکې زمانه کي د یوه کار دوام نسيي لکه :
زه به ځغلم .
ته به نسوونځي ته ځې .
دوی به ټوڅخېري .

دا به کورنی کار کوي.

- له لازمي فعل خخه:

زه به درېږم.

مور به درېړو.

ته به درېړي.

تاسي به درېړئ.

دی به درېړي.

دا به درېړي.

دوی به درېړي.

- له متعددي فعل خخه:

زه به احمد بیايم.

مور به احمد بیايو.

تاسي به احمد بیايات.

دی به احمد بیايني.

دا به احمد بیايني.

دوی به احمد بیايني.

- له مجھول فعل خخه:

زه به وهلي کېږم.

مود به وھلي کيبرو .

مفرد مذکر مخاطب : ته به وھلي کيبرو .

مفرد مومنث مخاطب : ته به وھلي کيبرو .

تاسي به وھلي کيبرو .

دى به وھلي کيبرو .

دا به وھلي کيبرو .

دوی به وھلي کيبرو .

۳. اقتداري مستقبل فعل :

اقتداري مستقبل هغه فعل دئ چي په را تلونکي زمانه کي دغه فعل

له اقتداري حال (زه درپدلاي سم) خخه دا ڈول جورپيربي چي تر مخ ئې

(به) و ليکل سي لکه : (زه به درپدلاي سم) ....

- له متعددي فعل (چي فاعل او مفعول دواوه و لري) خخه :

زه به احمد را وستلاي سم .

مود به احمد را وستلاي سو .

ته به احمد را وستلاي سې .

تاسي به احمد را وستلاي سئ .

دى ، دا ، دوي به احمد را وستلاي سي .

- له لازمي (چي يواھي فاعل و لري) فعل خخه :

زه به درپدلاي سم .

موږ به درېدلاي سو .
ته به درېدلاي سې .
تاسي به درېدلاي سئ .
دی ، دا ، دوى به درېدلاي سې .

- له مجھول فعل خخه :
زه به وھلي کېدلاي سم .
موږ به وھلي کېدلاي سو .
ته به وھلي کېدلاي سې .
ته به وھلي کېدلاي سې .
تاسي به وھلي کېدلاي سئ .
دی به وھلي کېدلاي سې .
دا به وھلي کېدلاي سې .
دوى به وھلي کېدلاي سې .

امر فعل Imperativ

امر هغه فعل ته وايي چي ويونکي د یوه کار د کولو يا نه کولو حکم
کوي لکه :
ولار سه !
ډوډي را وړه !

کالی وا غوندہ !
ته کالی اغوندہ !
و ئې وھه !
خبر ئې كە !

په پښتو کي امر دغه لاندي ڏولونه لري :

۱. حاضر امر

۲. د متکلم او غایب امر

۳. دعائیه امر

۱. حاضر امر

حاضر امر هغه امر ته ويل کيږي چي حاضر سري ته د یوه کار د کولو
امر کيږي او پر دوه ڏوله دئ لکه :

(الف) مطلق امر

(ب) استمراري امر

(الف) مطلق امر : هغه امر دئ چي له هغه خخه فقط د یوه حکم کول
بنکاره کيږي . دغه امر فقط د مفرد مخاطب او جمع مخاطب لپاره د
التزامي حال فعل لکه : (ته و درېږي) خخه داسي جورېږي چي د
(درېږي) خخه (ي) ليري کوي ، د مفرد مخاطب په پاي کي (ه) او د
جمع مخاطب په پاي کي (ئ) ور اچوي لکه :

ته و درېږه !

تاسي و دربزي!

امر دواوه مثبت او منفي حالته لري . د منفي حالت ئي د (مه) له لاري
جوريبي لكه :

مثبت - مفرد مخاطب لازمي : ته و دربزه !

منفي - مفرد مخاطب لازمي : ته مه دربزه !

مثبت - جمع مخاطب لازمي : تاسي و دربزي !

منفي - جمع مخاطب لازمي : تاسي مه دربزي !

مثبت - مفرد مخاطب متعدد : و ئي و هه !

منفي - جمع مخاطب متعدد : مه ئي و هه !

مجھول مطلق امر د اصل فعل له مفعول اسم خخه جوريبي لكه :

مفرد مذكر مخاطب : و وهلى سه !

مفرد موئث مخاطب : و وهلي سه !

جمع موئث او مذكر مخاطب : و وهلي سئ !

(ب) استمراري امر

استمراري امر هげ امر دئ چي له هげ خخه د يوه فعل د حكم دوام
بسکاري . دغه امر هم د مطلق حال فعل له مفرد مخاطب خخه
جوريبي . دا ۋول چي د مطلق حال فعل د مخاطب له مفرد خخه او بىدە
(ي) ليري كوي ، پر ئاي ئې مفرد مخاطب ته (ه) او جمع مخاطب ته
(ئ) ور اچوي لكه :

مفرد مذکر ، مونث مخاطب : ته موږ ته درېږه !
جمع مونث او مذکر مخاطب : تاسی موږ ته درېږئ !

د کتل له مصدر خخه :

ته ګوره !

ته مه ګوره !

تاسی ګورئ !

تاسی مه ګورئ !

که د مطلق امر (ته کښېنه !) پر وروستي سپلاب خج راسي له مطلق
حالت خخه په استمراري حالت اوړي لکه چې وايي :
ته کښېنه ! زه در حم . دلته په کښېنه کي پر (نه) خج را غلى دئ ھکه
د مطلق خخه په استمراري یا جاري حالت اوښتی دئ .

۲. د متکلم او غایب امر :

- د متکلم امر : هغه امر دئ کوم چې سپې خپل ئان ته د یوه کار امر
کوي لکه :

زه دي و درېږم !

زه دي احمد را ولم !

- د غایب امر : هغه دئ چې که یو غایب چا ته د یو بل چا له لاري د
یوه کار د کولو حکم ور کړه سې دغه امر ته غایب امر وايي لکه :

احمد دي و درېږي !

احمد دي محمود بوزي !

د متکلم استمراري امر :

زه دي درېږم !

موږ دي درېږو !

زه دي احمد راولم !

موږ دي احمد راولو !

د غایب استمراري امر :

دوی دي احمد مړوي !

ملالۍ دي احمد بیابی !

په پورته جملو کي د جملو پر وروستيو برخو (راولم او راولي) خج
را غلى دئ.

۳. دعائيه امر :

دعائيه امر د دعا او نبرا په وخت کي را ئې لکه :

لوي سې !

خوار سئ !

دعائيه امر عموماً له صفت خخه جوړېږي . د متکلم لپاره (سم !، سو !)
او د غایب لپاره (سې !، سئ !) ور اچول کېږي او د (دي) کلمه تر

صفت وروسته را وري لکه :

لوی دي سم !

لوی دي سو !

لوی سې !

لوی سئ !

مفرد مونث : لویه (لو) دي سي !

مفرد مذكر : لوی دي سي !

Adverb قيد

قيد هجه کلمه ده چي يو فعل ، صفت يا بل قيد توضيح کوي لکه : په
لاندي مثالو کي :

د فعل قيد : ملالى په ژرا ولاره .

په لوره جمله کي (په ژرا) قيد دئ ئکه چي د ولاره فعل توضيح
کوي .

د صفت قيد : زمرى ڏپر نبه هلک دئ .

په لوره جمله کي (نبه) صفت دئ او (ڏپر) قيد دئ چي پر (نبه) باندي
تأثير کري دئ .

د قيد قيد : زمرک ڏپر ژر راغى .

په لوره جمله کي (پبر) قيد دئ حکه چي پر (ثر) ئې تاثير کړي دئ او (ثر) د (raghi) د فعل لپاره قيد دئ.

سرېبره پر پورتنیو مثالو د قيد نور ډولونه هم سته چي یو خو به ئې دلته لاندي و لوئه.

د قيد ډولونه:

- ۱ - د وضعیت قید
- ۲ - د زمان یا وخت قید
- ۳ - د مکان یا ئای قید
- ۴ - د مقدار قید

(۱) -

د وضعیت قید: هغه قید ته وايي چي د فعل وضعیت را بنيي لکه:
ثر ثر، ورو ورو، په پته، په تلوار، په خندا، په ژرا، نا خاپه، په مرانه، په بېړه، په خوشالي، په بسکاره .... مثالونه ئې:
دی په بېړه کار کوي.
دوی نا خاپه ولاړل.

احمد خپل سبق په مرانه سر ته و رسماوه.

(۲) -

د زمان یا وخت قید: هغه قید ته وايي چي د فعل د واقع کېدو

وخت را نبیی لکه : نن ، پرون ، ورمه ورخ ، پروسبر کال ، تپره اونی ،
سبا ، مابنام ، پخوا .... يو خو مثالونه ئې :
احمد نن_کابل ته ولار .

دوی تپره اونی_ خپل کارونه خلاص کړل .
موږ به سبا_ مېلې ته ولار سو .
احمد ورمه ورخ_ کور ته ولار .

- (۳) -

د مکان يا ئای قید : د مکان قید هغه قید ته وايي چي د فعل د
وقوع ئای را نبیی لکه : کښته ، پورته ، د باندي ، وړاندي ،
وروسته ، نیژدې ، ليري ، بنۍ خوا ته ، بهر ، هلتہ ، دوری ، دورې ....

يو خو مثالونه ئې :
ما پورته و کتل .

دوی تر احمد وروسته را غلل .
ملالي د لاري بنۍ خوا ته و ګرځېده .
دوی دي خوا ته را غلل .

- (۴) -

د مقدار قید : هغه قید ته وايي چي د فعل يا صفت يا بل قید اندازه
يا مقدار بسکاره کوي لکه : لې ، ډېر ، بې شانه ، ډېر څل ، زيات ، لې

خه .... يو خو مثالونه ئې :

زه نن لېنا روغ يم .

كار زيات كوه چي بدای سې .

و درېبە زه لې خه سترى سوم .

بوره لې لې خورە .

د عطف (وصل) کلمې Conjunktion

د وصل کلمې هغه کلمې دی چي په يوه جمله کي دوه اسمونه يا په
يوه عبارت کي دوي جملې سره نېسلوي لکه په لاندي جملو کي:
احمد او محمود راغل .

ده و ويل چي دى ناروغه دئ .

دى راغى مگر دوى را نه غلل .

كه خه هم ته په کور کي نه وي زه را غلم .

دى به درسي كه ته غواپي .

يا به دى يا به دا موپر و چلوي .

هر خومره چي مي در ته و ويل غوب دی و نه نيوى .

احمد را نه غى، لکه چي نا روغه وو .

نه ته او نه دى د احمد مېلمانه ياست .

غلام را غى اما (مگر) ورور ئې را نه غى .

په لوړو جملو کي (او، چي، مګر، که خه هم، که، يا... يا، هر خومره چي، لکه چي، نه... نه، اما، بېله...) د وصل کلمې دي.

د وصل کلمې دوه ډوله دي:

(۱) - مساوي د وصل کلمې

(۲) - تابع د وصل کلمې

(۱) -

مساوي د وصل کلمې: مساوي د وصل کلمې يا دوه اسمونه او يا

دوې مستقلې جملې سره نښلوي مثالونه ئې:

احمد او محمود را غلل.

(او) دوه اسمونه سره نښلولي دي.

ملالي بنوونځي ته ولاره او خپل کتابونه ئې را وړل.

(او) دوې مساوي يا کاملي جملې (ملالي بنوونځي ته ولاره)، (خپل

کتابونه ئې را وړل) سره نښلولي دي.

رنا يا ملالۍ نن ډوډي پخوي.

(يا) دوه اسمونه (رنا)، (ملالي) ئې سره نښلولي دي.

په پښتو کي مشهور د وصل مساوي توري لکه (او، يا، مګر، يا...

يا، دواړه... او) دي.

(۲) - تابع د وصل کلمې : تابع د وصل کلمې هغه کلمې دی چې
مستقیله جمله د تابع جملې سره یا تابع جمله د مستقیلی جملې سره
نبالوی لکه :

له ئان سره بې غوري مه کوه چې ناروغ نه سې .
که بسوونئي ته ولار نه سې ، ورخنى پيسې نه در کوم .

په پورتنیو دو جملو کي (چې ، که) تابع د وصل کلمې دی ، حکه چې
يوه مستقله او يوه تابع جمله ئې سره نبالولي ده .

- مستقله جمله : هغه جمله د چې اورېدونکى د کومي بلې جملې
اورېدلو ته انتظار نه باسي لکه :
زه كابل ته حم .

موږ سهار وختي له خوبه را پاخو .
تاسي كله بسوونئي ته ئى .

- تابع جمله : تابع جمله هغه د چې كله ئې اورېدونکى واوري نو
سمدستي د يوي بلې جملې د اورېدو انتظار باسي لکه :
ته چې له كابله را غلي
که موږ کور ته ولار سو
احمد را نه غى لکه چې

پورتنى درې جملې حکه تابع جملې بلې كېيې چې اورېدونکى پوره

مقصد نه ور خخه تر لاسه کوي او د يوې بلي جملې انتظار باسي .

په پښتو کي مشهوري تابع د وصل کلمې لکه (که ، چي ، کله چي ،
حکه چي ، اما ، له دې سببه ، له دې کبله چي ...) دی .

د ربط (جر) کلمې

د ربط کلمې د اسم يا ضمير سره يو ئاي راخي او د اسم يا ضمير
رابطه له فعل يا بلي کلمې سره بنيي لکه :
احمد محمود ته و ويل .

په پورتنۍ جمله کي (ته) د محمود (اسم) رابطه د (و ويل) فعل سره
بنيي لکه :

ما په ښوونځي کي لوست و وايه .

په پورتنۍ جمله کي (په ... کي) دواړه د رابطي کلمې يو ئاي سره را
خې . ځينو خلکو دغه لوړۍ (په) ور خخه ليري کړي ده او ليکي (ما
ښوونځي کي لوست و وايه) . يا د دې پر ئاي چي و وايي (په کابل
کي) وايي (کابل کي) .

د تيري جملې په شان يو شمبر نور د ربط توري د دوو برخو خخه
جور سوي وي لکه :

(تر ... پوري ، پر ... باندي ، له ... راهيسې ، له ... نه ، په ... کي ،

له ... خخه ، له ... سره) . د ربط د دغو کلمو يو خو مثالونه به دلته
لاندي و وينئ . يو شمېر د دغو رابطو خخه دوه ډوله کارول کېږي
لكه :

(تر ... پوري)

- ۱ - احمد تر کابل پوري و رسپد .
- ۲ - احمد تر کابله و رسپد .

(له ... خخه)

- ۱ - ملالۍ له ورور خخه پیسې پور کړي دي .
- ۲ - ملالۍ له وروره پیسې پور کړي دي .

په هره دوهمه جمله کي پوري او خخه ايسټه سو او پر ئاي ئې د کابل
او د ورور د کلمو په پای کي (۵) ور و لوبده .

(له ... سره) د ربط په دغو کلمو کي بيا هغه پورتنى تغيير نه را ئي .

ملالۍ له پلار سره خبری و کړلې .

يادونه :

په ورځنيو ليکنو او خبرو کي ځيني خلک يو خه تېروتنې کوي . هغه
دا چي کله کله يا د رابطې یوه کلمه د بلې پر ئاي او يا د رابطې یوه
کلمه د ملکي ضمير پر ئاي کاروي . دلته لاندي به ئې يو خو مثالونه

را ورل سی

-(د) د اضافت یا ملکیت له پاره کارول کیبری لکه :
د احمد کتاب . دلته (د) د اضافت یا ملکیت له پاره را غلی دئ . یعنی
کتاب په احمد پوري تراو لري یا په بل عبارت احمد د کتاب مالک
یا خاوند دئ .

دلته احمد مضاف الیه (چي یو شی یا خوک اره پوري و لري) او کتاب
مضاف (چي په یو شی یا چا پوري اره و لري) دئ .

کله کله بیا موږ دغه د اضافت یا ملکیت (د) د (له) رابطې پر ئای
کاروو، چي دا یوه تېر وتنه ده ، ئکه د (له) رابطه بیا له یوې بلي
رابطې سره ملګری وي لکه :
(له ... خخه)
(له ... خخه)
(له ... سره)
یا دا چي وايو :

زما سره را ئه ! دغه جمله باید و ویله یا و لیکله سی :
له ما سره را ئه !

په لوړۍ جمله کي په (زما سره را ئه) کي (زما) ملکي ضمير دئ او
(سره) له (له) سره ملګرې رابطه ده ، ئکه نو بنې جمله ئې دوهمه جمله
ده ، چي و وايو (له ما سره را ئه) .

د دغو خبرو معنا دا ده، چي د ګرامر یو جۇ لە بل سره گلې نه کرو.

په دې وروستيو وختو کي په پښتو کي ھيني تصرفات د نا معلومو کسانو له خوا خخه تر سره سوي دي. دغه تصرفات باید د یوې معیني مرجع له خوا خخه لکه: پښتو تولنه يا د علومو اکدېمي و سې.

دغه تصرفات زياتره د رسنيو له خوا او يا په فيسبوك کي د ليکونکو له خوا کېږي. دوى د دغه تصرفاتو لامل په ټلویزیون، راډيو او رسنيو کي د وخت او ليک سپما ته اشاره کوي. مثالونه ئې لکه:

د (په کابل کي) پر ځاي (کابل کي)

د (له احمد خخه) پر ځاي (احمد خخه)

د (له ما سره) پر ځاي په ځاي (ما سره)

د (احمد راغلى دئ يا وو) پر ځاي (احمد راغلى) ....

بله خبره د (د) د ډېر نه کارولو خبره ده. ھيني ليکونکي کوبنېن کوي چې په خپلو ليکنو کي د (د) له کارولو خخه ډډه و کړي. دوى ليکي: د افغانستان وچي مېوې سوداګرو ګته ډېر سوي.

سمه جمله ئې: د افغانستان د وچي مېوې د سودا ګرو ګته ډېر سوي.
. ۵۵

په شعر کي د ژبي د یو شمېر سر غړونو اجازه سته، مثال ئې لکه:

- د اسم د مفرد او جمع
- د صفت مفرد او جمع
- کله کله د جوړه رابطو سره جلا کول او د اسي نور .
- هغه ټکه چي کله کله د سېلاب يا قافيې د سمون له پاره کېږي .
- يو مثال به ئې په دغه بیت کي و ګورو .
- خوبې شونډي دي شکري نه دي څه دي
- ښکلی غابن دی مرغلري نه دي څه دي

په لوړۍ نیم بیتی کي (خوبې صفت جمع ، بنونډي اسم جمع ، شکري اسم جمع ، دي فعل د جمع له پاره) دي .

په دوهم نیم بیتی کي (ښکلی صفت مفرد ، غابن اسم مفرد ، مرغلري اسم جمع ، دي فعل جمع) دي . په دوهم نیم بیتی کي ټینې کلمې جمع او ټینې مفرد ، چي په ګرامري لحاظ سر نه سره خوري ، خو د شعر د سېلابو له امله قبول سوي دي ، خو په ټینو ځایو کي بیا سر نه سره خوري .

جمله :

په تیرو پانو کي مو د پښتو ژبي د الفبې توري او کلمې و پېژندلي اوس غواړم جملې و پېژنو .

دا چي د الفبې له تورو څخه کلمې جوړېږي ، له کلمو څخه جملې

جورپیری؛ په دې شرط چې جمله معنا او مفهوم و لري او يو مقصد ور خخه وا خيستل سی. کبدای سی چې له يوې کلمې خخه هم يو مقصد په لاس را وړو، نو بیا هغه یوه کلمه هم جمله بللای سو. دلته به د جملو یو خو مثالونه را وړو:

- محمود ډوډی را وړه.
- دا ئې.
- هم.

په لوړې جمله کي: محمود فاعل، ډوډی مفعول او را وړه ماضي فعل دئ.

په دوهمه جمله کي، (دا) مونث مفرد فاعلي ضمير او ولاړه ماضي فعل دئ.

په درېيمه جمله کي که خه هم ئم فعل دئ، خو د کلمې په پای کي (م) ئې فعلى ضمير دئ او (ح) ئې د تلل له مصدر خخه د متکلم د حال فعل نمایندگي کوي.

په پښتو کي متکلم خپل پیغام د جملې له لاري يا په شفاهي توګه او يا په ليکلې توګه مخاطب ته رسوي. په شفاهي توګه خو متکلم د رغ له لاري خپل پیغام رسوي، اما په ليکنې توګه په هره جمله کي د متکلم د خبرو د تنظيم له پاره ځینو نښو ته اړتیا سته. دلته لاندی به په ډېره لنډه توګه د یو خو نښو یادونه و کړو.

لیک نبئي :

لیک نبئي ډېر ډولونه لري خو . نبئه به دا وي چي دغه يو خو ډيرې
ضروري نبئي دلته را ورو .

- ۱ - نقطه يا تکي ( ) : د خبرېي جملې په پاي کي لیکل کېږي لکه:
محمود يو تکړه هلك دئ .
احمد کابل ته نه دئ تللې .
پر موږ خپل هیواد ګران دئ .

خبرېي جمله هغه جمله ده چي ويونکي اورېدونکي يا ټوستونکي ته
خبر ور کوي .

- ۲ . سوالیه يا د پونښتني نبئه ( ) : دغه نبئه د یوې پونښتني جملې په
پاي کي لیکل کېږي که نه نو جمله به د پونښتني حیثیت و نه لري .
په پښتو کي ژبه کي په خبرو کي مخاطب د یغ د فشار له لاري
پونښنه کوي ، خو په لیکنه کي بیا داسي نه وي . زیاتره وختونه چي
لیکونکي پونښنه کوي نو د (آیا) کلمه د جملې په سر کي را وړي
لکه : (آیا ستا ورور نن رائې) ، خو دلته باید بیا هم د جملې په پاي
کي ( ) و لیکل سی . په هر صورت کي باید د پونښتني جملې په پاي
کي ( ) نبئه و لیکل سی لکه :
ایا ستا ورور را ئې ؟

احمد اوس ولار؟

۳. ندائیه (!) : دغه نښه په دغو لاندی ئایو کي کارول کېږي :

- اي هلكه! دلته راسه!

(ملالی !) ندا يا ور دغه کول دي او (ولاره سه !) امر دئ . يعني په دغه ئای کي ئې هم د ندا او هم د امر کار ور کړي دئ .

- د ارمان په وخت کي :

ارمان! چي له لاسه مي وووت .

- شاباس!

- موټير! کشكۍ مي لرلاي .

- ګرانه ملګريه!

۴. شارحه (:) : دغه نښه (علامه) هغه وخت ليکل کېږي چي يوه کلمه يا يوه لنډه جمله شرحه غواړي لکه :

د کتاب لوستلو ګتني :

لکه :

مثال :

۵. کامه يا چپه (و) (،) : دغه نښه د يو شمېر اسمو تر منځ د (او) د ډیرو کارولو د مخنيوي لپاره لکه :
له بازاره مي انګور ، خټکۍ ، الوبالو ، شلليل او شفتالو را وړل . که

(،) نه واي نو پر ئاي به مو ئي (او) کارولاي
تر يوي لنهي وقفې يا درېدنې وروسته لکه:
كله چي احمد راغى، پلار ئي تللې وو.

٦. اقتباسيه نبئه ” : دغه نښه هغه وخت کارول کېږي، چيرې چې
ليکونکي په خپله ليکنه کي مستقيما د کوم بل چا خبره يا خبری را
ورې لکه:

فریک پوه ارشمیدس ویلې دی ” یو جسم هغه وخت په او بو کې ډوېږي
چې کتلې ئې د بېخایه سوو او بو تر کتلې زیاته وي ” .

ماخذونه :

پښتو ګرامر د محمد اعظم ایازی لیکنه
پښتو ګرامر د پوهاند صدیق الله ربنتین لیکنه
دستور زبان فارسي د حسن انزلې لیکنه
Ordklasser سويډنني ګرامر
يو شمېر انټرنېټي پاني

عبدالعلي رسولزاده
مالمو سويډن

alirasulzada@hotmail.com
www.pashto.se
0046709384755

د ليکونکي لنډه پېژندنه

عبدالعلي رسولزاده په ۱۳۲۶ لمریز کال د کندهار ولایت په دربیمه ناحیه کی دې نړۍ ته سترګی خلاصی کړلې . لوړنۍ زدکړي ئې په اوه کلنی کی د کندهار په مشرقي بسوونځي کی پیل کړلې . پسله شپږو کلو د نوموري بسوونځي خخه فارغ سو . تر هغه وروسته ئې د میرویس نیکه په لېسه کی زدکړي پیل کړلې . په ۱۳۴۵ لمریز کال کی ئې د کابل پوهنتون د بسوونۍ او روزني په پوهنځي کی د ریاضي او فزيک په خانګه کی زدکړي پیل کړلې . په ۱۳۴۹ لمریز کال کی ئې د کندهار په عالي دارالعلمین کی د ریاضي او فزيک او مسلکي مضموننو په تدریس پیل و کړ . په ۱۳۵۹ کال کی په هیواد کی د ناخوالو له امله سویلن هیواد ته مهاجر سو . په سویلن کی ئې ۳۳ کاله په سویلنی بسوونځيو کی د پښتو زبي د زدکونکو سره د بسوونکي په توګه نه یوائحي د بسوونځي د مضامينو مرستي کړي دي بلکي پښتو ئې هم ور ته تدریس کړي ده . په دغو کلو کي ئې د پښتو زبي د زدکونکو ته یو زيات شمېر تدریسي کتابونه او تدریسي مرستندوي مواد ليکلي دي چي د هغو له جملې خخه یو همدغه کتاب دئ . له دغو کتابو خخه د نړۍ په زياتو هیوادو کي ګته اخيسته کېده او اوس هم کېږي . په ۲۰۰۲ م کال کی د سویلن د پوهنۍ د وزارت له خوا د پښتو انټرنیټی پاني

چاري هم ور پر غاره سوې . www.pashto.se